

PLANNING IN UITVOERING

STRATEGISCHE PROJECTEN
IN HET VLAAMS RUIMTELIJK BELEID

PLANNING IN UITVOERING

STRATEGISCHE PROJECTEN
IN HET VLAAMS RUIMTELIJK BELEID

DEPARTEMENT VAN DE VLAAMSE OVERHEID

COLOFON

Planning in uitvoering

Strategische projecten in het Vlaams ruimtelijk beleid

Velen werken aan strategische projecten en daarom is er geen aanwijsbare 'auteur' van een bepaald project.

Deze publicatie is daar een afspiegeling van: erg veel enthousiaste partners en collega's werkten mee.

De artikels zijn door verschillende mensen geschreven.

Auteurs

Departement
Ruimte Vlaanderen

Charlotte Geldof, Luc Goedertier, Tom Lagast, Inge Leenders, Hans Leinfelder, Griet Lievois, Luc Moors, Carine Saelens, Gerard Stalenhoef, Veerle Strosse, Anke Van Caudenberg, Wiet Vandaele, Johan Vandewalle, Veerle Van Hassel, Jana Van Hoyweghen, Tom Van Rensbergen, Bien Weytens en Martin Leuvenink (ministerie Infrastructuur en Milieu, NL).

Alle projectcoördinatoren hun naam wordt bij de artikels vermeld.

Kaderstukken Maarten Bettens, Xavier Buijs, Tom Coppens, Griet Geerinck, Lambert Schoenmaekers, Gerard Stalenhoef, Kelly Verheyen, Guy Vloebergh en Joris Voets.

Redactieteam Carine Saelens, Gerard Stalenhoef, Peter Triest en Tom Van Rensbergen

Ondersteuning Liese Bongaerts, Sofie Houvenaghel (begroting), Paul Huybrechts (kaart), Carla Broodcoorens, Steve Franckx, Ingrid Vanmarcke, Wolfgang Vandevyvere (juridische kwesties)

Copywriting en vormgeving Magelaan cvba, Gent

Verantwoordelijk uitgever Peter Cabus, secretaris-generaal van het Departement Ruimte Vlaanderen, Koning Albert II-laan 19, 1210 Brussel

Depotnummer D/2012/3241/276

Contact

Tel. 02 553 83 79

E-mail strategische.projecten@rwo.vlaanderen.be

Web rsv.vlaanderen.be

INHOUD

Voorwoord	5
Over strategische projecten	7
Een ruimtelijk strategisch project...	7
Realisatie, innovatie en inspiratie	8
De strategische projecten als instrument voor het ruimtelijk beleid	9
Een project valt of staat met een goed grondbeleid	12
Een meervoudige planningsopdracht	13
De organisatie van een strategisch project	18
Verwezenlijkingen	24
30 strategische projecten in de kijker	25
Oostelijk havengebied Oostende	28
Oost-Vlaanderen Energielandschappen	30
Gent Scharnier	32
Blue Gate Antwerp	36
Scheldekaaien Antwerpen	38
Logistiek Park Schijns	40
Omgeving Centraal Station Antwerpen	42
Bebouwd perifeer landschap Antwerpen	44
Fortengordels rond Antwerpen	46
Turnhout 2012	51
Bosland: dromen tussen bomen	54
Diversiteit binnen De Wijers	56
Heel de Hoge Kempen – hefboom voor ruimtelijke kwaliteit	58
Duinengordel Limburg, landschap van goud	60
Maasvallei... grensverleggend	62
Albertknoop	66
Herk en Mombeek	68
Demervallei	70
Vaartkom Leuven	72
Health Sciences Campus Gasthuisberg	74
Groene Bekken van de Weesbeek	76
Reconversie Vilvoorde-Machelen	78
Rupelstreek – zuurstof voor een ontginningslandschap	80
Zuurstof voor de Zennevallei	82
Landschap van Erembald tot Kravaalbos	84
Regionaal bedrijventerrein Siesegem Aalst	86
Parkbos Gent	88
Groene Sporen	90
Stationsomgevingen Roeselare-Izegem-Ingelmunster	92
Stationsomgeving Kortrijk	94
Toekomst: meer uitvoering, minder planning	97
Leerpunten	97
Leren van de burens	99
Ervaringen in Nederland	99
Ervaringen in Zweden	100
Vlaams ruimtelijk beleid naar 2020 en 2050	102

1

2

1. Demermeander in Zichem, SP Demervallei, © VLM
2. Wonen aan het water, Heizijdse velden, SP Turnhout 2012

VOORWOORD

Dit boek gaat over 30 strategische projecten die elk op hun manier één doel beogen: de kwaliteit van de ruimte in Vlaanderen verbeteren. Sommige projecten, zoals dat van de fortengordels, bestrijken meerdere provincies. Andere, zoals het Gentse Scharnierproject, beperken zich tot een deel van een stad.

Als minister van Ruimtelijke Ordening wil ik dit soort initiatieven steunen omdat ze de principes van ons ruimtelijk beleid illustreren in het veld. Ze hebben een voorbeeldfunctie. Doorgaans gaat het om complexe projecten die schijnbaar conflicterende beleidsdoelen met elkaar verzoenen. Door die ambitieuze insteek werken ze vaak als hefboom om de ruimtelijke ontwikkeling in een bepaald gebied van de grond te krijgen.

We subsidiëren zowel projecten in steden als in de open ruimte. Op die manier worden complexe, stedelijke problemen geïntegreerd aangepakt, terwijl andere initiatieven inzoomen op de ontwikkeling en verweving van de natuurlijke en agrarische structuur, de behoeften op het gebied van waterhuishouding, recreatief medegebruik enz.

Dit boek staat ook stil bij de ervaring die we de afgelopen tien jaar hebben opgedaan in het veld. Achter alle projecten in dit boek staan coördinatoren en teams van mensen die zich met passie en deskundigheid inzetten voor de kwaliteit van onze ruimte. Via deze weg feliciteer en bedank ik iedereen die rechtstreeks of onrechtstreeks heeft bijgedragen tot deze publicatie. Ik hoop dat hun werk inspireert en dat het debat over strategische projecten zal helpen om steeds beter om te springen met de ruimte in Vlaanderen.

Philippe Muyters

| Vlaams minister van Ruimtelijke Ordening

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Philippe Muyters'.

1. Vaartkom Leuven, © Stad Leuven, 2007

2. Spielbos Sahara Lommel, SP Bosland, © Rasa Zukauskaite

OVER STRATEGISCHE PROJECTEN

EEN RUIMTELIJK STRATEGISCH PROJECT...

Uit de ervaring met de projecten en uit het overleg met de projectcoördinatoren, collega's en partners is volgende **definitie** van ruimtelijke strategische projecten ontstaan:

Een project met een integrale en ruimtelijke invalshoek dat gebiedsgericht en over sector- of bestuursgrenzen heen actief wil bijdragen tot de versterking van de kwaliteit van de ruimtelijke structuur. Het moet op korte of half lange termijn uitgevoerd kunnen worden. Door de uitvoering van strategische projecten te stimuleren en er meer actief op in te zetten in het kader van (ruimtelijke) planningsprocessen verhoogt het draagvlak voor de ruimtelijke ordening, en de planning in het algemeen, en wordt een voorbeeldfunctie gecreëerd.

Hoewel ieder project een eigen invalshoek heeft, zijn er toch een aantal gemeenschappelijke kenmerken die besloten liggen in de drie woorden 'project', 'ruimtelijk' en 'strategisch'.

Project

Een project ontstaat wanneer een aantal partners zich engageren om samen iets te ondernemen. Ze willen in een gebied samenwerken en verschillende initiatieven integreren. Ze stellen zich concrete doelen en zetten een projectstructuur op om die te realiseren.

Ruimtelijk

De projecten vinden hun oorsprong in de ruimtelijke structuur van een gebied. De samenhang in het gebied wordt bepaald door de aanwezigheid van één of meerdere herkenbare elementen zoals een rivier of een zeehaven waar rond vele activiteiten zijn gegroeid. Men wil de ruimtelijke kwaliteit of de omgevingskwaliteit in dit gebied verbeteren.

Strategisch

Een ruimtelijk project is strategisch als:

- het voortvloeit uit een visie op het gebied en past binnen het beleid. Het versterkt de samenhang tussen verschillende initiatieven en pakt belangrijke knelpunten aan.
- het tracht op het terrein concrete zaken te realiseren. De manier van werken is gebiedsgericht, op maat van het project en efficiënt. Werken aan draagvlak is hier een essentieel onderdeel van.
- het een aantal partners met gelijklopende belangen rond de tafel brengt. Hun agenda's worden in het project gestroomlijnd tot globale doelstellingen en een gezamenlijk uitvoeringsprogramma. De partners engageren zich, nemen hun verantwoordelijkheid en zorgen samen voor de realisatie. Daarvoor bundelen ze hun middelen en nemen ze samen beslissingen.
- het een complex geheel is dat een voorbeeld kan zijn voor andere, gelijkaardige projecten.

REALISATIE, INNOVATIE EN INSPIRATIE

Verandering op het terrein

Strategische projecten zijn gericht op realisatie: de ruimtelijke kwaliteit in het gebied moet op korte of middellange termijn vergroten. Strategische projecten dragen zo bij aan ruimtelijke vernieuwing en daadwerkelijke veranderingen in de ruimtelijke structuur.

Dit kost geld, of het nu gaat om de inrichting van bedrijventerreinen of woonwijken, de verbetering van een landschap of een stationsomgeving, of de aanleg van dijken of fietspaden. Dit geld, vaak vele miljoenen euro's, komt van een groot aantal actoren die allen investeren in verschillende facetten van het gebied.

Strategische projecten brengen middelen samen en genereren bijkomende investeringen, die moeten leiden tot effectieve veranderingen op het terrein en tot een duurzaam resultaat.

Nieuwe ruimtelijke oplossingen

Binnen een strategisch project worden we geconfronteerd met concrete ruimtelijke uitdagingen. Hoe bieden we plaats aan een nieuwe stedelijke ontwikkeling? Hoe voorkomen we overstromingen? Hoe vinden we in het gebied ruimte voor hernieuwbare energie? De zoektocht naar een gepast antwoord levert vaak nieuwe, alternatieve en zelfs innovatieve ideeën op. De projecten in dit boek zijn dan ook een interessante leerschool voor het ruimtelijke beleid.

Vlottere procesdoorloop

Ook met het proces en de organisatie van de planning wordt geëxperimenteerd. De partners bundelen steeds meer hun verschillende initiatieven, met als gevolg een kortere planningstermijn en vereenvoudigde procedures. Ruimtelijke planningstaken worden beter op elkaar afgestemd en steeds vaker tegelijkertijd uitgevoerd: visievorming, uitvoering, realisatie, vergunningverlening, verankering in ruimtelijke uitvoeringsplannen, handhaving, beheer, opvolging lokale plannen, monitoring en evaluatie. Dat leidt tot een snellere realisatie op het terrein en een efficiëntere inzet van middelen. Dit leidt ook tot meer slagkrachtige overheden die zich dankzij de nieuwe ervaringen anders beginnen te organiseren en beter samenwerken.

Draagvlak en regiomarketing

De projecten maken werk van strategieën om de burger op een actieve en positieve manier te betrekken bij zijn omgeving en het beleid daarrond. Zonder voldoende draagvlak kan een project immers niet slagen. Zo maakt de bevolking dankzij deze projecten kennis met de uitgangspunten van het ruimtelijk beleid en leert men de ruimtelijke kenmerken van het projectgebied beter kennen. Strategische projecten doen vaak aan creatieve en inspirerende vormen van regiomarketing. Ze maken een 'merk' van een bepaalde omgeving.

Projectgebied SP Albertknoop

DE STRATEGISCHE PROJECTEN ALS INSTRUMENT VOOR HET RUIMTELIJK BELEID

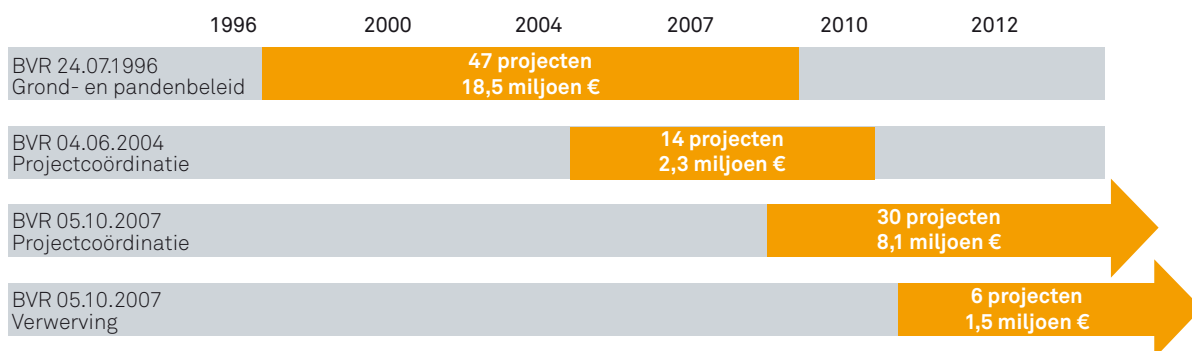
Met de goedkeuring van het ruimtelijk structuurplan Vlaanderen in 1997 werd een grote stap gezet naar een actief, strategisch, realisatie- en toekomstgericht ruimtelijk beleid. Onder het motto 'Vlaanderen open en stedelijk' lanceerde het een samenhangende ruimtelijke visie op Vlaanderen en initieerde het een aantal planningsprocessen rond stedelijkheid, open ruimte, infrastructuur en bedrijvigheid. Naast de opmaak van ruimtelijke uitvoeringsplannen zouden ook strategische projecten ingeschakeld worden als instrument om de visie van het plan te realiseren. Er werd bij de goedkeuring van het ruimtelijk structuurplan Vlaanderen aanvankelijk niet voorzien in een financiële stimulans om strategische projecten te ondersteunen. Lokale overheden die in een stedelijke omgeving werk wilden maken van een betere openbare ruimte konden toen nog op basis van een regelgeving uit 1996 een subsidie aanvragen voor de aankoop van gronden en gebouwen. In totaal werden via deze weg tot 2008 in totaal 47 zeer diverse projecten gesubsidieerd, die echter niet altijd even strategisch van aard waren.

2004: introductie van de subsidie voor projectcoördinatie

In 2004 bleek, nadat de eerste ruimtelijke uitvoeringsplannen waren goedgekeurd, dat er meer aandacht moest gaan naar de effectieve realisatie van het ruimtelijk beleid, door middel van projecten. De Vlaamse overheid was toen voor deze taak onvoldoende uitgerust. Vandaar dat een subsidiesysteem door de Vlaamse Regering werd goedgekeurd om het loon en de werkingskosten van een projectcoördinator van een strategische project te subsidiëren.

De regelgeving - besluiten van de Vlaamse Regering (BVR):

- BVR 24.07.1996 'tegemoetkoming van het Vlaamse Gewest voor maatregelen in het kader van het grond- en pandenbeleid'
- BVR 04.06.2004 'erkenning en subsidiëring van strategische projecten in het kader van het ruimtelijk structuurplan Vlaanderen'
- BVR 05.10.2007 'bepaling van de voorwaarden voor de toekenning van subsidies voor strategische projecten ter uitvoering van het RSV'

2007: een meer performante subsidieregeling met oproepprocedure

Na een aantal jaren ervaring met deze twee subsidies werd in 2007 het systeem aangepast. De subsidieregeling werd strategischer en selectiever. De nadruk werd gelegd op een professionele coördinatie, bij voorkeur door meerdere personen. De onafhankelijke werking van dit team wordt betracht door een autonomietoets. Het besluit streeft naar een optimale bundeling van de in het gebied beschikbare middelen, een versnelling van de uitvoering en een verbetering van de communicatie. De focus komt te liggen op projecten met een duidelijke voorbeeld- en hefboomfunctie voor het Vlaamse ruimtelijk beleid die uitvoering geven aan het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, het bevorderen van domeinoverschrijdende samenwerking en de stimulering van een gestructureerde aanpak van het grondbeleid.

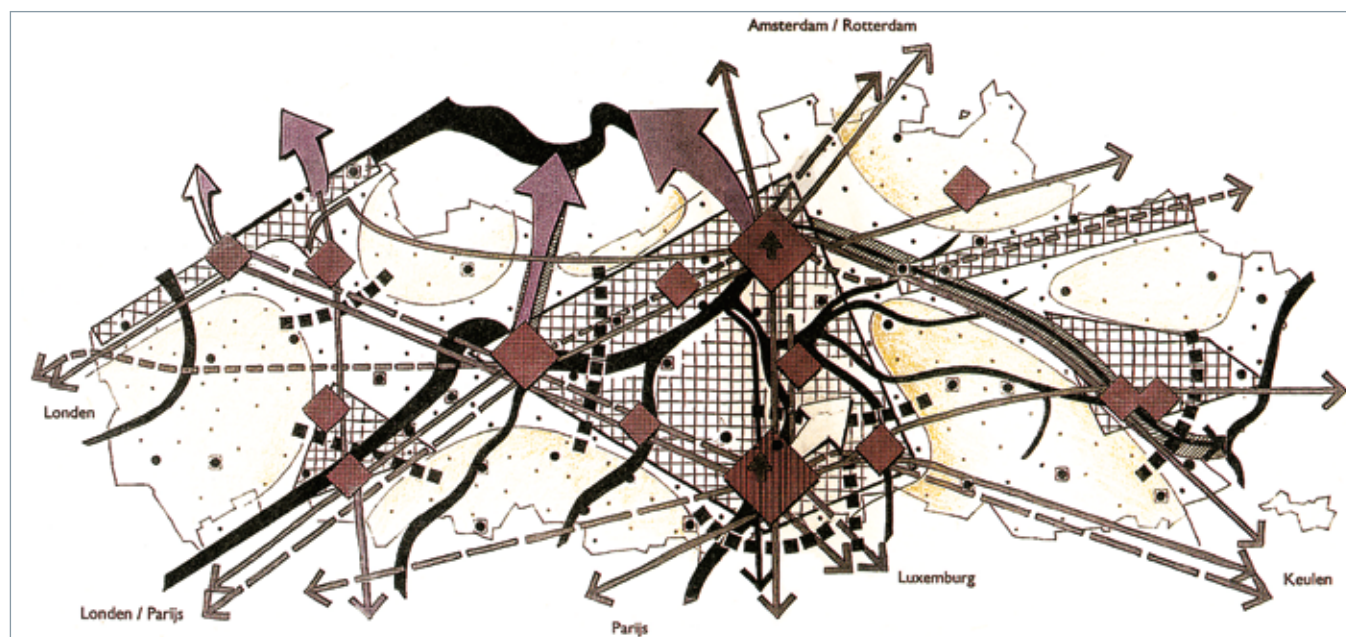
De subsidie voor projectcoördinatie kan voor maximaal drie jaar worden toegekend, bedraagt maximum 80% van de loon- en werkingskosten en kan niet meer dan 100.000 euro per jaar bedragen.

Verwervingssubsidie

Het besluit van 2007 bevat naast de subsidie voor een professionele projectcoördinatie ook financiële steun voor de verwerving van panden of gronden. Bij de uitvoering van een strategisch project blijkt het grondbeleid immers vaak van cruciaal belang. Het is dikwijls nodig om gronden en constructies van eigenaar te doen veranderen om de ruimtelijke doelstellingen te halen. De subsidie kan tot 40% van de aankoopprijs bedragen, met een maximum van 500.000 euro per project.

In 2009 werden twee aanvragen voor de verwervings-subsidie ingediend die beide werden toegewezen. In 2010 werden vier aanvragen ontvangen waarvan twee een subsidie kregen. In 2011 werden zes subsidieaanvragen ingediend, waarvan in 2012 er 2 werden toegekend.

Gewenste ruimtelijke structuur Vlaanderen, Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, 1997

Overzicht van de oproepen

Minstens één keer per jaar lanceert de Vlaamse overheid een oproep. Belangstellenden kunnen dan projecten indienen. De overheid kan naast de gewone oproep ook een

bijkomende oproep organiseren – met eventueel aanvullende criteria – als er bijkomende middelen zijn. In 2011 gebeurde dit de eerste keer rond het thema 'stadsregio's'.

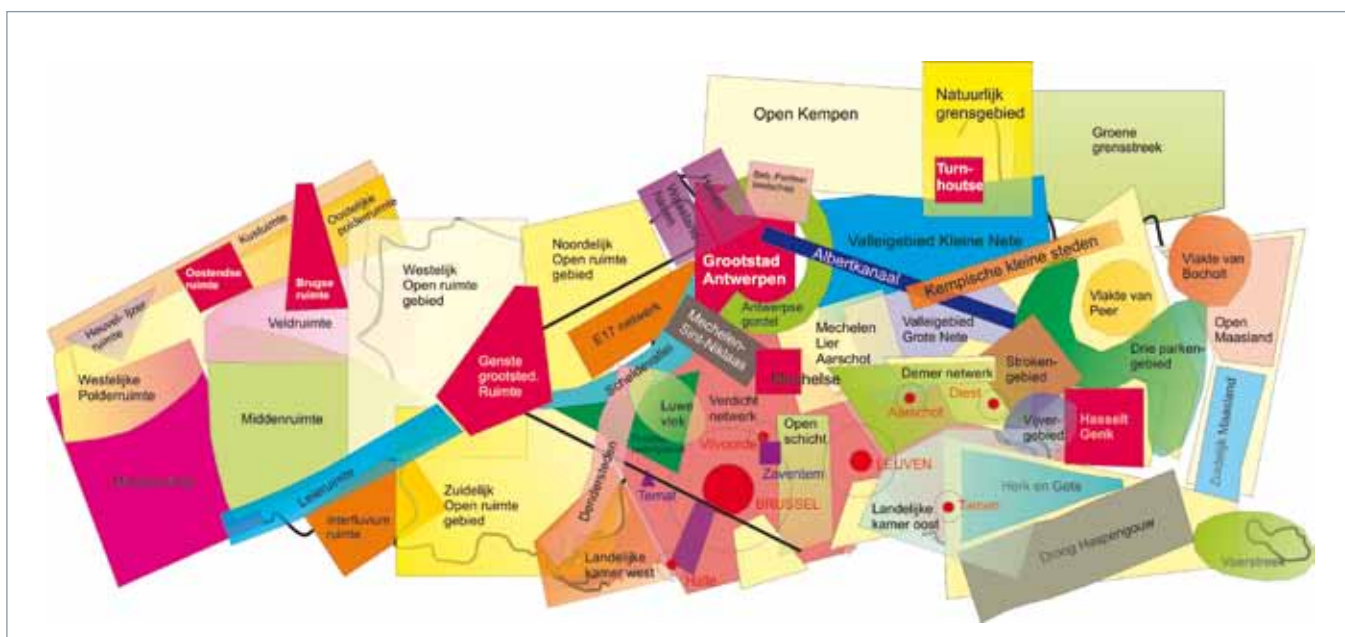
	Aantal ingediende aanvragen	Aantal goedgekeurde projecten
Eerste oproep 2008/2009	25	10
Tweede oproep 2009/2010	20	7
Derde oproep 2010/2011	8	6
Vierde oproep 2011/2012	11	5
Bijkomende oproep 2012 'stadsregio's'	3	2

Afwegingscriteria (volgens BVR van 2007)

Een commissie beoordeelt per oproep de ingediende aanvragen en maakt een rangschikking die als basis dient voor het toekennen van subsidies. Deze commissie bestaat uit minstens zes leden waarvan de helft uit vakverenigingen, bepaalde sectoren of de academische wereld komen. Het project wordt op zes criteria beoordeeld, waarvan de eerste drie doorslaggevend zijn. Een strategisch project:

1. is een uitvloeisel van een planningsproces op Vlaams en/of provinciaal niveau en de realisatie ervan draagt substantieel bij tot de realisatie van de doelstellingen en ontwikkelingsperspectieven van het RSV (zie twee figuren),
2. heeft een hefboomeffect op Vlaams niveau,
3. is administratief-institutioneel complex en de werking van de projectstructuur is methodisch,
4. heeft een voorbeeld- en signaalfunctie met betrekking tot de realisatie van de doelstellingen en ontwikkelingsperspectieven van het RSV,
5. heeft een integraal karakter,
6. draagt bij tot functionele verwevenheid in het projectgebied.

Collage van de deelruimten in de vijf goedgekeurde provinciale ruimtelijke structuurplannen in Vlaanderen, Departement Ruimte Vlaanderen, 2005

Met een goed grondbeleid staat of valt een project

Grondbeleid is essentieel voor de realisatie van ieder ruimtelijk project. Het subsidiebesluit van 2007 stimuleert het opzetten van een strategie hierrond. Vanuit de ervaringen bij de opvolging van de strategische projecten volgen hieronder ter inspiratie een aantal uitspraken in verband met het grondbeleid.

Gronden en overheid

- Strategische grondeigendom is belangrijk bij onderhandelingen met privé-ontwikkelaars.
- Publieke eigendommen kunnen sturend zijn in de planningfase en bijvoorbeeld worden ingezet voor openbaar domein of groenaanleg.
- Deelprojecten en programma's moeten terug te vinden zijn in een ondernemingsplan van een autonoom gemeentebedrijf, ook voor de aanleg van publieke eigendommen.
- De overheid kan op verschillende manieren gronden verwerven of ruilen.
- Lokale overheden vragen aan Vlaanderen om meer samen te werken rond grondbeleid.

Grondbeleid – een speciale samenwerkingsstrategie

- Slim omgaan met privaat bezit en publieke ambities, bijvoorbeeld door goede afspraken over beheer of toegankelijkheid.
- Waarom eigenaars niet laten participeren in een project en in de winst?
- Coproductie en allianties aangaan.

Er zijn al zoveel instrumenten en middelen

- Het combineren van verschillende instrumenten is essentieel, nieuwe instrumenten of regelgeving zijn meestal niet nodig. Wel moet er een slimmere manier zijn om de bestaande instrumenten en middelen te benutten: grondenbank, voorkeurecht, premies, subsidies, financiële constructies (gebiedsfondsen, originele investeringsprojecten, ruiloperaties), etc.
- Als bepaalde maatregelen het huidige landgebruik hypothekeren is een aankoopbeleid nuttig, maar eerst kan met de bestaande eigenaars worden gepraat.

Stimuleren van het experiment en aanzetten tot strategie

- Een verwervingssubsidie helpt om de partners te overtuigen om aan grondbeleid te doen.
- Er zijn geen toverrecepten. Om impact te hebben bij de realisatie van een ruimtelijke visie moet je steeds iets nieuws uitvinden op maat van het project.
- Het is belangrijk in fases te denken en een grondbeleid is vanaf het begin nodig.
- Grondbeleid – draagvlak – visie – vergunning – herbestemming – handhaving – realisatie moeten elkaar niet tegenwerken in één en hetzelfde gebied, maar moeten integendeel elkaar versterken en aanvullen.

Kennis is macht

- Aandacht voor het huidige grondgebruik en de perceelsinformatie is cruciaal, het genereren van speciale databanken en GIS-analyses moet worden bevorderd.
- Registers Onbebouwde Percelen, plannen- en vergunningenregisters kunnen als basis dienen.
- Interne kennisopbouw is een voorwaarde voor 'respect' bij de andere partners.
- Toen dezelfde eigenaar in meerdere deelprojecten opdook, kon er slimmer worden onderhandeld.

EEN MEERVOUDIGE PLANNINGSOPDRACHT

1. Stadsontwerp Vaartkom Leuven © BUUR XDGA BEEL
2. Masterplan strategisch project Vaartkom Leuven door ontwerp bureau OMGEVING i.s.m. OKRA landschapsarchitecten en Atelier voor ruimtelijk advies

Een strategisch project is een meervoudige planningsopdracht die bestaande en lopende planningsinitiatieven van verschillende overheden en partners met elkaar verbindt en in evenwicht brengt. Als dit lukt, wordt het project effectief strategisch, verwerft het een duurzaam karakter en kan het op langere termijn, en dus over meerdere legislaturen, voortbestaan. Bij de verschillende projecten komen bij het opzetten, plannen en realiseren dezelfde onderwerpen naar voren.

Ruimtelijke structuur aan de bron

De strategische projecten vinden steeds hun oorsprong in de ruimtelijke structuur van een gebied. Zichtbare ruimtelijke structuren zoals een riviervallei, een fortengordel, een bekenstelsel, een stationsomgeving, een zeehaven of een rivier geven het project legitimiteit en verbinden de partners. Ze zijn het uithangbord en zijn belangrijk om een draagvlak rond het project te krijgen. In de communicatie of in de logo's van de projecten komen die elementen vaak nadrukkelijk naar voren.

Het bepalen van de omvang van het projectgebied is van groot belang: het programma voor het gebied moet genoeg gewicht hebben en toch beheersbaar blijven. De rol en functie van het gebied moeten duidelijk zijn. Hierbij moet gekeken worden naar wat vandaag belangrijk is in het gebied, maar ook het verleden kan goede aanknopingspunten geven.

3. Masterplan Kravaalbos

4. Masterplan Kortrijk Stationsomgeving door Euro Immostar, 2003

Maatwerk als succesfactor

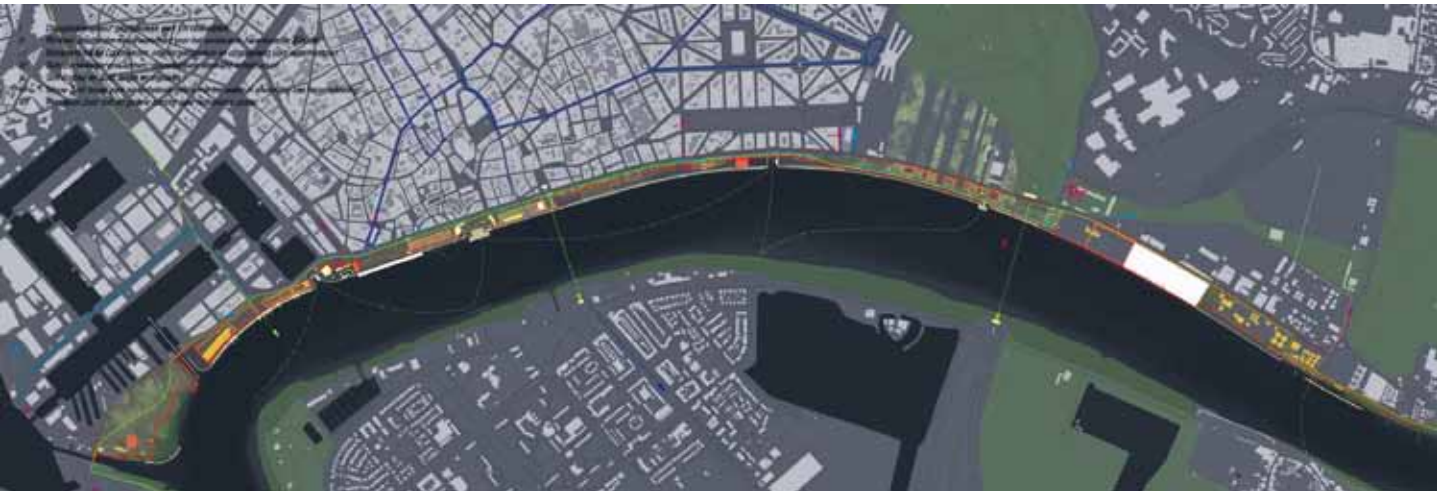
Ieder strategisch project is verschillend. De ontwikkeling van een strategie is in alle gevallen maatwerk, waarbij permanent aandacht is voor het evenwicht tussen de verschillende delen en het geheel.

In sommige gebieden overlappen verschillende kenmerken en structuren elkaar. Bijvoorbeeld de Fortengordels rond Antwerpen, waarbij twee forten in de zeehaven zijn gelegen. In die, vaak sterk gemengde gebieden, moet het beleid kiezen voor een heldere ruimtelijke visie en zorgen voor afstemming en coördinatie van de initiatieven, zoals

bijvoorbeeld bij de Albertknoop (een grensoverschrijdende visie rond mobiliteit, werken en wonen), Oude Havengebieden Oostende (overlappend met het kustnetwerk) of Energielandschappen Oost-Vlaanderen (een thema). Binnen een strategisch project kunnen sommige delen ook belangrijker of bepalender zijn dan andere en die krijgen dan prioriteit. Bovendien staan verschillende partners in voor de realisatie van deelprojecten en bestaat er een wisselwerking tussen kleinschalige en grootschalige deelgebieden of thema's.

Inrichtingsvoorstel
Albertknoop, 2006

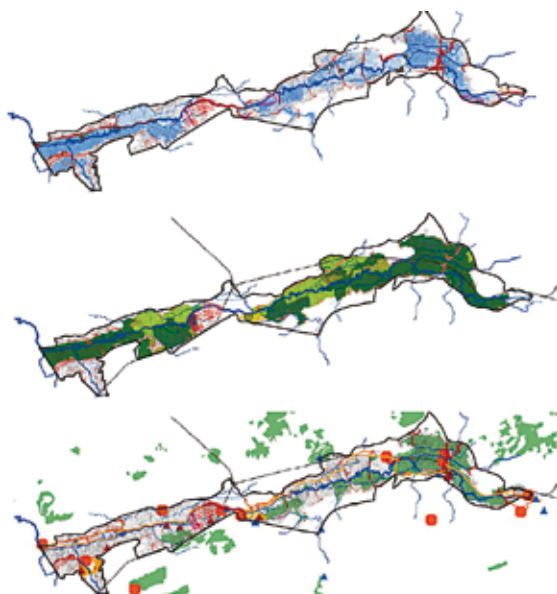
Masterplan Scheldekaaien Antwerpen door ontwerpteam Proap + Wit + D-Recta + Idroesse, 2010

Een complex samenspel van visie en acties

De ervaring met strategische projecten leert dat men aan meerdere aspecten tegelijk moet werken en dat die meestal in twee of drie sporen worden gebundeld.

Spoor 1 – concretisering van de visie

Wanneer men meerdere goedgekeurde plannen binnen een projectgebied op elkaar legt, een afbakeningsvisie, een ruimtelijk structuurplan, een bekkenbeheersplan, een natuurrichtplan, een landinrichtingsplan..., ontbreekt meestal samenhang. Ieder plan is vanuit een andere invalshoek en binnen een andere context tot stand gekomen. Ze hebben verschillende doelstellingen en timings. Vaak zijn de afzonderlijke plannen ook niet concreet genoeg om daadwerkelijk mee aan de slag te gaan.

In die gevallen is gericht onderzoek nodig vooraleer men op zoek kan gaan naar een overkoepelende visie. Beetje bij beetje groeit zo in de hoofden van de partners een samenhangend beeld van de ruimtelijke knelpunten en kansen in het gebied. Tijdens dit proces van afstemming en verdieping stelt men vaak nog nieuwe uitdagingen vast en duiken nieuwe ideeën op.

Een belangrijk element voor het succes van een plan is de kennis van en het respect voor het gebied. Wanneer er te weinig of geen rekening wordt gehouden met de bestaande context, de ruimtelijke structuur en de verschillende agenda's is de kans groot dat het project zal stranden. De partners zullen zich immers maar engageren als zij zich in het plan herkennen. Wanneer er gediscussieerd wordt over oplossingen, moeten de harde randvoorwaarden van een bepaalde sector en/of de financiële consequenties aan bod komen.

Het blauwe, groene en oranje lint voor strategisch project Demervallei, 2009

1. Masterplan strategisch project Siesegem Aalst door Secchi & Vigano, 2010
2. Masterplan Watersite strategisch project Vilvoorde door Xaveer Degeyter Architecten, 2008
3. Masterplan stationsomgeving Kortrijk, studie van Maxwan Architectes, 2003
4. Masterplan Vilvoorde-Machelen © Studiegroep Omgeving, ECSA, Tritel, Haskoning, O2 Consult, advocatenkantoor Goossens-Sebrechts-Jacqmain, Richard&Ellis, Barn in opdracht van provincie Vlaams Brabant

Een beeld van de ruimtelijke toekomst is cruciaal. Bij sommige strategische projecten, zoals Parkbos Gent of Heel De Hoge Kempen, was dit al beschikbaar bij het begin van de subsidieperiode, maar meestal wordt dit werk gedaan door professionele ontwerpers – zoals bij het regionaal bedrijventerrein Siesegem in Aalst, Scheldekaaien Antwerpen, Gent Scharnier of Vilvoorde-Machelen – of door de partners zelf tijdens de subsidieperiode – zoals bij de Weesbeek, Centraal Station Antwerpen, Bosland of het Kravaalbos.

Het resultaat van dit ontwerp- en puzzelwerk is een coherente visie: een masterplan, streefbeeld of inrichtingsplan. Dit kan in verschillende vormen vertaald worden en gekoppeld aan uitvoeringsprogramma's. Daarin kunnen de partners zich toe verbinden en een bepaalde invulling van het project onderschrijven, bijvoorbeeld via een bestuursakkoord of een principiële beslissing.

Dit proces is echter geen doel op zich. Het eindbeeld is niet statisch. Het is een middel om de partners samen te brengen en een rode draad te bieden voor de verdere ontwikkeling.

Toekomstbeeld voor de Oude Dokken – strategisch project Gent Scharnier door Rem Koolhaas

Spoor 2 – acties realiseren op het terrein

Een samenhangend ruimtelijk ontwerp vormt de basis voor een concreet actieprogramma. Hierbij moet realistisch omgegaan worden met knelpunten en opportuniteiten. Actieprogramma's moeten haalbaar en betaalbaar zijn. Daarom hebben vele projecten acties zoals lopende projecten eerst in kaart gebracht en op elkaar afgestemd qua timing of procedures. Een dergelijke coördinatie blijkt een permanente oefening.

Er moet een goed evenwicht zijn tussen de verschillende acties. Sommige zullen een grote symbolische waarde

hebben – zoals de nieuwe Handelsdokbrug in Gent Scharnier of het stationsgebouw in Kortrijk –, andere vragen een grote investering die de ruimtelijke kwaliteit aanzienlijk zullen verbeteren, nog andere zullen kleinschalig zijn – zoals het onderhoud van een beek of de aanleg van een pleintje.

Steeds vaker worden ook acties opgenomen die niets met de effectieve ruimtelijke invulling te maken hebben, zoals bijvoorbeeld rond opleidingen of communicatie over het project. Dit is als het ware een derde werkspoor.

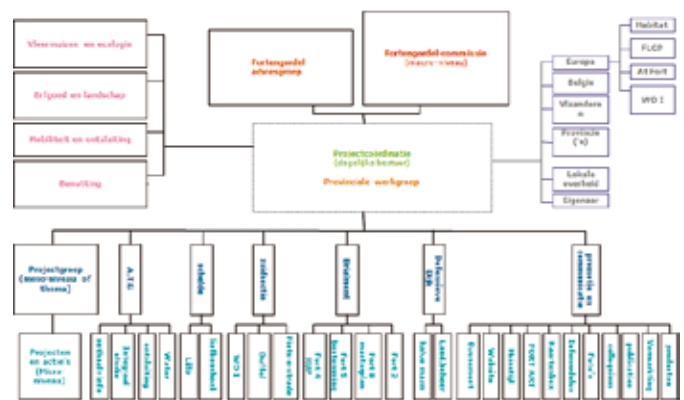
Deelproject hermeandering Oude Mombeek,
strategisch project Herk en Mombeek

DE ORGANISATIE VAN EEN STRATEGISCH PROJECT

Initiatiefnemers en aanvragers

In een project zijn er kernactoren zoals gemeenten, provincies of Vlaamse diensten, vzw's of bedrijven die samen de projectstructuur of kerngroep vormen en een aanvraag mee onderschrijven. De aanvrager van een project is echter altijd één publieke instantie: een gemeente, provincie, een vereniging van gemeenten (een intercommunale of een regionaal landschap) of een stedelijk ontwikkelingsbedrijf. Daarnaast zijn er vele andere partners die minder formeel of eerder indirect bij het project betrokken zijn. Bij deze groep horen allerlei administraties, de vergunning- en adviesverleners van de verschillende beleidsniveaus, maar vaak ook de georganiseerde bevolking, vakorganisaties of experts. Bij sommige projecten zijn meer dan honderd actoren betrokken.

Organisatiestructuur Fortengordels met 150 actoren

De Gentse organisatie

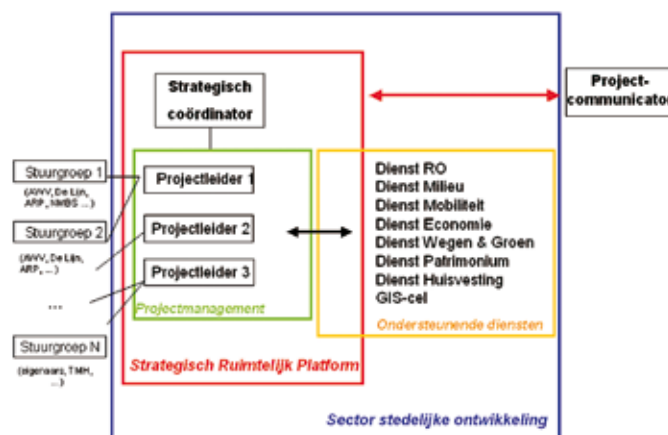
In Gent zijn er zeven programmagebieden en vier territoriale regisseurs. Dankzij deze structuur werken verschillende stedelijke diensten samen in een gebied. Dit systeem werd opgezet bij de aanvang van de subsidiëring van het strategisch project Gent Scharnier. Deze programmaregisseurs helpen eerst mee aan de voorbereiding en planning van het project. Eens het project is opgestart, bewaken zij de financieel-administratieve kant van de zaak, coördineren zij de verschillende aspecten van het proces en de ruimtelijke invulling van het plan. Vanuit een helikopterzicht op alle deelprojecten zoeken zij naar opportuniteiten en lacunes en signaleren die aan het beleid. Elk programmaonderdeel heeft op zijn beurt een eigen projectleider.

Een cruciale schakel: de projectcoördinatie

Strategische projecten krijgen door hun aard te maken met verschillende beleidsverantwoordelijken op verschillende niveaus, vele deelprojecten en timings en verschillende projectverantwoordelijken. Het is de taak van de projectcoördinator of het coördinatieteam om het geheel te regisseren. De coördinatie zorgt voor afstemming en overleg. Zij detecteert opportuniteiten om verschillende aspecten van het plan in beeld te brengen en zorgt zo voor tijdswinst: geen aparte vergaderingen meer in hetzelfde gebied over een brownfieldconvenant, stadsvernieuwingproject of stationsomgeving, maar alles in één overleg. Door de regie wordt de breedte en de reikwijdte van het plan veel duidelijker voor de partners. Elke partij kent zijn verantwoordelijkheid en daardoor versnelt de realisatie op het terrein.

De projectcoördinatie ligt steeds vaker in handen van een team, dat instaat voor de realisatie van het project, de continuïteit bewaakt en het proces in al haar facetten stuurt, zowel op ambtelijk als op politiek vlak. Het team speelt een faciliterende rol bij procedures en houdt de regelgeving in het oog. De kracht van het coördinatieteam is haar gebundelde aanpak en neutrale positie. De verzelfstandiging van zo'n team in een soort 'projectbureau' geeft goede kansen voor een aansturing van het project op

een langere termijn. Sommige projecten zijn daar goed in geslaagd (Maasvallei, Bosland, Vilvoorde/Machelen...). Meestal is één persoon aanspreekpunt voor de partners. Die onderhoudt goede relaties met alle partijen, kan omgaan met prioriteiten en zal tijdig terugkoppelen als er zaken mislopen. Soms is er een tandem zoals in de Demervallei, Scheldekaaien of Groene Sporen waar twee coördinatoren complementair zijn en de taken of rollen verdelen.

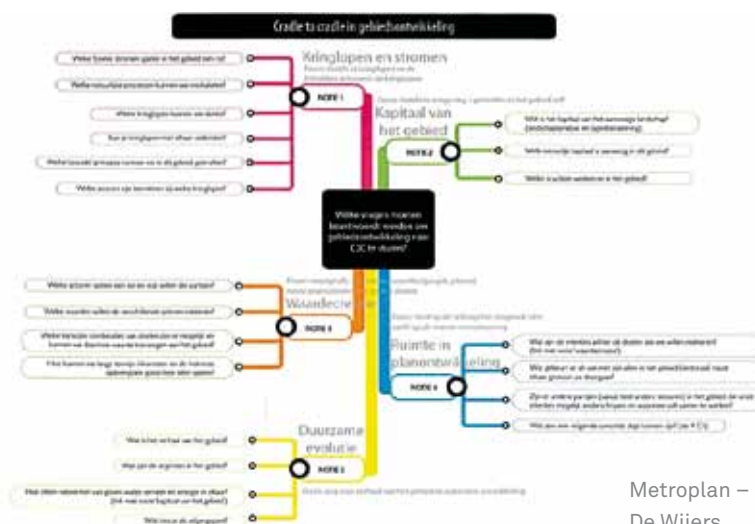

Horizontale werking in de stad Turnhout, geïnspireerd op voorbeeld van stad Gent – strategisch project Turnhout 2012

Projectplan en opvolging

Bij ieder strategisch project wordt best een projectplan of een procesnota gemaakt. Hierin staan de doelstellingen beschreven en is een plan van aanpak opgenomen. In dat laatste wordt een tijdslijn bepaald met duidelijk omschreven stappen, doelen en mijlpalen. Op basis van dit plan maakt de coördinator afspraken over de mensen en de middelen die nodig zijn om het project tot een goed einde te brengen.

De opvolging van het project ('monitoring') is uiteraard heel belangrijk. Dat gebeurt vaak met fiches voor elk van de acties en met de (half)jaarlijkse, algemene voortgangsvragen. Op die manier ontstaat een soort **projectgeheugen**. Dit monitoringsysteem bleek in het project Gent Scharnier zo bruikbaar dat ook andere projecten het hebben overgenomen.

Metroplan – projectplan strategisch project De Wijers

Overlegstructuren in een strategisch project

Hoewel elk strategisch project anders is, blijken volgende soorten overleg, met steeds een eigen rol, in de meeste strategische projecten voor te komen, zij het met verschillende benamingen:

→ Coördinatieteam

(Ook dagelijks bestuur, coördinatiecel, projectbureau of teamleiding genoemd.) De projectcoördinatoren staan samen met het team van kernactoren in voor de dagelijkse werking, de aansturing van de verschillende projectteams of werkgroepen en de rapportage naar de andere groepen.

→ Expertenuitwisseling of adviesgroep

In sommige projecten zoals het Kravaalbos-Erembald en de Fortengordels wordt in een beperkte, steeds wisselende groep nagedacht over methodes, strategieën of concrete dossiers. Soms wordt de inbreng van experts uit andere projecten of het buitenland gevraagd.

→ Ambtelijk overleg in een beperkte groep

(Ook projectteam, projectmatige werkgroep, planningscel of ambtelijk kernteam genoemd.) Hierin zitten verantwoordelijken van de verschillende administraties van de drie beleidsniveaus die met het project te maken hebben. In dit overleg wordt afstemming en coördinatie tussen de plannen en projecten nagestreefd en worden tegenstellingen weggewerkt. De leden krijgen best een officieel mandaat om aan dit overleg deel te nemen en ze koppelen na ieder overleg terug binnen de eigen organisatie.

→ Ambtelijk/maatschappelijk overleg in een brede groep

(Ook klankbordgroep of projectgroep genoemd.) Deze groep bestaat uit administraties die eerder indirect zijn betrokken, experts, adviserende instanties, mensen uit het middenveld (zoals de Boerenbond, Natuurpunt of Unizo) of vertegenwoordigers van actiegroepen. Bedoeling is om voorstellen, ideeën en concrete acties te bespreken, rekening te houden met de standpunten van die actoren, de plannen te verbeteren en zo een groter draagvlak te creëren. Er kunnen afspraken worden gemaakt over de graad van betrokkenheid van deze actoren.

→ Werkgroepen rond deelprojecten:

een thema of deelgebied

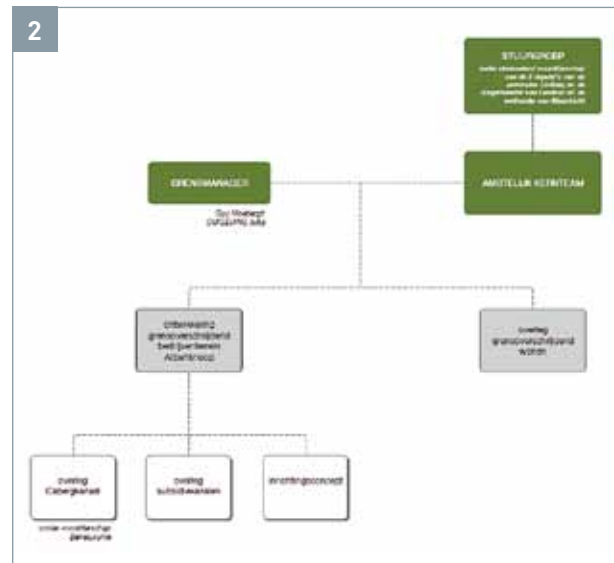
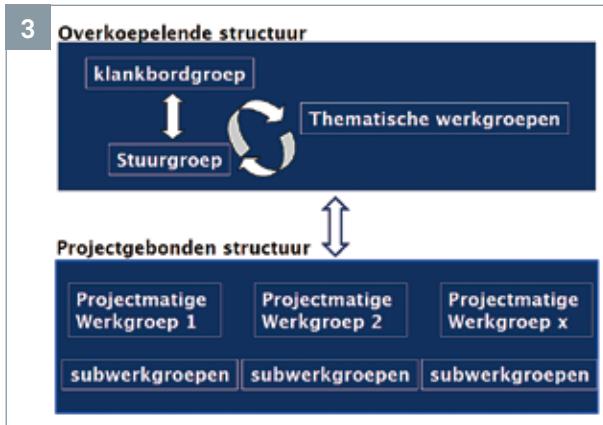
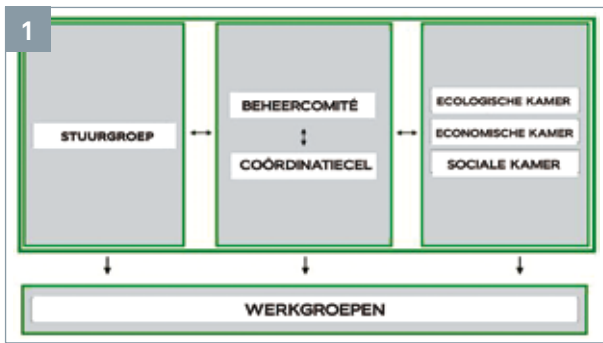
Soms worden specifieke, eventueel tijdelijke werkgroepen opgericht om knelpunten of complexe cases te onderzoeken en tot oplossingen te komen. Als zo'n deelproject concreet is geworden kunnen deze groepen instaan voor de coördinatie en realisatie ervan. Ook zijn er werkgroepen die voor bepaalde thema's de problemen aanpakken of die via gerichte studies de mogelijkheden verder uitdiepen, zoals voor de landbouw, mobiliteit en houtproductie in het project Bosland; of voor recreatie in het project Demervallei. Nog andere werkgroepen werken rond het opzetten van een financieel systeem, het grondbeleid of de communicatie. De resultaten van al die werkgroepen, de studies en de oefeningen worden samengebracht en afgestemd op het niveau van het hele strategische project.

→ Politiek overleg

(Ook stuurgroep of interbestuurlijk overleg genoemd.) De rol van de politieke wereld in een project is cruciaal. Elk betrokken bestuursniveau wordt in dit overleg best vertegenwoordigd: het college van burgemeester en schepenen, de provinciale deputatie en de Vlaamse Regering, maar vaak ook de directies van de private partners. Als er concrete stappen kunnen worden gezet en de inspanningen gevalideerd kunnen worden, komen zij samen om de volen te stemmen en beslissingen voor te bereiden over zaken waarvoor zij bevoegd zijn. Als het nodig is zullen afspraken worden gemaakt voor de formele momenten of om het verdere verloop te sturen, maar ook over de manier van besluitvorming. Als er een gezamenlijke visie en actieprogramma voorligt, zullen ze op de beste manier kunnen beslissen.

In de praktijk blijkt dat de overlegstructuren alsmaar complexer worden omdat de strategische projecten uit een reeks van deelprojecten bestaan, die soms op hun beurt weer verschillende acties bevatten.

De uitwisseling van informatie tussen de verschillende partners is zeker een aandachtspunt en daarom moet er ook een interne communicatiestrategie worden opgezet. Die moet openheid en uitwisseling bevorderen en zal voor een belangrijk deel bepaald worden door de beslissingsmomenten in het project.

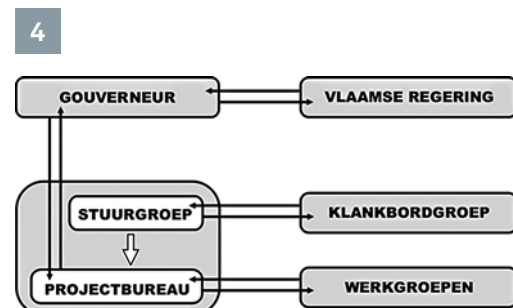
1. Projectstructuur strategisch project Bosland
2. Projectstructuur strategisch project Albertknoop
3. Projectstructuur strategisch project Demervallei
4. Organisatie Parkbos Gent

Vormen van samenwerking

Over al die deelprojecten, actieprogramma's en visies moeten afspraken worden gemaakt omtrent de samenwerking en de procedures. Volgende vormen van samenwerking komen in complexe overlegstructuren vaak voor:

- **publiek-private samenwerking**
Hierbij neemt een private partner deel aan het project, zoals bijvoorbeeld bij de projecten Rupelstreek, Blue Gate Antwerp, Health Sciences Campus Gasthuisberg Leuven, Logistiek Park Schijns en Vilvoorde/Machelen,
- **grensoverschrijdende samenwerking**, bijvoorbeeld bij de Albertknoop en de Maasvallei,
- **gewestgrensoverschrijdende samenwerking**, bijvoorbeeld bij de Zennevallei/Kanaalzone,
- **publiek-publieke samenwerking**
(Lokale) overheden verenigen zich op verschillende manieren. Dat kan in de vorm zijn van interlokale verenigingen (Duinengordel Limburg) of stadsregionale samenwerkingsvormen (Leiestreek/MidWest en Turnhout). Daarnaast zijn er de vrijwillige vormen van intergemeentelijke samenwerking (Demervallei, Maasvallei, enz.).

Steeds meer zijn strategische projecten mooi ingebed in de reguliere werking van de overheden, zoals bijvoorbeeld in Gent, Kortrijk, Antwerpen en Turnhout. Ook de provincies Antwerpen, West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen hebben eigen horizontale en gebiedsgerichte diensten. Limburg heeft hierrond een studie laten uitvoeren en zal op basis van de resultaten misschien herstructureren. Vlaams Brabant organiseert zich voorlopig per project.

Gezamenlijke besluitvorming is de sleutel tot een draagvlak

Voor het welslagen van een project is het essentieel om op geregelde basis afspraken te maken en die op papier te zetten waarbij de principes van investeringsprojecten worden gevolgd. Daar zijn verschillende manieren voor, maar het systeem van de overeenkomsten blijkt het meest gebruikte. De praktijk leert dat de overeenkomsten succesvol zijn als ze aan een aantal voorwaarden voldoen:

- ze leggen de rollen en afspraken voor samenwerking en overleg vast,
- ze worden concreter naarmate een (deel)project vordert,
- ze combineren best verschillende deelprojecten uit het actieprogramma, zijn op maat gemaakt en zijn gericht op en hebben een meerwaarde voor alle partijen,
- de juridische afdwingbaarheid varieert naargelang de fase van het (deel) project,
- een beslissingsstrategie met een duidelijk stappenplan en beslissingsmomenten bepaalt de inhoud van eventueel parallel af te sluiten overeenkomsten. In deze overeenkomsten varieert de rol van het Vlaams Gewest, maar haar belang neemt toe naarmate er meer overeenstemming is over een bepaald actieprogramma.

Peterschap

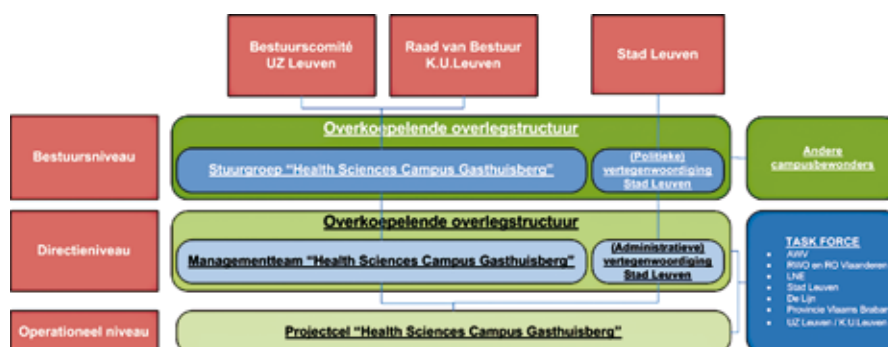
Met het project 'Groene sporen' wil men het verstedelijkte zuiden van de provincie West-Vlaanderen vergroenen. Om dat project te ondersteunen hebben een aantal politici en bekende Vlamingen het peterschap op zich genomen: de groene ruiters. Zij dragen het project naar de buitenwereld uit zonder zelf trekker te zijn.

De verschillende strategische projecten hebben met allerlei vormen van overeenkomsten geëxperimenteerd. Verschillende projecten maakten gebruik van een **charter** om de eerste belangrijke stap te zetten. Aan het begin van het project wordt een **intentieverklaring** getekend – bijvoorbeeld voor het Kravaalbos-Erembald, Maasvallei of het Demercharter in de Demervallei – waarin de richting van het project en de vorm van samenwerking is geschetst.

Omdat een charter vrijblijvend en vrij algemeen is, wordt vaak gebruik gemaakt van een **samenwerkingsovereenkomst** die strikter en meer afdwingbaar is – bijvoorbeeld bij Leuven Vaartkom, de stationsomgevingen Roeselare-Izegem-Ingelmunster, de Albertknoop en Vilvoorde/Machelen.

Nog een mogelijkheid om de betrokkenheid te vergroten is de **principiële beslissing** die door de verschillende beleidsniveaus en partners ondertekend kan worden, zoals bij het project Demervallei.

Bij het project regionaal bedrijventerrein Siesegem te Aalst bemiddelde de gouverneur van de provincie Oost-Vlaanderen om tot een **bestuursakkoord** te komen dat door alle betrokken partijen werd ondertekend.

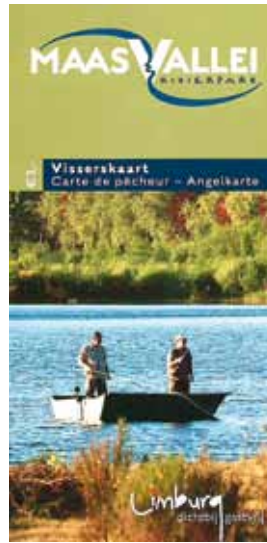
Organisatie Gasthuisberg Leuven

Communicatie- en participatiestrategie

Werken aan een **draagvlak** is essentieel voor het succesvol realiseren van concrete acties op het terrein. De burger – al dan niet actief in een vereniging of actiegroep – moet zowel vooraf als tijdens de realisatie van het project op de hoogte kunnen blijven. Nog mooier is het als de burger zich daadwerkelijk betrokken voelt. Wanneer de communicatie open en proactief is, wanneer de participatie van de externe partners en burgers voorzien is, vergroot de betrokkenheid bij het project. Zowat alle strategische projecten werken hierrond.

Communicatie en participatie vergen een eigen strategie. Om de identiteit of het imago van het project te versterken wordt vaak gebruik gemaakt van **branding**, met de ontwikkeling van een eigen logo en huisstijl. In de praktijk gebruiken de projecten veel verschillende communicatiemiddelen, al dan niet digitaal: brochures, nieuwsbrieven, persmeetings, projectwebsites, een digitale atlas, toelichtingen, tentoonstellingen, foto's, enz.

Bij participatie is het van groot belang dat de reikwijdte ervan vastligt: waarover kan nog gediscussieerd worden en wat is reeds beslist? Welke inspraak is er bij bepaalde procedures mogelijk? Om onvrede achteraf bij de deelnemers te voorkomen moet dit van bij het begin van de bevraging duidelijk zijn.

Corporate Identity – strategisch project Maasvallei grensverleggend

Ludieke acties en manifestaties voor de brede bevolking kunnen heel wat in beweging zetten. Vele strategische projecten nemen geslaagde initiatieven zoals de Big Jump (Maasvallei), boottochten voor 150 jaar Kanaal Kortrijk-Bossuit, fietstochten (Fortengordels Antwerpen), kinderventuren in Bosland, de Wijerdag, de Open Monumentendag Demervallei, enz. Veel projecten organiseren ook vorming en scholing van de bevolking, vooral voor kinderen, bijvoorbeeld Herk en Mombeek.

1. Burgerparticipatie Ronde Tafels, masterplan Scheldekaaien, 2010

2. Huisstijl en infomodules - strategisch project Fortengordels Antwerpen

VERWEZENLIJKINGEN

Strategische projecten en de daarbij horende subsidies hebben heel wat in beweging gezet. In de voorbije jaren is er een schat aan ervaring en kennis vergaard.

Verbeterd subsidieinstrument

Tussen het oude verwervingsbesluit van 1996, het ruimtelijk structuurplan Vlaanderen van 1997, maar vooral sinds het eerste subsidiebesluit van 2004 en de laatste oproep verstreken verschillende jaren. Tijdens deze periode evolueerde het systeem naar een sterk en eigentijds instrument van de Vlaamse overheid dat een aantrekkelijke investeringsprikkel biedt voor een professionele projectcoördinatie. Dit essentieel instrument draagt bij tot de concrete realisatie van het Vlaams ruimtelijk beleid (RSV). Het huidige systeem van oproepen zorgt voor een nieuwe dynamiek in heel wat Vlaamse regio's. In totaal werden 44 subsidies gegeven aan 30 verschillende strategische projecten (zie overzichtskaart). In 2012 komen er nog eens 7 bij.

Versterkte relaties

In strategische projecten wordt intensief ingezet op het overleg met de partners waarbij de projectcoördinatie een sleutelrol speelt: zij organiseert en stroomlijnt de samenwerking tussen de verschillende overheden en private actoren rond een concreet project. In zo'n project wordt uitdrukkelijk een relatie gelegd met 'klassieke' planeringsprocessen zoals een afbakening, de opmaak van een ruimtelijk uitvoeringsplan en vergunningen. Ervaringen worden gedeeld en verbanden gelegd met bijvoorbeeld de Afbakening van de Gebieden voor de Natuurlijke en Agrarische Structuur (AGNAS), de stedelijke afbakeningen of de ontginningsplannen. Het Departement Ruimte Vlaanderen zal de gebiedsgerichte aanpak en de effectieve realisatie in de toekomst een meer prominente plaats geven.

Ook op andere niveaus helpen de strategische projecten traditionele en/of institutionele barrières te beslechten.

Een aantal voorbeelden:

- ze stimuleren de afstemming en coördinatie tussen alle projecten in een strategisch belangrijk gebied zoals bijvoorbeeld brownfieldconvenanten, stadscontracten, stadsvernieuwingsprojecten, de inrichting van stationsomgevingen, SIGMA-plan, natuur- of landinrichtingsprojecten, economische projecten en de lopende ruimtelijke processen,
- ze helpen het structureel partneroverleg met de lokale overheden, de andere beleidsdomeinen en agentschappen van de Vlaamse overheid,
- ze dragen bij tot een nieuw beleid en regelgeving van de Vlaamse overheid en regering,
- ze leiden tot een netwerk van projectcoördinatoren en partners uit verschillende beleidsdomeinen. Zo organiseerde het Departement Ruimte Vlaanderen enkele workshops waarop coördinatoren en partners ervaringen uitwisselden en elkaar beter leerden kennen.

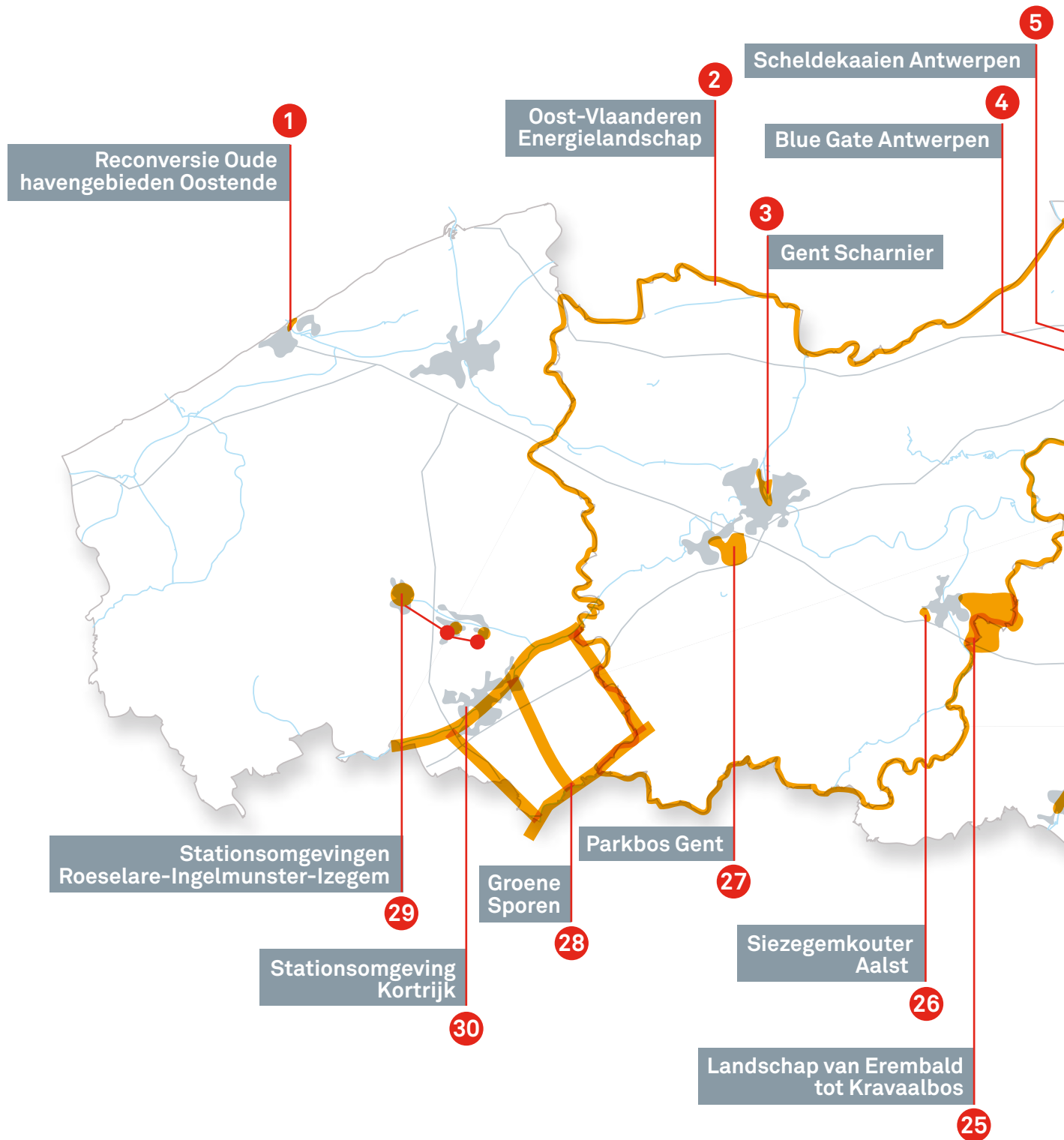
Verbetering van de ruimtelijke kwaliteit op het terrein

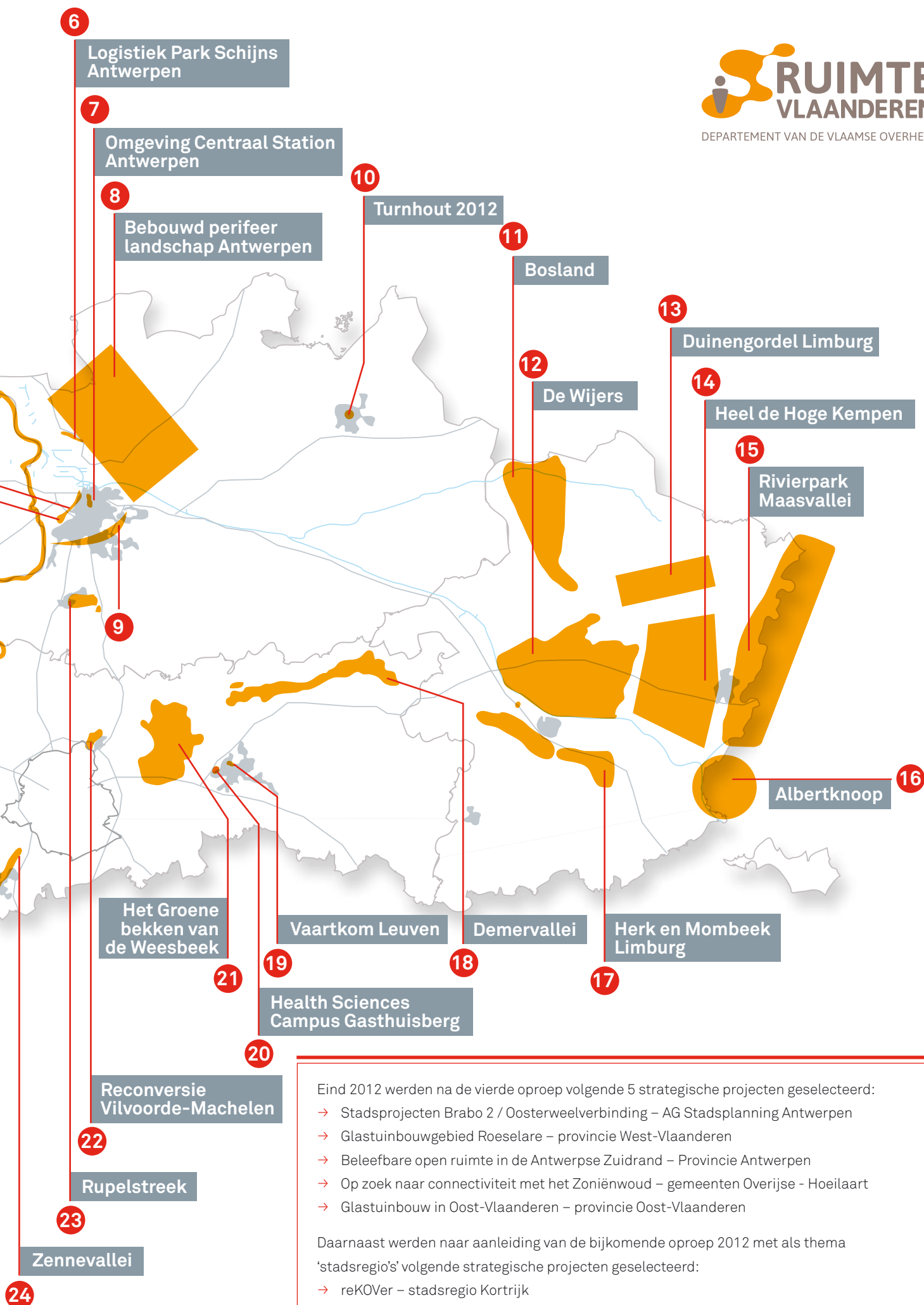
De praktische realisatie van een aantal strategische projecten hebben bijgedragen aan de uitvoering van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. In het tweede deel van dit boek worden alle 30 strategische projecten in de kijker gezet en wordt geïllustreerd wat op het terrein zoal is gerealiseerd en geïnvesteerd. Elk project wordt kort beschreven en gesitueerd, met een overzicht van de doelstellingen van het project, de geboekte vooruitgang en de belangrijkste resultaten. Ook worden de contactgegevens en enkele basisgegevens vermeld.

Tientallen artikels over de resultaten van de strategische projecten zijn in kranten, tijdschriften en vakbladen verschenen. De projecten worden ook geregeld op studiedagen, in voordrachten en met tentoonstellingen onder de aandacht gebracht. Meer informatie is te vinden op de verschillende projectwebsites en op de website van het ruimtelijk structuurplan Vlaanderen (rsv.vlaanderen.be).

30 STRATEGISCHE PROJECTEN IN DE KIJKER

30 STRATEGISCHE PROJECTEN IN DE KIJKER

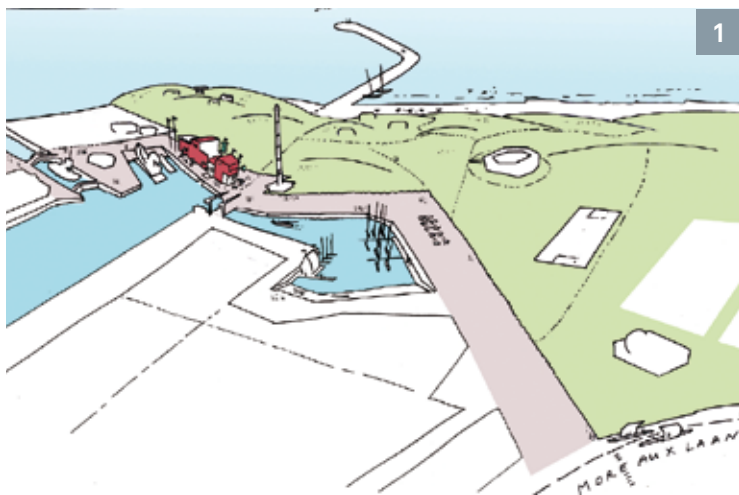
Eind 2012 werden na de vierde oproep volgende 5 strategische projecten geselecteerd:

- Stadsprojecten Brabo 2 / Oosterweelverbinding – AG Stadsplanning Antwerpen
- Glastuinbouwgebied Roeselare – provincie West-Vlaanderen
- Beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand – Provincie Antwerpen
- Op zoek naar connectiviteit met het Zoniënwood – gemeenten Overijse - Hoeilaart
- Glastuinbouw in Oost-Vlaanderen – provincie Oost-Vlaanderen

Daarnaast werden naar aanleiding van de bijkomende oproep 2012 met als thema 'stadsregio's' volgende strategische projecten geselecteerd:

- reKOver – stadsregio Kortrijk
- Turnhout - Eén stadsregio, één ruimtelijke opgave

1 OOSTELIJK HAVENGEBIED OOSTENDE

1. Globaal masterplan Oosteroever, bureau Palmbout, 2011
2. Luchtfoto van het projectgebied
3. Simulatie bebouwingsstudie
4. Ontwerpschets Duinenrand, masterplan Palmbout, 2011

Situering en doelstellingen

Het oostelijke havengebied met de Oude Haven, de Churchill-kaai en de Oosteroever was lange tijd een geïsoleerd en moeilijk toegankelijk gebied. Deze negentiende-eeuwse havenbuurt was rommelig en had een desolaat karakter. Nu wordt het gebied voor zowat alle functies geclaimd: stedelijk gebied, haven en natuurgebied met de Oosteroeverduinen. Ook toerisme en de rijke geschiedenis spelen een belangrijke rol: het visserijverleden met bijvoorbeeld de vismijn, het militaire verleden met het Fort Napoleon.

In de voorbije jaren zijn verschillende plannen opge maakt voor de ruimtelijke invulling van de oostelijke oever.

Met de goedkeuring van het ruimtelijk uitvoeringsplan voor de afbakening van het stedelijk gebied Oostende werd een belangrijke stap gezet voor de uitbouw van het havengebied tot een stedelijke wijk. Door het specifieke karakter van het gebied en de vele claims waren de discussies over de begrenzing van het stedelijk gebied hevig, maar uiteindelijk werden die toch beslecht.

Het gebied wordt uitgebouwd tot een nieuw en aantrekkelijk stadsdeel met een markante waterkant. Er komen ongeveer 1.500 nieuwe woningen, naast handelszaken, horeca en dienstverlening zoals kinderopvang. De haveninfrastructuur wordt verbeterd en de kade en de nieuwe zee-

wering worden in het geheel geïntegreerd. Het plan schenkt ook aandacht aan de route van de Churchillkaai tot aan het stationsgebouw en het Fort Napoleon, die de verschillende delen met elkaar verbindt. Op die manier ontstaat een sterk ruimtelijk geheel.

Rond het project heeft de stad Oostende een brede communicatiecampagne gevoerd: zo werden in het kader van 'Oostende Werft' tentoonstellingen, conferenties en middaggesprekken georganiseerd en publicaties verspreid.

Dankzij de subsidie kon het coördinatieteam, waarin verschillende stadsdiensten zijn vertegenwoordigd, meer gestructureerd en professioneel aan het strategisch project werken. Dat gebeurt op zes sporen: overleg, besluitvorming, visievorming, communicatie, afstemming en projectplanning.

Resultaten

- Door het bureau Palmbout is een masterplan opge maakt als kader voor de verschillende onderdelen van het project. Omdat nog heel wat in het plan onzeker is, is er ruimte gelaten voor flexibiliteit, handelingsvrijheid en geleidelijke ontwikkeling. Daardoor is er een permanente wisselwerking mogelijk tussen visievorming en concrete bouwaanvragen. Ontwerpend onderzoek en driedimensionale simulaties verduidelijken de kwaliteiten, knelpunten en kansen en prikkelen de verbeelding. Ook de ontsluiting van het projectgebied en de verkeersproblematiek werden onderzocht.
- Er zijn stappen gezet in verband met het grondbeleid en de bewaking van financiële afspraken.
- De concrete realisatie van deelprojecten wordt door projectcellen gecoördineerd en door werkgroepen ondersteund.
- Voor de reconversie van het Militair Hospitaal werd in 2005 een publiek-private samenwerking met de NV Vanhaerents ondertekend. De realisatie is in 2006 gestart en is momenteel in de laatste uitvoeringsfase.
- Voor de Kop Baelskaai, Baelskaai 2 en Vuurtorendok is een globaal stedenbouwkundig ontwerp gemaakt en werden publiek-private-samenwerkingsverbanden afgesloten met de tijdelijke vennootschap Lange Nelle en NV Oosteroever. De projecten zijn daarna verder uitgewerkt, de realisaties gecoördineerd, de programma's complementair gemaakt, de interne circulatie geoptimaliseerd en de stedenbouwkundige concepten consequent in een passende architectuur vertaald.
- In 2010 is de toegankelijkheid sterk verhoogd door een nieuwe veerdienst tussen de west- en de oostever. De veerponten verkorten het traject van de kustfietsroute, maken deel uit van een wandelcircuit en vergemakkelijken het woon-school/werkverkeer.
- Dankzij het herstel- en inrichtingsplan voor de Oosteroeverduinen en door de verbeterde ontsluiting zal in de toekomst iedereen optimaal kunnen genieten van deze duinenstrook.
- De oostelijke strekdam wordt meer dan een functioneel element in de kustverdediging: die wordt ook een nieuwe attractie met een wandelpromenade en de nieuwe plek voor de surf- en zeilclub OSRC. Aan het uiteinde van de strekdam wordt een sculpturale radar-toren van 56 meter hoog opgericht.

Technische gegevens

Aanvrager	Autonomo Gemeentebedrijf Stadsontwikkeling Oostende
Subsidieperiode	23 augustus 2010 – 23 augustus 2013
Omvang subsidie	222.180 euro
Projectcoördinator	Sophie Watelle, opgevolgd door Sara De Greve
Situering	Provincie West-Vlaanderen, Oostende
Projectwebsite	www.oosteroever.be , www.milho.be en www.oostendewerft.be

2 OOST-VLAANDEREN ENERGIELANDSCHAPPEN

Situering en doelstellingen

Dit is het eerste strategisch project dat vertrekt vanuit een thema: hernieuwbare energie.

Door de wijziging van de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening zijn de mogelijkheden voor het plaatsen van windturbines sterk toegenomen. Helaas is ook de concurrentie tussen de verschillende projectontwikkelaars groter geworden, met als spijtig gevolg hevig buurtprotest en procedures voor rechtbanken. Voor de omwonenden is ondermeer de onrechtvaardige verdeling van lusten en lasten een bron van ergernis: de inkomsten gaan naar de exploitanten en een beperkt aantal grondeigenaars, de lasten zijn voor hen.

Het project wil Oost-Vlaanderen omvormen tot een dynamisch energielandschap waarbij onder meer gebruik gemaakt wordt van biomassa, zon en vooral wind om energie op te wekken. Het project wil de Vlaamse energiedoelstellingen van 2020 helpen realiseren door in een aantal zones de concrete realisatie van energielandschappen te coördineren. Alle belanghebbenden worden bij de strategie en coördinatie van het project betrokken: de beleidsniveaus, de administraties, de projectontwikkelaars, de exploitanten en de burgers.

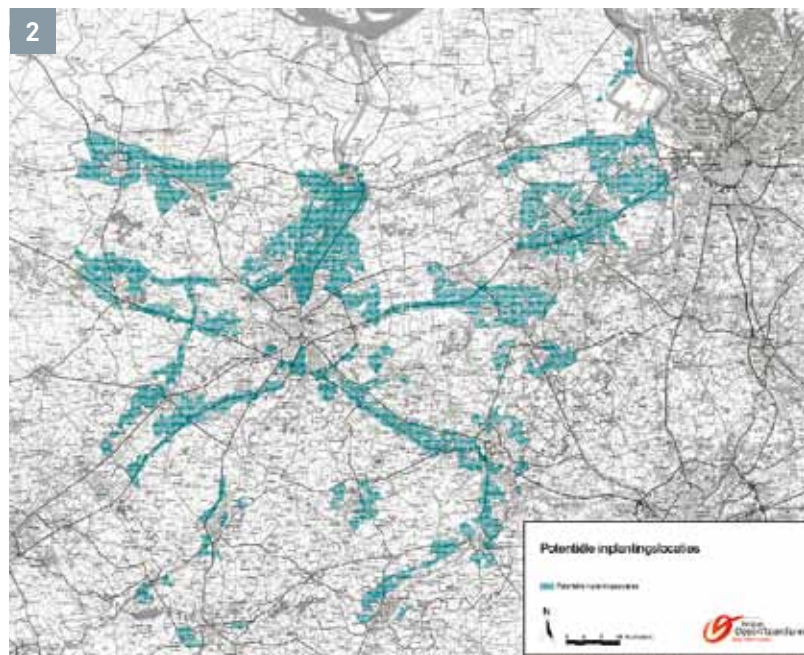
Gezien de Vlaamse doelstellingen zullen de ervaringen met en de expertise over dit project bruikbaar zijn voor heel Vlaanderen.

Energielandschap SP
Oost Vlaanderen in ontwikkeling

1. Windturbines in Oost-Vlaanderen
2. Initiële zoekzones voor pilootprojecten

Resultaten

De projectstructuur is opgestart en bestaat uit een secretariaat, een projectbureau, een politieke stuurgroep en een klankbordgroep. Op korte termijn gaat de prioriteit naar een aantal concrete acties:

- pilootprojecten rond hernieuwbare energie opstarten en de mogelijkheden voor inrichting en beheer detecteren,
- samenwerkingsverbanden opzetten, de vergunningsverlening stroomlijnen en een projectnetwerk uitbouwen,
- het draagvlak behouden en versterken, onder andere door burgers bij het project te betrekken, een eerste lijnsloket en een databank voor windturbines,
- kennis opdoen, uitwisselen en toepassen m.b.t. het faciliteren van de energietransitie in energielandschappen en de effectieve realisatie ervan,
- ervaring en expertise opdoen en op basis daarvan aanbevelingen formuleren voor het beleid, onder andere op juridisch vlak.

Vandaag ligt de focus op twee gebieden met elk een eigen plan: 'Concentratiegebied voor windturbines in Maldegem-Eeklo' en 'Concentratiegebied voor windturbines zone E40'. Door overleg met verschillende Vlaamse overheidsinstanties en studie van andere projecten en onderzoek wordt de kennis en de kunde vergroot. Bedoeling is om alle inzichten samen te brengen in een gebruiksvriendelijke instrumentenkoffer.

Technische gegevens

Aanvrager	Provincie Oost-Vlaanderen
Subsidieperiode	1 oktober 2011 – 30 september 2014
Omvang subsidie	297.450 euro
Projectcoördinator	Karen Dhollander, opgevolgd door Moira Callens
Situering	Provincie Oost-Vlaanderen
Projectwebsite	www.energielandschap.be

3 GENT SCHARNIER

Situering en doelstellingen

Aan de Dampoort in Gent ligt een sterk verouderd haven- en woongebied. De Zwaaiikom, de Voorhaven en de Oude Dokken zijn een overgangsgebied tussen de huidige haven, de binnenstad en randgemeente Sint-Amandsberg. Het gebied heeft daardoor een dubbele poortfunctie: die tussen de stad en de haven met de wijken Muide-Meulestede enerzijds en die tussen de binnenstad en de rand met de Dampoortwijk anderzijds. Vandaar de naam van het project: Scharnier.

Het project bestaat uit zeven grote deelprojecten: de Oude Dokken, de Nieuwe Voorhaven, de Bijgaardesite, de Groene Banaan, Acec - Dok Noord, de Dampoort en de Handelsdokbrug (intussen omgedoopt tot Verapazbrug) met daaraan gekoppeld het verleggen van de stadsring R40. Daarnaast zijn er nog zo'n twintigtal acties voorzien vooral rond sociale huisvesting, kinderopvang en groenzones.

Met het strategisch project Scharnier wil de Stad Gent het gebied een flinke duw in de rug geven. Bedoeling is om de industriële sites en de verouderde 19de-eeuwse woonwijken om te vormen tot een duurzame en toekomstgerichte gemengde woon-werkomgeving, met vooral de nadruk op wonen. Door deze verwaarloosde ruimte binnen het grootstedelijk gebied opnieuw te gebruiken, verhoogt de stad haar aantrekkelijkheid en vermijdt zij een verdere afkalving van de open ruimte buiten de stad.

Aanleg van de Bataviabrug voor fietsers, 2012

Resultaten

Voor de belangrijkste programmaonderdelen werden masterplannen en ontwerpen gemaakt, zijn de financiële middelen gevonden, is een grondbeleid uitgewerkt, zijn diverse studies verricht en zijn verschillende acties vastgelegd in verband met de verbinding van het gebied met de stad – onder andere op het vlak van mobiliteit. Ook de nodige herbestemmingen zijn uitgevoerd: zowel voor de Oude Dokken als voor de Nieuwe Voorhaven is het ruimtelijk uitvoeringsplan goedgekeurd. De meeste deelprojecten van het strategisch project Gent Scharnier zijn bijna in de uitvoeringsfase.

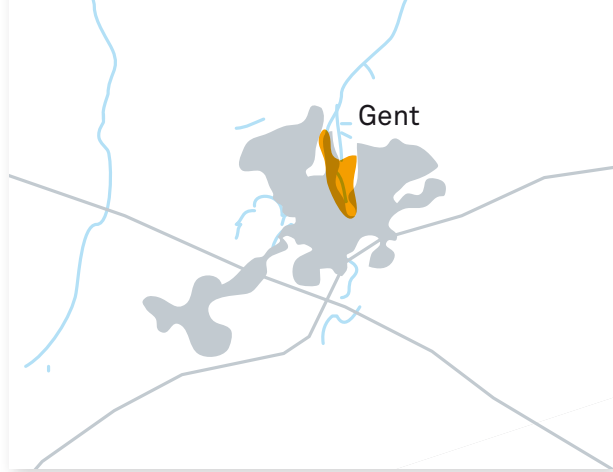
Aan de Nieuwe Voorhaven en op de Bijgaardesite zijn nieuwe buurtparken aangelegd. Op diezelfde Bijgaardesite is een oud stationnetje tot crèche verbouwd.

Aan de Oude Dokken gingen de eerste waterbouwkundige werken van start. De Bataviabrug – de eerste fietsers-

De Stad Gent versterkt haar eigen werking

Naar aanleiding van de subsidie voor het strategisch project heeft de Stad Gent binnen haar reguliere werking een nieuwe structuur opgezet: het departement Strategie en Coördinatie en een dienst Stedelijke Vernieuwing en Gebiedsgerichte Werking. De verschillende 'programmaregisseurs' werden in die dienst ondergebracht waardoor een horizontale werking mogelijk was.

De taken van de regisseurs zijn zeer divers. Ze regisseren de projecten vanuit een helikopterzicht, ze bewaken de kwaliteit op economisch, sociaal-cultureel en ruimtelijk vlak, ze houden de timing in de gaten, stellen visies op, sporen opportuniteiten op, zorgen voor de projectvoorbereiding, de opvolging van (private) projecten en de algemene coördinatie. Ze moeten daarnaast oplossingen kunnen vinden voor onverwachte situaties: de tijdelijke invulling van een gebied, de herlocalisatie van buurthuisjes, de komst van een moskee, de jeugdwerking, sloopdossiers, subsidiedossiers, enzovoort. Samen met de programmacommunicator zijn ze verantwoordelijk voor academische en promotionele activiteiten, zoals programmadagen voor de collega's, rondleidingen, conferenties en toelichtingen.

en voetgangersbrug – wordt in de loop van 2012 afgewerkt.

Aan de oostkant van het Handelsdok is de kaaimuur gerenoveerd en worden de ligplaatsen voor woonboten gebouwd.

Aan de Nieuwe Voorhaven wordt in de komende jaren het openbaar domein uitgebouwd en gaan verschillende nieuwbouwprojecten van start. In 2012 zijn in het hele Scharniergebied verschillende sociale huisvestingsprojecten opgestart en is het fietspad aan de Groene Banaan aangelegd. Na de bodemsanering en na het verkrijgen van de nodige vergunningen is het Acec-project aan Dok Noord in een stroomversnelling geraakt.

Aan communicatie is erg veel aandacht besteed en dankzij de versterking van de ploeg met een communicatiemedewerker werden verschillende publicaties, tentoonstellingen en nieuwsbrieven gerealiseerd.

Technische gegevens

Aanvrager	Stad Gent
Subsidieperiode	01 september 2006 – 31 augustus 2009
Omvang subsidie	186.000 euro
Projectcoördinatoren	Harry Vandevoorde en Iris Van den Abbeel
Situering	Provincie Oost-Vlaanderen, Gent
Projectwebsites	www.oudedokken.be

Toekomstbeeld voor de Oude Dokken – strategisch project
Gent Scharnier door Rem Koolhaas

Het deelproject de 'Groene banaán' langs de spoorbundel

TIJDELIJK ZOMERSTRAND

In afwachting van de bouwwerken zorgt de vzw DOK sinds de zomer van 2011 voor een tijdelijke invulling van de terreinen aan het Handelsdok. Met een stadsstrand, een speeltuin, een marktplaats en tal van andere initiatieven zet DOK de verlaten plek in de belangstelling.

Verwervingssubsidie Gent Scharnier

In 2010 kreeg het Autonoom Gemeentelijk Stadsontwikkelingsbedrijf Gent (AG SOB) een verwervingssubsidie van 500.000 euro voor de aankoop van gronden aan de Oude Dokken, meer bepaald aan de kop ervan – aan het Oktrooiplein – voor de realisatie van een stedelijk plein. Hier verrijst in de komende jaren een nieuw stadsdeel aan het water. Het masterplan hiervoor is van de hand van het architectenbureau Office for Metropolitan Architecture (OMA) van Rem Koolhaas. Om dit alles te kunnen realiseren heeft het AG SOB, zoals in het subsidiebesluit van 2007 bedoeld is, bij wijze van proefproject een gefaseerde aankoopstrategie uitgewerkt op basis van drie leidraden.

1. **Bewust eigenaarschap door de stad.** Gent wil zoveel mogelijk eigenaar worden van gronden en panden, zodat ze de ontwikkelingen optimaal kan sturen en instaan voor de aanleg van bouwwerken en openbaar domein – één van de redenen voor de oprichting van het AG SOB.
2. **Samenwerkingsverbanden met de (vele) publieke partners.** Gezien de complexe verkeers- en vervoerssituatie in Scharnier en de grote invloed ervan op de leefbaarheid in en de ontwikkelingsmogelijkheden van het gebied, is een nauwe samenwerking met de publieke partners van het grootste belang.
3. **PPS.** Bij stadsontwikkelingsprojecten wordt ook een beroep gedaan op private partners. De stad investeert van haar kant in grondige voorstudies op milieutechnisch, economisch en marketinggebied, maakt analyses van het projectgebied en zoekt gericht naar mogelijke kwalitatief sterke invullingen. In overeenkomsten met de private partners worden nauwkeurig

voorwaarden en verwachtingen (contractueel) vastgelegd. Daarnaast moet de Stad ervoor zorgen dat het project voor private investeerders aantrekkelijk blijft.

Het AG SOB stippelde een gestructureerd grondbeleid uit waarbij zij zich onder meer richt op de verwerving van strategische gronden. Uit de opgedane kennis en ervaring leerde zij dat er met eigenaars gerichter onderhandeld kan worden als die op meerdere plaatsen panden of gronden bezitten. Die aanpak leidde ook tot een meer gerichte samenwerking tussen de publieke en private partners van het project.

Voor de projecten binnen Scharnier werd heel wat know-how opgebouwd. Er is een overkoepelend onderzoek gedaan naar de grondsituatie en een GIS databank opgebouwd. Per project werd onderzocht wie de eigenaar is en hoever de aankoop van de gronden gevorderd waren. Die gegevens werden gekoppeld aan de projectfiches met procedures, timings en ontwikkelingsdoelstellingen.

Alle instrumenten en middelen met impact op het grondbeleid zijn gecombineerd: de eigen inbreng, herbestemmingen, onteigeningsplannen, brownfieldconvenanten, stadsvernieuwing, aankoopsubsidies (van bijvoorbeeld Grootstedenbeleid), enz.

Technische gegevens

Aanvrager	Autonoom Gemeentelijk Stadsontwikkelingsbedrijf Gent
Toekenning	2010
Omvang subsidie	500.000 euro

Xavier Buijs

Diensthoofd omgeving en stafmedewerker ruimtelijke ordening,
Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten

Strategische projecten zijn strategisch voor Vlaanderen én gemeenten

Het lokale niveau is een 'doe-niveau'. Aan het eind van de legislatuur worden lokale bestuurders beloond als de gemeente er 'mooier' uitziet. Gemeenten ondersteunen daarom graag investeringen die dat doel helpen realiseren. Het gaat meestal om kleine initiatieven, maar soms ook om grotere, zoals die in het kader van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Bij dergelijke projecten zijn er heel wat partners en om alle neuzen in dezelfde richting te krijgen, is registreren cruciaal.

Een sterke regie creëer je niet tussen de spreekwoordelijke 'soep en patatten'. Daarvoor heb je kennis en kunde in huis nodig. De financiële situatie van de lokale besturen is echter verre van rooskleurig. Iedere euro moet twee keer worden omgedraaid. Het is daarom goed dat Vlaanderen projectcoördinatie financieel ondersteunt. Die ondersteuning zorgt er mee voor dat een project echt vooruit gaat en mensen niet naast elkaar werken.

Vlaanderen moet daarnaast tonen dat ze vertrouwen heeft in lokale overheden. Dit kan door de regelgeving en rapportage over strategische projecten te beperken tot de hoofdlijnen. Bovendien moet Vlaanderen de lokale besturen als gelijkwaardige partner beschouwen in de uitvoering van het project. De Vlaamse strategische projecten zijn immers zeker strategisch voor het lokaal bestuur en haar inwoners.

Gerard Stalenhoef

Departement Ruimte Vlaanderen, coördinator strategische projecten

Planning + uitvoering = investeringsproject

Plannen. Het succes van een project hangt af van de mate waarin de actoren willen samenwerken en evenwichten vinden. Een lokaal draagvlak is essentieel, maar een project werpt pas vruchten af als het samenvalt met de Vlaamse context en belangen. Opvallend is ook dat de bevolking, eens die evenwichten gevonden zijn, in allerlei manifestaties enthousiast meestapt, meefietst of duikt. Dan schaaft men zich achter een proces dat de ruimtelijke kwaliteit en samenhang verhoogt en herontdekt men als het ware zijn eigen omgeving. De ruimte als basis voor identiteit, het kan nog in de 21ste eeuw.

Uitvoeren. Het project moet wel realistisch en betaalbaar zijn. Een kaderplan, masterplan of streefbeeld is belangrijk als ruimtelijke kapstok, maar pas nuttig als er tegelijkertijd en in de lijn ermee een hele reeks deelprojecten worden gerealiseerd en als iedereen zijn verantwoordelijkheden neemt. Coproductie is de uitdaging: rekening houden met ieders agenda, respecteren van elkaars plannen en effectief bundelen van middelen en instrumenten. Samen plannen, keuzes maken, prioriteiten bepalen en samen beslissen: dat is de opdracht.

Investeringsproject. Veel strategische projecten slagen hierin en zetten actieprogramma's om in heuse investeringsprojecten. De processen zijn op maat, meestal innovatief en ze vragen inspanningen op korte en lange termijn. Om dat te realiseren kan er dus maar één weg bewandeld worden: die van langdurige samenwerking en coproductie.

4 BLUE GATE ANTWERP

Situering en doelstellingen

Op de rechteroever van de Schelde, ten zuiden van de stad Antwerpen, ligt Blue Gate Antwerp – voorheen Investeringszone Petroleum Zuid genoemd. Het projectgebied wordt begrensd door de nog actieve petroleuminstallaties, de Hobokense Polder, de spoorlijn Antwerpen-Boom, de Generaal Armstrongweg en de Schelde. Het gebied ligt op slechts enkele kilometers van het stadscentrum, vlakbij de trendy buurt van het Zuid en de toekomstige nieuwe woonwijk Nieuw Zuid. Nergens in Vlaanderen ligt er een bedrijventerrein van die omvang (113 ha) zo dicht bij het centrum van een grootstad.

In het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan voor de afbakening van het grootstedelijk gebied Antwerpen werd dit gebied herbestemd tot een regionaal bedrijventerrein met watergebonden karakter in een groene omgeving. Op de kop van het projectgebied, aansluitend op Nieuw Zuid, voorziet de Stad Antwerpen een nieuw voetbalstadion dat een hoogstaand architecturaal stadsbaken moet worden.

De terreinen zijn vervuild en moeten dus gesaneerd worden voor ze bouwrijp kunnen worden gemaakt. Bij de keuze van de bedrijven die zich in het gebied willen vestigen, zullen diegene voorrang krijgen die de ligging aan het water optimaal kunnen benutten. Er komen drie zones: een voor ecologische productie, een voor slimme logistiek en stadsdistributie en een voor onderzoek en ontwikkeling. Alle activiteiten moeten beantwoorden aan minimumeisen op het vlak van ecologische effectiviteit waarbij het *cradle to cradle*-principe wordt gehanteerd: een gesloten kringloop op het vlak van water, materialen en energie. Het gebied zal geen afval genereren en ambieert CO₂-negatief of energiepositief te zijn.

Tussen het natuurgebied Hobokense Polder en de Ringzone komt er doorheen het projectgebied een groene ecologische corridor van 14,5 ha.

Situering Blue Gate Antwerp

Resultaten

Speciaal voor het project werd de projectvennootschap nv GebiedsOntwikkeling IPZ opgericht – nu nv Blue Gate Antwerp – met AG VESPA en de Participatiemaatschappij Vlaanderen als aandeelhouders. Bij de werking van deze vennootschap zijn ook Werk en Economie (Stad Antwerpen) en Waterwegen en Zeekanaal nv betrokken. AG Stadsplanning heeft de ontwikkeling van een masterplan mee begeleid.

Het project heeft inmiddels gezorgd voor verschillende sectorale overeenkomsten. Daarnaast werden een stadscontract tussen de Vlaamse Regering en de Stad Antwerpen en een brownfieldconvenant met de Vlaamse Regering en een hele reeks partners afgesloten.

Het coördinatieteam van het strategisch project werkt op vier sporen: inhoudelijke visievorming, communicatie, afstemming met andere projecten en programma's en projectplanning.

Aansluitend wordt samen met de bouwmeester een beeldkwaliteitsplan opgemaakt dat het strategisch masterplan verder detailleert en die aspecten invult die daarin nog niet of onvoldoende uitgewerkt zijn.

Daarnaast werden en worden op verschillende vlakken studies uitgevoerd over de sloop, de afvalverwijdering en het erfgoed van International Oil, het industrieel erfgoed, de goederenstromen, met onder meer de uitbouw van een stadsregionaal en watergebonden distributiecentrum, het archeologisch vooronderzoek, fiscaliteit, marktverkenning, ...

Verder werden er samenwerkingsverbanden rond onderzoek en ontwikkeling opgezet met verschillende instellingen van het hoger onderwijs uit de stad. Er werd een communicatieplan 2012-2014 uitgewerkt dat enerzijds de mogelijkheden van het terrein bij investeerders en eindgebruikers bekend wil maken en anderzijds burgers en bedrijven wil betrekken bij de nakende herinrichting. Een projectwebsite prijst deze groene toplocatie voor innovatieve bedrijven alvast aan.

Simulatie van de kade

Technische gegevens

Aanvrager	vzw Werk en Economie
Subsidieperiode	1 maart 2010 – 1 maart 2013
Omvang subsidie	207.920 euro
Projectcoördinator	Nancy Meijsmans, opgevolgd door Felix Vanvuchelen en Anke Lambin, opgevolgd door Guido Muelenaer
Situering	Provincie Antwerpen, Antwerpen
Projectwebsite	www.bluegateantwerp.eu

5 SCHELDEKAAIEN ANTWERPEN

Situering en doelstellingen

De Scheldekaaien vormen een smalle strook van zeven kilometer langs de Schelde. Het gebied tussen de rivier en het centrum van de stad heeft een lange geschiedenis en grote historische waarde.

Het project wil de veiligheid op de kaaien verhogen door de stabilisatie van de kaaimuur en de stad tegen overstromingen beschermen door een hogere waterkering. Daarnaast wil het stadsbestuur van de Scheldekaaien weer een aangename plaats maken die stad en Schelde verbindt. Daarom zal het gebied verbeterd worden en de verkeers- en parkeerproblematiek aangepakt met onder meer de bouw van een ondergrondse parking.

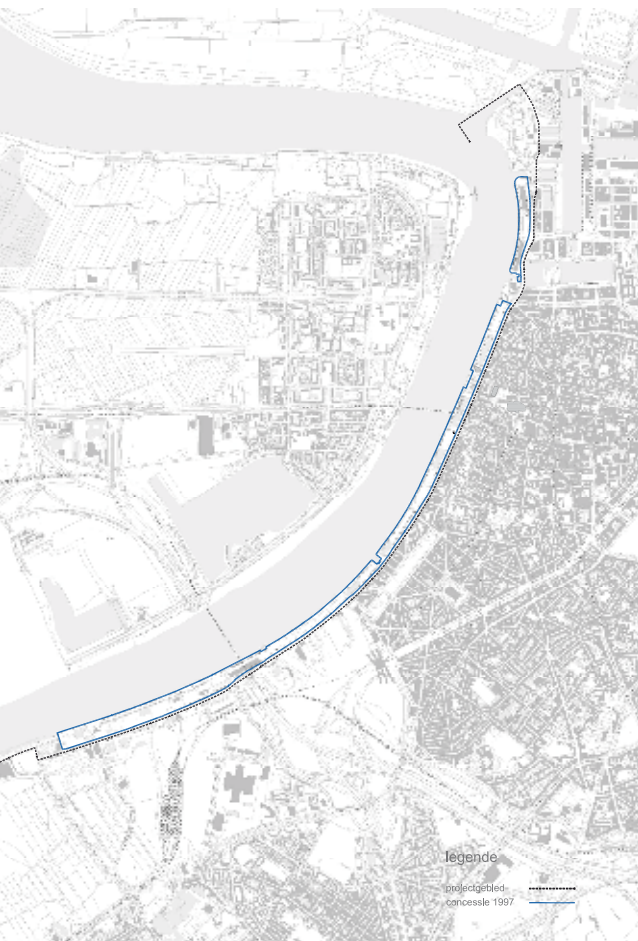
Het strategisch project Scheldekaaien maakt deel uit van het Vlaamse SIGMA-plan, dat Vlaanderen moet vrijwaren van overstromingen, én het is een realisatie van de ruimtelijke visie op het grootstedelijk gebied Antwerpen. Het plan staat dan ook niet op zichzelf. In de tweede subsidieperiode zal het in een breder kader opereren en nog sterker relaties leggen met andere projecten in de omgeving zoals Nieuw Zuid, Blue Gate Antwerp, 't Eilandje en Brabo II. De coördinatie en ook communicatie is geregeld in een speciale overeenkomst met Waterwegen en Zeekanaal nv, die ook zelf een projectleider in dienst heeft genomen. Zo ontstaat een complementaire en professionele aansturing van het project.

Resultaten

De subsidie werd gebruikt om het strategisch project Scheldekaaien te coördineren en de werkzaamheden te organiseren. Dat gebeurt op verschillende vlakken:

- de opmaak van het masterplan: de visievorming,
- de uitvoering van de heraanleg: de realisatie,
- de communicatie over het project,
- de besluitvorming rond het project,
- de afstemming met andere projecten of programma's.

Het masterplan van het ontwerpteam Proap + Wit + D-Recta + Idroesse (2010) heeft een helikoptervisie en vormt een sterk ruimtelijk kader voor de deelprojecten. Niet alle details liggen al vast, wel de grote lijnen i.v.m. de toekomstige functies van de kaaien. Het masterplan dat tot stand kwam na een brede consultatie van de bevolking en partners werd aan het brede publiek voorgesteld waarbij toegelicht werd hoe de resultaten van het participatietraject in het geheel waren verwerkt. Na goedkeuring van het plan door de gemeenteraad vormde het de basis voor een principe-overeenkomst en voor financiële afspraken tussen de stad en Waterwegen en Zeekanaal nv.

Masterplan Scheldekaaien Antwerpen,
ontwerpteam Proap + Wit + D-Recta + Idroesse, 2010

Het masterplan wordt uitgevoerd in deelprojecten. Drie daarvan zijn in een vergevorderde ontwerpfasen.

Het eerste deelproject is de heraanleg van de Scheldekaaien ter hoogte van Sint-Andries en 't Zuid. Daar moet een waterkering aangelegd worden. Om het contact met de rivier niet te verliezen, is er gekozen voor een zacht hellende dijk die weidse zichten over de rivier biedt. Het gebied wordt zeer gevarieerd ingericht met groene zitruimtes, een amfitheater, een zonneweide en een helling naar het water. Nadat een schets van het ontwerp was gemaakt, startte de stad met een ambitieus participatietraject met tafelgesprekken. Bijna 800 geïnteresseerden namen deel en de resultaten werden in het voorontwerp verwerkt.

Het Droogdokeneiland is een tweede deelproject. Op deze unieke plek in de grote Scheldebocht komt een park en uitwaaipelek van 24 ha groot. Het park van 15 ha vormt een belangrijke uitbreiding van het stedelijke groen met ruimte voor recreatie, publieke evenementen en activiteiten in open lucht. Een natuurlijke getijdenoever met slikken en schorren zorgt voor een bijzonder contact met de Schelde, een specifieke fauna en flora en bijgevolg een uitzonderlijke sfeer. Het Droogdokeneiland zal in de toekomst een centrale plaats innemen bij de ontwikkeling van het Eilandje tot een nieuwe stadswijk aan het water.

Bij het derde deelproject Rijnkaai wordt de kaaiweg ter hoogte van de Red Star Line heraangelegd. In het masterplan is er nieuwe bebouwing met beperkte bouwhoogte voorzien en een publieke doorsteek naar het water. De Rijnkaai wordt als het ware een stedelijk balkon met zicht op de rivier. Het historisch karakter, met kasseien, bolders en havenkranen, blijft behouden.

Technische gegevens

Aanvrager	Stad Antwerpen (AG Stadsplanning Antwerpen)
Subsidieperiode	1 januari 2008 – 1 januari 2011 en 1 april 2012 – 1 april 2015
Omvang subsidie	186.000 euro en 300.000 euro
Projectcoördinator	Philippe Teughels
Situering	Provincie Antwerpen, Antwerpen
Projectwebsite	www.onzekaaian.be en www.agstadsplanning.be/kaai/kaai.html

PROJECT(GEBIEDEN)

Droogdokenpark	Rijnkaai	Loodswaen	Centraal	Sint-Andries Zuid	Nieuw Zuid	Petroleum Zuid
----------------	----------	-----------	----------	-------------------	------------	----------------

THEMA'S

Mobiliteit: openbaar vervoer, uitzonderlijk vervoer, parkeren, bovenlokale fietsverbindingen, transport over water, voetgangersvriendelijk stedelijk netwerk...

Erfgoed: monumentenzorg, archeologie, cultuurhistorisch immaterieel erfgoed...

Vrije tijd(seconomie): toerisme, recreatie, sport en cultuur...

Landschap, natuur en ecologie: het Scheldeland, stedelijk groenaanbod, slikken en schorren, de Schelde als natuurlijk drager...

Landschap, natuur en ecologie: het Scheldeland, stedelijk groenaanbod, slikken en schorren, de Schelde als natuurlijk drager...

Duurzaamheid

Juridisch planologisch: RUP's, MER's, stedenbouwkundige vergunningen, bodem...

...

Afstemming van sleutelkwesties, 2011

3D-simulatie van de Droogdoken, variante 1, Van Belle & Medina, 2011

6 LOGISTIEK PARK SCHIJNS

Situering en doelstellingen

Logistiek Park Schijns ligt in de zeehaven van Antwerpen, tussen het vormingsstation Antwerpen-Noord en de A12. De projectzone is circa 87 ha groot. In het ruimtelijk structuurplan Vlaanderen zijn voor de Schelde twee logistieke zones voorzien: Waasland op de linkeroever en Schijns op de rechteroever. Bedoeling van dit strategisch project is Schijns evenwichtig en multimodaal te ontwikkelen met een nieuwe verbinding naar de N111 en de A12 Antwerpen-Bergen-op-Zoom. Bij het project wordt rekening gehouden met aspecten als milieu, waterhuishouding, energie, uitzicht, ruimteproductiviteit en ecologie.

De Main-Hub-containerterminal en het nabijgelegen vormingsstation Antwerpen-Noord bieden kansen voor innovatieve logistieke concepten. Om die reden hebben belangrijke privépartijen mee de aanvraag voor het project ondertekend. Bij de start van het project zijn volgende keuzes gemaakt:

- bedrijven worden selectief toegelaten: ze moeten hoogwaardig, (semi-)industriële, logistiek en watergebonden zijn,
- er wordt grote aandacht geschonken aan het uitzicht van de site en aan de architectuur, vooral langs de A12,
- de bedrijvensite wordt in haar omgeving ingebed,
- de transport- en goederenafwikkeling is multimodaal en maakt dus gebruik van een combinatie van spoor-, water- en wegvervoer; voor de zwakke weggebruiker is het gebied optimaal ontsloten,
- de kostenefficiëntie wordt verhoogd door gebruik te maken van de complementaire faciliteiten op nabijgelegen sites,
- er komt een ecologische infrastructuur die ook rekening houdt met de fortengordel rond Antwerpen,
- beheersmaatregelen worden van bij het begin uitgewerkt.

Een multimodaal logistiek park,
© Gemeentelijk Havenberijf Antwerpen

Het park zal een pilootproject zijn op het vlak van duurzame ontwikkeling. Zo worden volgende aspecten onderzocht:

- een integraal afvalbeleid,
- gebiedsgerichte oplossingen voor de behandeling van sanitair afvalwater en voor de afvoer van regenwater,
- gebiedsgerichte collectieve oplossingen voor bluswater- en collectieve voorzieningen,
- initiatieven om CO₂-neutraal en energieneutraal te zijn, onder meer door de plaatsing van windmolens en door de recuperatie van restwarmte.

Resultaten

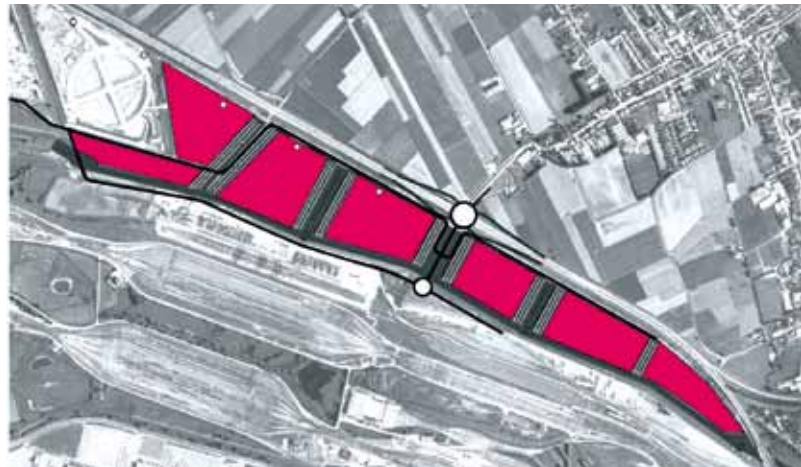
In 2012 is door het consortium Espace-Omgeving-Witteveen + Bos ontwerpend onderzoek verricht naar de mogelijke inrichtings- en ontwikkelingsscenario's voor het gebied.

Verder zijn er partnerschappen aangegaan en zijn de relaties met andere initiatieven verbeterd zoals het strategisch project Fortengordels en vooral het actieprogramma voor de zeehaven van Antwerpen waarvoor een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan wordt opgemaakt. In de stuurgroep voor de opmaak van een actieprogramma voor de zeehaven dat Vlaanderen heeft opgericht en ook een projectleider en procesbegeleider aangesteld, worden nu de acties van dit strategisch project mee ingepast. Er worden afspraken gemaakt over de waterhuishouding, de pompstations, de aanleg van de ontsluiting en de aansluiting met de A12, de rietcompensatie, de (verplaatsing van) hoogspanningsleidingen, het verwijderen van een deel van opgehoogde gronden, de eventuele ontsluiting van het gebied via spoor en de inrichting van een ecologische verbingszone waar vroeger een veiligheidsomwalling was. De structuurvisie wordt nu vertaald in een strategie voor de concrete aanleg en de acties worden financieel uitgewerkt in begrotingen. De start van de werken is gepland voor 2013.

Hier komt ruimte voor innovatieve logistieke concepten, © GHA

Technische gegevens

Aanvrager	Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen
Subsidieperiode	6 september 2011 – 6 september 2014
Omvang subsidie	300.000 euro
Projectcoördinator	Laurens Maes
Situering	Provincie Antwerpen, Stad Antwerpen

Overzicht van het projectgebied, masterplan LPS, 2012

7 OMGEVING CENTRAAL STATION ANTWERPEN

Situering en doelstellingen

De omgeving van het Centraal Station is een levendige plek waar dagelijks mensen toekomen, passeren en vertrekken. Het is een mobiliteitsknooppunt en een plek voor grootschalige investeringen, zowel economische als toeristische. Met het gebiedsgericht programma wil de Stad Antwerpen de dynamiek in dit gebied ondersteunen en bijdragen aan de ontwikkeling van de stationsbuurt tot een levendig, internationaal centrumgebied. Daarbij wordt de vroegere grandeur en het karakter van de omliggende woonwijken gerespecteerd. Centraal staat het prachtig gerestaureerde Centraal Station dat als stopplaats van de hogesnelheidstrein een internationale toegangspoort tot Vlaanderen is.

Het stedelijk programma 'Omgeving Centraal Station' is de overkoepelende benaming voor verschillende deelprojecten. In zes buurten wordt gericht gewerkt aan de verbetering van de mobiliteit of het openbaar domein en worden zowel bovenlokale als lokale programma's gecombineerd, bijvoorbeeld een toplocatie voor kantoren met bijkomende woningen voor gezinnen. Tegelijk wordt de ruimtelijke samenhang tussen de deelprojecten bewaakt.

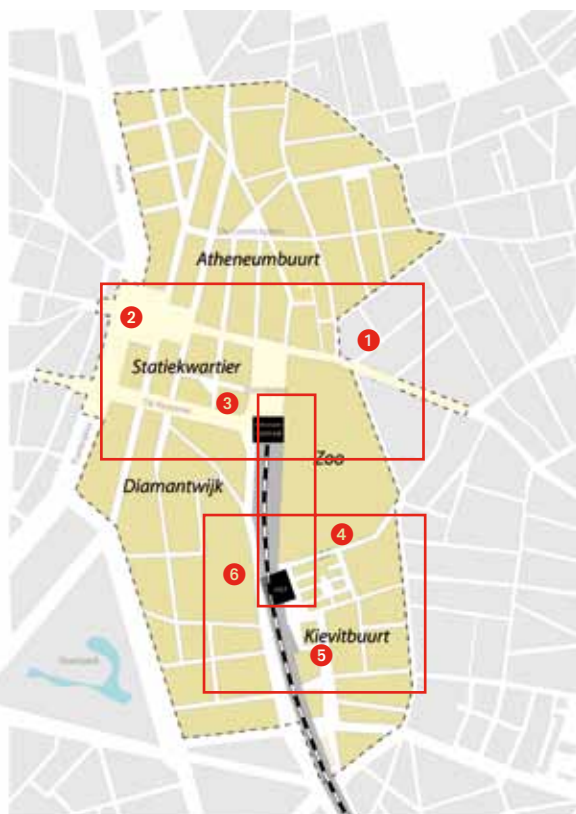
Deelgebieden 'Omgeving Centraal Station'

Centrum

1. Heraanleg Carnotstraat
2. Heraanleg Operaplein – Rooseveltplaats
3. Heraanleg De Keyserlei

Zuid

4. Openbaar domein Kievit
5. Ontwikkeling Kievit fase II
6. Ontwikkeling Pelikaan

Centrum: heraanleg van De Keyserlei en de Rooseveltplaats/Operaplein

In dit gebied is het aanbod aan economische, culturele en toeristische activiteiten zeer divers. Om die verschillende functies ten volle tot hun recht te laten komen, worden verschillende straten en pleinen grondig aangepakt. De Keyserlei wordt heraangelegd tot een grootse boulevard, en ook de Rooseveltplaats en Operaplein worden heringericht naar een ontwerp van architect de Solà Morales. Het ganse gebied wordt een autoluwe, hedendaagse publieke ruimte bij het station, verbonden met de binnenstad. Daartoe worden de Leien ondertunneld voor autoverkeer. Tegelijk worden ook renovaties van de bestaande gebouwen gestimuleerd en worden nieuwe grootstedelijke functies aangetrokken zoals congresfaciliteiten, woonprojecten, horeca en kantoren.

Zuid: Diamantwijk en Kievitwijk

De Diamantwijk en de Kievitwijk liggen aan de zuidzijde van het Centraal Station. Beide wijken moeten beter aansluiten op de nieuwe stationsomgeving. De Diamantwijk is door de traditionele groothandel in diamanten immers een meer gesloten stadsdeel, de Kievitwijk is daarentegen hoofdzakelijk een woonwijk. De duurzame aanpassingen helpen de Kievitbuurt en de Diamantwijk te profileren als attractieve kantoor- en woonomgeving, met bijkomend toeristische mogelijkheden voor de Diamantwijk. Ook in deze wijken wordt het openbaar domein kwalitatief heringericht, enerzijds afgesteld op de buurt, anderzijds op de internationale stationsomgeving. Het spoorweglichaam wordt het verbindend element tussen de ontwikkelingen, bijvoorbeeld door de inrichting van een stedelijke feestzaal.

De Keyserlei: een stijlvolle entree naar de binnenstad

Resultaten

De uitvoering van de verschillende projectonderdelen zit in een stroomversnelling. Voor de ontwikkeling van het project Pelikaan werd een samenwerking opgezet met de eigenaar van de gronden om via een ontwerpwedstrijd tot een nieuw masterplan te komen voor de site. Voor Operaplein en Rooseveltplaats is de studiefase afgerond en zijn er overeenkomsten voor het ontwerp en de aanleg afgesloten (BRABO II). Andere projecten zijn gestart (De Keyserlei) of al afgerond (De Carnotstraat, openbaar domein Kievit fase I). Voor het project Kievit II is een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan goedgekeurd. Een ontwerpwedstrijd rond het openbaar domein is opgestart. Deze projecten vormen samen een belangrijke hefboom voor de ontwikkeling van de stationsomgeving. Parallel met deze stedelijke initiatieven heeft de provincie Antwerpen een open oproep rond het Copernicus klooster gelanceerd. Dit is een centraal gelegen project voor de Kievitbuurt waarbij afstemming tussen stad en provincie noodzakelijk is.

De projectcoördinator bewaakt het verloop en de inhoudelijke samenhang van de deelprojecten en vormt met de verschillende projectleiders een team dat samenwerkt met de verschillende stadsdiensten. Het is bedoeling om zonder een belangrijke grondpositie in dit gebied de regie van stadsvernieuingsprocessen in handen te houden. Ook aan het overleg met de buurtbewoners, een sterk gedifferentieerde groep, wordt in de verschillende deelprojecten veel aandacht geschonken.

Forse investeringen in het openbaar domein in de Kievitbuurt

Technische gegevens

Aanvrager	Autonoom Gemeentebedrijf Stadsplanning Antwerpen
Subsidieperiode	1 april 2010 – 1 april 2013
Omvang subsidie	212.659 euro
Projectcoördinator	Annik Somers, opgevolgd door Greet De Roey
Situering	Provincie Antwerpen, Antwerpen
Projectwebsite	www.agstadsplanning.be/ocs.html

8 BEBOUWD PERIFEEER LANDSCHAP ANTWERPEN

1

2

1 Kalmthout: Keine Aa
2 Schilde: meergezinswoningen

Situering en doelstellingen

Het bebouwd perifeer landschap is een overgangsgebied tussen stad en platteland ten noordoosten van Antwerpen. Het is een gebied met de kenmerken van een randstad: grote villaparken, dorpskernen, verkavelingen, lintbebouwing, recreatie en sportvoorzieningen, verzorgingsinstellingen, bovenlokale dienstverlening, baanwinkelcomplexen en bedrijven. Maar het gebied heeft ook open ruimte met brongebieden en beken, heide, bos- en natuurgebieden en onroerend erfgoed. Die open ruimte is echter versnipperd geraakt.

In het ruimtelijk structuurplan Vlaanderen is voor dit soort van gebieden een beleid bepaald, maar door de complexiteit en omvang is het nog niet in de praktijk omgezet. Dit project wil een voorbeeld zijn voor gelijkaardige gebieden in Vlaanderen en een omwenteling teweegbrengen:

- de verdere versnippering van de open ruimte tegengaan en de groenstructuur versterken via natuur- en landschapsprojecten,
- de planning van de woningbouw harmoniseren in dit grote gebied, de woonparken differentiëren en de versterking van de kernen stimuleren,
- de intergemeentelijke mobiliteit en verkeersleefbaarheid verbeteren,
- verschillende economische activiteiten ondersteunen en bundelen, vooral in de kernen,
- binnen bovenstaande vier thema's de duurzaamheidsgedachte doorvoeren.

Het overleg met de verschillende beleidsniveaus is gestart onder leiding van de provincie. Doel is duidelijke afspraken te maken over de engagementen van de partners, de strategie en het concrete uitvoeringsprogramma.

Kapellen: doortocht N11

Brasschaat: Bovenschijn

Technische gegevens

Aanvrager	Provincie Antwerpen
Subsidieperiode	2012 – 2014
Omvang subsidie	300.000 euro
Projectcoördinator	Tine Van Passel
Situering	Provincie Antwerpen, Brasschaat, Brecht, Kalmthout, Kapellen, Schilde, Schoten en Zoersel

9 FORTENGORDELS ROND ANTWERPEN

Situering en doelstellingen

De forten in de groene gordel rond Antwerpen maken deel uit van een oude verdedigingsstructuur – ook ‘het nationaal reduit’ genoemd – die vanaf 1860 rond de stad Antwerpen werd ontwikkeld.

In dit project is er op drie sporen gewerkt.

1. De opmaak van een kaderplan voor deze mysterieuze en historische constructies, met voorstellen om de forten toegankelijk te maken en om strategische locaties in het landschap in te richten. Hierdoor krijgen de forten opnieuw een plaats in het maatschappelijk leven en wordt de samenhang van de twee fortengordels versterkt. Belangrijk daarbij is dat het cultuurhistorische karakter en de ecologische en landschappelijke waarde behouden en verbeterd wordt.
2. Realiseren van zoveel mogelijk concrete deelprojecten.
3. Samenbrengen van meer dan 100 partners in een efficiënte organisatiestructuur en een heldere fasering van de acties. Ook zijn voor dit project nieuwe vormen van (financieel) beheer uitgewerkt. Een uitgewerkte communicatiestrategie met een brede waaier aan publieksacties moet leiden tot de herontdekking van de forten.

Resultaten

Inmiddels werd een heldere organisatie opgebouwd met een brede samenwerking tussen circa 120 actoren en een sterk gebiedsgerichte aanpak over de beleidsdomeinen heen. Hierdoor zijn er minder conflicten, worden inspanningen gebundeld, wordt kennis uitgewisseld en worden de inspanningen maximaal op elkaar afgestemd. Op het vlak van planning en ontwikkeling van de forten speelt ieder beleidsniveau een belangrijke rol. Over de coördinatie zijn er afspraken gemaakt, met name binnen de provincie Antwerpen.

Verschillende aspecten zijn onderzocht en afgestemd in één ruimtelijke visie: het kaderplan. Hierin zijn alle plannen en projecten ondergebracht en op elkaar afgestemd. Een grote stap in het project was de verdeling van de fortengordels in zes samenhangende deelgebieden, elk met een eigen karakter. Per deelgebied wordt een visie opgesteld met eigen actieprogramma's en projectgroepen. Soms zijn daarbij ontwerp-bureaus ingeschakeld zoals bij fort Vrieselhof en fort Lillo en in een aantal gevallen zijn er herbestemmingen voorzien. Naast het kaderplan wordt ook een handboek gemaakt waarin de technische en meer gedetailleerde aspecten van de deelprojecten zijn beschreven. Dat vormt de handleiding voor alle partners die rond een fort werken.

In de realisatie van de verschillende deelprojecten is ondertussen veel vooruitgang geboekt. Enkele forten worden ingericht als onthaalpoort: de

Overzicht Fortengordels rond Antwerpen

1. Colloquium Fortengordels NU, 2009
2. Fortennacht 2011, grensoverschrijdend dankzij Europese subsidies
3. Onthaalpoort Fort van Stabroek

forten van Stabroek-Ravenhof, Oelegem-Vrieselhof, Duffel-Roosendaal en het informatiepunt Antitankgracht.

Op het vlak van landschapsbeheer is het project Defensieve Dijk Zwijsdrecht gestart. Verder kregen verschillende lokale projecten ondersteuning of werden die in een groter geheel geïntegreerd zoals bij het fort van Mortsel en dat van Merksem.

Er zijn vele initiatieven genomen om een draagvlak te creëren en het project te promoten, ook over de grenzen heen:

- de samenwerking met de Nederlandse zusterorganisatie Nieuw Hollandse Waterlinie,
- de interne bevestigingen en denkoefeningen leverden een schat aan verborgen bouwkundige en historische kennis op,
- de organisatie van activiteiten samen met verenigingen zoals de Simon Stevinstichting, de heemkundige kring,

de Fortenfotoclubs, een aantal natuurverenigingen en fietsclubs,

- de aparte producten die een grotere bekendheid bij het publiek moeten bewerkstelligen: een gids met uitleg over de erfgoedwaarden, de Brialmont-fietsroute en een jaarlijks fietsevenement 'De Fortengordel', brochures, publicaties en verschillende websites.

Het project moedigt wetenschappelijk onderzoek aan en wil de verworven kennis delen via artikels, conferenties en colloquia zoals de 'Linieconferentie Fortengordels Nu!'. Zo is ontdekt dat in de forten de helft van de Vlaamse vleermuispopulatie overwintert.

Het project kreeg veel steun, ook internationale. De projectorganisatie kon maar liefst drie Europese subsidies binnenhalen: 'At Fort' (Interreg IV-C), 'Forten en linies in grensbreed perspectief' (Interreg IV-A) en 'Great War between the lines' (Interreg IV-A).

SPORT, BIER EN FIETSEN

In de forten is het 'Start to G-sport'-evenement georganiseerd: het publiek kon een echte handbike in een verkeerspark uittesten, een partijtje rolstoelbasketbal spelen of behendigheid testen op het rolstoelparcours. Er waren ook tandems ter beschikking voor mensen met een verstandelijke handicap.

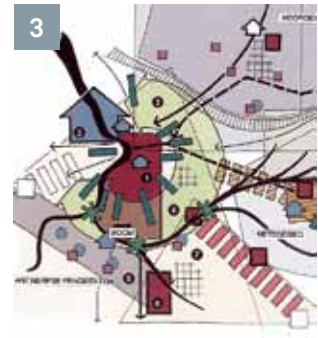
Een tweede actie was de creatie van het nieuwe Fortenbier met een eigen label. Tot slot is er de tweejaarlijkse fietstocht langs de forten, vergelijkbaar met de Gordel van Brussel. Ongeveer 20.000 mensen namen in 2011 hieraan deel.

1

2

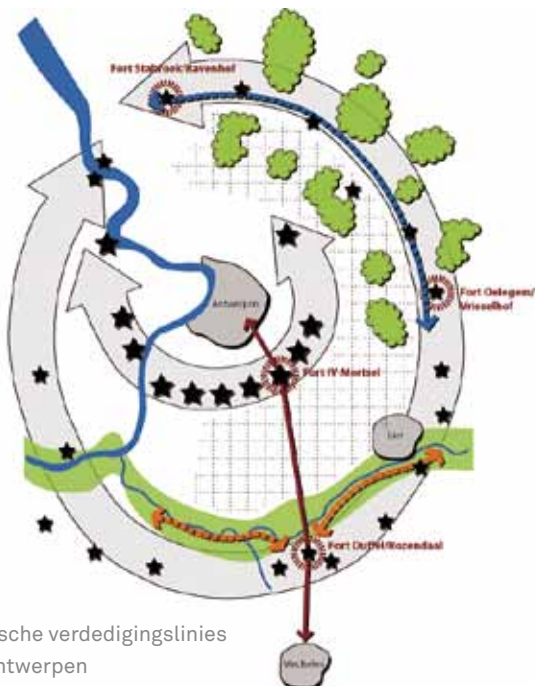
3

1. Fietstocht fortengordels
2. Situering Antwerpse gordel (gewenste ruimtelijke structuur, RSPA)
3. Zes deelgebieden, samen twee Fortengordels, kaderplan 2012

Technische gegevens

Aanvrager	Provincie Antwerpen
Subsidieperiode	1 september 2009 – 31 augustus 2012
Omvang subsidie	180.000 euro
Projectcoördinator	Karen Gysen
Situering	Provincies Antwerpen en Oost-Vlaanderen Binnenste fortengordel: Antwerpen (districten Hoboken, Wilrijk en Merksem), Wommelgem, Borsbeek, Mortsel, Edegem, Zwijndrecht, Kruibeke, Beveren. Buitenste fortengordel: Stabroek, Kapellen, Brasschaat, Brecht, Schilde, Schoten, Ranst, Nijlen, Bornem, Duffel, Lier, Mechelen, Puurs, Ranst, Sint-Katelijne-Waver, Willebroek, Temse, Haasdonk.
Projectwebsite	www.fortengordels.be

Verwervingssubsidie Fortengordels

Historische verdedigingslijnes rond Antwerpen

Bij de aanvang van het project rond de fortengordels ging de aandacht vooral naar de verwerving van de gronden en de constructie van de toegangspoorten. Er is een strategie voor het grondbeleid bepaald en met de eigenaars zijn afspraken gemaakt over aankoop. Voor de inrichting is per fort met de betrokken partners onderhandeld.

Het fort van Duffel, één van die toekomstige poorten, was in privébezit. Het werd gebouwd om de spoorlijn Antwerpen-Mechelen-Brussel te beschermen en het is het enige spoorwegfort in de provincie. Het fort is in het project het kruispunt van de oost-west-as van de Kempen en de Netevallei naar het Scheldeland en van de noord-zuid-as van Antwerpen naar Mechelen. Bedoeling is om het fort tot zuidelijke onthaalpoort voor de buitenste fortengordel om te vormen.

Dankzij onder meer de verwervingssubsidie kon het fort van Duffel worden aangekocht door een groep waarvan vzw Kempens Landschap, de gemeente Duffel, de provincie

1. Fort van Duffel: droge gracht
2. Brug in het Fort van Duffel

Antwerpen, de vzw Natuurpunt en het Agentschap voor Natuur en Bos deel uitmaken. De vzw Kempens Landschap coördineert het project. In de komende jaren worden de toegankelijkheid van het fort sterk verbeterd, het verkommerde gebied rond het fort opgewaardeerd en specifieke ingrepen gedaan om de vleermuizen in het fort te beschermen. In de gebouwen is een tentoonstelling over het fort en de fortengordel voorzien, een balie met toeristische informatie en een klein cafetaria. Daarnaast komen er voorzieningen voor fietsers en wandelaars.

Technische gegevens

Aanvrager	Vzw Kempens Landschap
Toekenning	2010
Omvang subsidie	98.000 euro

Griet Geerinck

Directeur Autonoom Gemeentebedrijf Stadsplanning Antwerpen

De focus van het project als uitdaging

In Antwerpen werken velen via allerlei programma's aan een kwalitatief beter stadsleven. De stad voert de regie, de burger ervaart en bepaalt uiteindelijk of de ingreep geslaagd is of niet. De strategische projecten hebben een gezamenlijk doel en een geïntegreerde aanpak vertrekkend vanuit verschillende invalshoeken. Maar in de praktijk raken de regisseurs verstrikt in tegenstrijdige adviezen, raadgevingen en regelgevingen.

Hier ligt een belangrijke uitdaging voor de toekomst: een innovatieve procesarchitectuur uitbouwen waarin verschillende bestuurlijke niveaus en gespecialiseerde disciplines samen beleidsdomein- en sectoroverschrijdend kunnen meewerken aan een kwalitatief en duurzaam strategisch project. Dit biedt meteen een duidelijk kader aan de potentiële private investeerder. De huidige subsidie voor de projectcoördinatoren van strategische projecten is een duwtje in de rug. De logische volgende stap is de focus van het project te richten, ook bij de sectoraal georganiseerde administraties.

Maarten Bettens

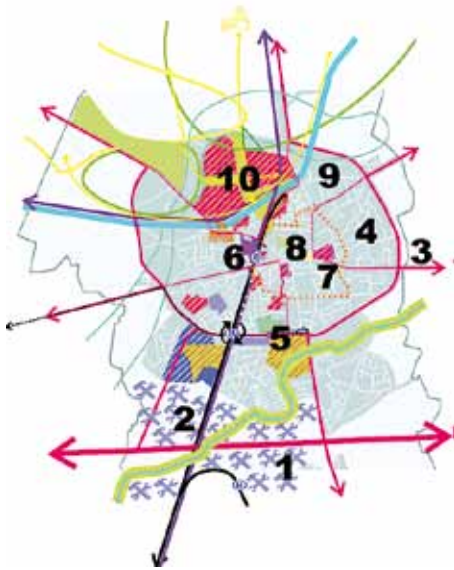
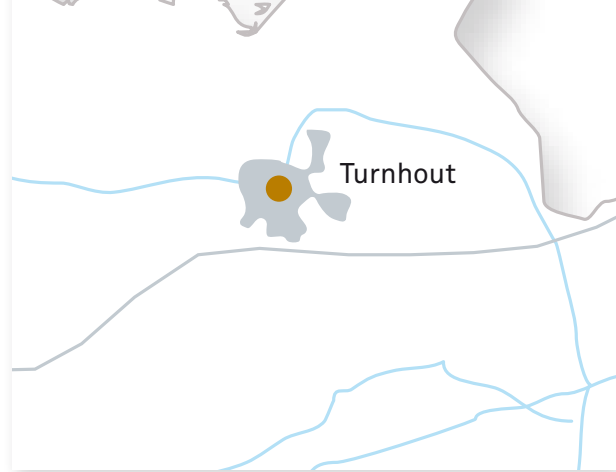
Investeringsmanager Vastgoed, Participatie Maatschappij Vlaanderen (PMV)

Voortschrijdend inzicht

Voortschrijdend inzicht en projectervaring leert dat de oefening 'eerst plannen of eerst onderzoeken' eerder een iteratief proces is dan een stapsgewijs chronologisch proces. Immers onvoldoende kennis van de fysieke condities (tekortkomingen) van het terrein laten niet toe een gedragen en haalbaar ruimtelijk ontwerp op te leveren. Anderzijds kan een teveel aan data en feiten het creatieve ruimtelijke proces fnuiken. Ondanks een ploeg van geëngageerde en technisch onderlegde mensen, ondanks de wil en visie om tot een gedragen ruimtelijke voorkeursvariant te komen, moet worden opgepast dat een masterplan geen eindplan wordt.

Het zou ook nuttig zijn als er richtlijnen over een goede ruimtelijke invulling komen. Dit kan een richtinggevend kader bieden, maar moet – zoals andere richtlijnen – kunnen evolueren en gedetailleerd uitgewerkt kunnen worden in een masterplan of inrichtingsplan.

10 TURNHOUT 2012

De innovatieve as van Turnhout 2012 met tien deelprojecten

1. De autoweg E34: economische drager en toegang tot Europa

Veedijk: ontwikkeling van een duurzaam bedrijventerrein (1).

Station Turnhout Zuid: een nieuw station (2).

2. De stadsring R13: ontsluiting van het regionaalstedelijk gebied Turnhout

Stedelijk plateau R13: tussen het centrum en het stadspark komt de R13 in een tunnel (5).

3. De binnenstad: commercieel en cultureel hart van de stadsregio

Stationsomgeving: verouderde industrieterreinen worden ontwikkeld voor wonen, diensten en nieuwe economische functies. De openbare ruimte en het onthaal van de treinreizigers wordt verbeterd (6).

Binnenstad: bestaande en nieuwe zorgfuncties worden ondersteund, zoals het ziekenhuis bij het stedelijk plateau en instellingen in de stationsomgeving.

'Turnova': stadsvernieuwingproject op de vroegere Brepolsite (3,5 ha).

Dit wordt gecombineerd met de herinrichting van de Grote Markt tot 'stads-salon'.

Warandesite: de omgeving van het historische kasteel wordt een groen belevenisplein met een ondergrondse parking en fuifzaal. De ontwikkeling kadert in de renovatie en uitbreiding van het cultureel centrum De Warande (8).

4. Vergroten van het aanbod stedelijk wonen: woonprojecten en 'kanaalsprong'

Nieuwe woongebieden *Melkhoek* en *Meuletiende* (4 en 9).

Heizijdse velden aan de noordzijde van het kanaal: realisatie van enkele duizenden woningen (10).

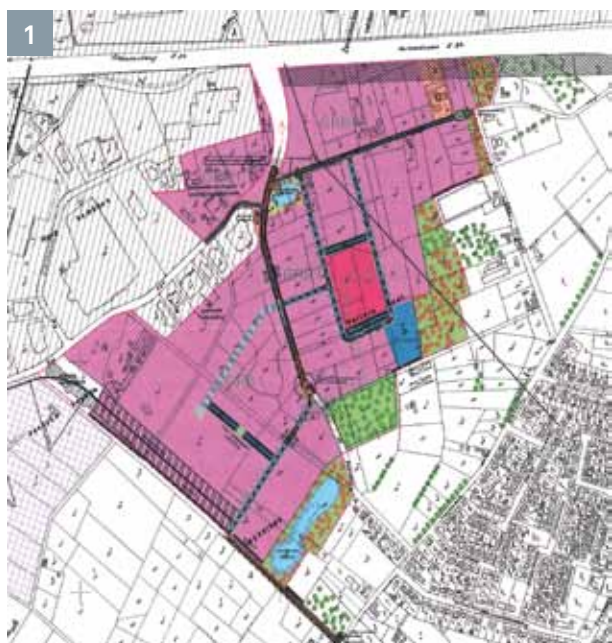
Situering en doelstellingen

De gemeenten Turnhout, Beerse, Vosselaar en Oud-Turnhout vormen samen het regionaalstedelijk gebied Turnhout. In 2005 kreeg dit samenwerkingsverband een subsidie voor een strategisch project dat vooral gericht was op de ontwikkeling van de grote bedrijventerreinen Veedijk, Bentel en Beerse-Zuid. De subsidie werd in 2007 verlengd, maar het accent kwam te liggen op de economische relatie met de binnenstad, zoals het stedelijk plateau R13 en de stationsomgeving. Tegelijk werd een nog breder project opgezet onder de naam 'Innovatieve as' of 'Turnhout 2012' – de viering van 800 jaar stadsrechten. Ook deze brede kwaliteitsvolle ontwikkeling in samenwerking met partners uit de privésector zoals Janssen Pharmaceutica kreeg een subsidie. Het strategisch project Turnhout 2012 bestaat uit tien deelprojecten die rond vier thema's zijn gegroepeerd.

Resultaten

Om alle deelprojecten en het overleg daarrond te coördineren is binnen de stad Turnhout de dienst Stedelijke Ontwikkeling/Projectmanagement opgericht. Het samenwerkingsverband Stadsregio Turnhout pakt gemeenteeverschrijdende thema's aan zoals mobiliteit, openbaar vervoer, sport en leefmilieu. De eventuele oprichting van een intergemeentelijke dienst Projectmanagement wordt onderzocht. De Vlaamse Regering wil dat er nieuwe bestuurlijke constructies komen tussen gemeenten, provincies en het Vlaams Gewest en deze stedelijke samenwerking wordt als een voorbeeldproject beschouwd. Op communicatievlak zijn verschillende initiatieven genomen zoals een digitale nieuwsbrief.

De werken voor Veedijk zijn in uitvoering. De bosbuffer, het waterbekken en de ontsluiting zijn volgens het inrichtingsplan aangelegd. Samen met Veedijk en Beerse-Zuid is

1. Eerste subsidieperiode: inrichtingsstudie IOK voor bedrijventerrein Veedijk
2. Passage Academie Turnova aan de Markt, © Stad Turnhout
3. Stadsplateau waterbekken, © Office KGDVS

een innovatief systeem van parkmanagement opgezet en is een parkmanager aangesteld.

Voor Meuletiende, Melkhoek en Kanaalsprong zijn de infrastructuurwerken bezig. In Meuletiende zijn de woningen volop in opbouw. Minstens 15% zijn sociale woningen en er is huisvesting voor verschillende doelgroepen voorzien. In een samenwerkingsovereenkomst tussen de private ontwikkelaars en het stadsbestuur is een park aan het kanaal gepland.

In de stationsomgeving heeft een aantal gebouwen al een nieuwe invulling gekregen. In overleg met de Vlaamse Bouwmeester zal voor deze innovatiepool een masterplan opgemaakt worden, met een 'living lab' rond zorg. Daarnaast wordt een strategie opgezet voor de ruimere omgeving en is met de Vlaamse Regering een brownfield-convenant afgesloten.

Stedelijk plateau R13 voorziet een 800 meter lange tunnel onder drie gevaarlijke kruisingen. Boven die tunnel komt een 'stedelijk plateau' dat het centrum met het

stadspark verbindt. Tegelijk wordt ook de ziekenhuissite en het parkeerplein herbekeken. Het masterplan is afgerond, het milieuonderzoek is gestart en de vergunningsaanvraag wordt voorbereid. Voor de uitvoering van het plan is een publiek-private samenwerking opgezet.

De binnenstad heeft twee nieuwe pleinen: de heringerichte Grote Markt en het Warandeplein. Turnova en de academie met een prachtige passage zijn in volle ontwikkeling.

Technische gegevens

Aanvrager	Stad Turnhout
Subsidieperiode	31 augustus 2006 – 31 augustus 2007, 15 november 2007 – 14 november 2008, 1 maart 2010 – 1 maart 2013
Omvang subsidie	108.000, 52.000 en 244.324 euro
Projectcoördinator	Kelly Verheyen en Hugo Meeus
Situering	Provincie Antwerpen, Turnhout

Verwervingssubsidie Turnhout 2012

Het project rond de stationsomgeving is een testcase voor een gestructureerd en daadkrachtig grondbeleid. Op basis van een masterplan heeft de projectcoördinatie een aankoopstrategie opgezet, zodat de stad een strategische grondpositie kan verwerven. De verwerving van de meeste terreinen gebeurde via onderhandelde oplossingen zoals een grondruil. Twee bedrijven uit de stationsomgeving staakten hun activiteiten waardoor de terreinen vrijkomen. Door aandelen van de nv Atelfond te kopen heeft de stad de 1,3 ha gronden indirect verworven.

Doel van de strategie voor het gebied was de bundeling van gronden, middelen en instrumenten van het brownfieldconvenant, OCMW, Stedenfonds en De Lijn.

Iets gelijkaardigs gebeurde intern: er kwam een bijzondere samenwerkingsovereenkomst tussen de Stad Turnhout en het Autonoom Gemeentebedrijf Turnhout om interne middelen en gronden samen te brengen. Daardoor had het gemeentebedrijf meteen een mandaat om gronden aan te kopen. Door de strategische grondpositie in de stationsomgeving brengt de stad een dynamiek op gang die ook voor de andere deelprojecten gevolgen heeft.

Technische gegevens

Aanvrager	Stad Turnhout
Toekenning	2011
Omvang subsidie	500.000 euro

1. Stationsomgeving Turnhout, stadshart
2. Naar een gestructureerde aanpak van het grondbeleid in de stationsomgeving Turnhout

Kelly Verheyen

Projectcoördinator strategisch project Turnhout 2012

De lat ligt hoog in Turnhout

Het strategisch project Turnhout 2012 is een ambitieus en gedurfd stedelijk ontwikkelingsprogramma. Het doel is de stad versterken: Turnhout als ideale woonstad in het groen, als economische pool en als unieke belevingsstad. Het is vooral een oefening in samenwerking: tussen de beleidsniveaus, tussen de stadsdiensten en de andere publieke partners, tussen de stadsdiensten en de private partners, en tussen de stadsdiensten onderling. De Stad Turnhout gebruikte de Vlaamse steun voor de opbouw van een competent en dynamisch team van projectleiders. De investering rendeert: de stad wordt zichtbaar beter en de samenwerking met de buurgemeenten in de stadsregio is bevorderd. De verworven ervaring en expertise zijn zeer waardevol voor de buurgemeenten of andere kleinere steden die rond strategisch projecten willen samenwerken. De workshops van het Departement Ruimte Vlaanderen zijn daarbij voor de coördinatoren een interessant middel om kennis te delen.

11 BOSLAND: DROMEN TUSSEN BOMEN

Situering en doelstellingen

Bosland kent als grootste bos van Vlaanderen een internationale uitstraling. Het project situeert zich in het noorden van de provincie Limburg. Het heeft als doel het grootste kindvriendelijke bos van Vlaanderen te creëren en de streek verder op een duurzame en maatschappelijk geïntegreerde manier te ontwikkelen. Het project streeft naar een kwaliteitsvolle omgeving waarbij bos en natuur van verdere aantasting worden gevrijwaard. Hiervoor zijn er vijf strategische doelstellingen vastgelegd:

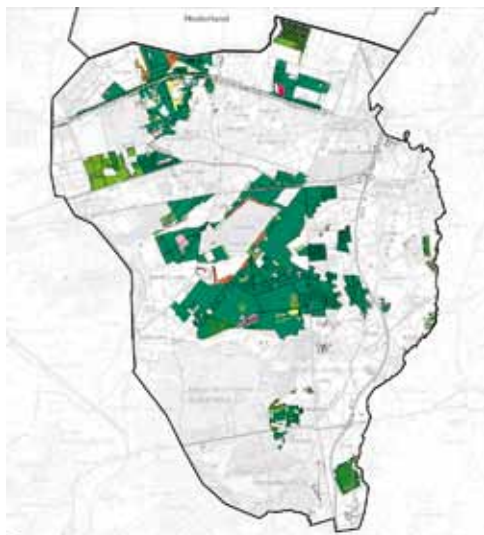
1. het erfgoed zichtbaar maken en verduidelijken om de bevolking meer aansluiting te doen vinden met hun streek en haar landschaps-geschiedenis,
2. het ecosysteem duurzaam beheren en ontwikkelen, als blijvende bijdrage van goederen en diensten van het natuurgebied aan de maatschappij,
3. de unieke biodiversiteit van Bosland natuurgericht beheren en in stand houden,
4. een aangepast aanbod ontwikkelen voor families, gezinnen, jeugdverenigingen en actieve ontdekkers. Bosland profileert zich als een gastvrij bos waarin iedereen welkom is,
5. een draagvlak bouwen en alle stakeholders betrekken zodat zij mee verantwoordelijkheid dragen.

Resultaten

De werking rond Bosland is niet nieuw, want voor het strategisch project bestond er al een partnerschap van drie gemeenten en het Agentschap Natuur en Bos (ANB) dat zich vooral op het bosgebied richtte. Het project werd voor een groot stuk gecoördineerd door ANB, dat dit gebied ook als strategisch beschouwt. Na de start van het strategisch project werd de organisatiestructuur uitgebreid met Toerisme Limburg en het Regionaal Landschap Lage Kempen en werd de stuurgroep Bosland opgericht. De samenwerking met verschillende overheden, organisaties en privépartners wordt continu geïntensiveerd.

In 2011 is op een participatieve manier een geïntegreerde en geactualiseerde visie voor het project uitgewerkt. Aspecten als ruimte, natuur, economie, recreatie en toerisme komen er in aan bod. In het Masterplan Bosland (2020) zijn de ruimtelijke planningsprocessen en de op te maken ruimtelijke uitvoeringsplannen beschreven, maar ook verschillende sectorale visies gebundeld. Het Masterplan Bosland zal nu als algemeen kader gebruikt worden voor de verdere uitwerking van concrete acties. Op de publicatie en voor de ceremonie werd enkel het gebiedslogo gebruikt en brieven ondertekend met 'de Boslandpartners'.

Situering van het projectgebied Bosland

Het project richt zich op het versterken van de ruimtelijke kwaliteit in specifieke sleutelsites en landschappen door inrichtingsvisies uit te werken en ruimtelijke procedures op te starten. Vernieuwend is de wijze van opmaak van een ontsnipperingsplan voor Bosland in 2013. In tegenstelling tot vroeger – toen vooral het natuuraspect werd bekeken – slaat men nu de handen in elkaar en komen in het plan meerdere thema's aan bod. De verschillende openruimteverbindingen worden onder de loep genomen en knelpunten die het resultaat zijn van andere functies worden uitgeklaard: zo is een integrale toekomstontwikkeling mogelijk. Ook de samenwerking met Nederland zal onderzocht worden en het plan zal omgezet worden in de toekomstige jaarlijkse actieplannen.

In Bosland wordt baanbrekend onderzoekswerk verricht, onder meer op vlak van bosontwikkeling, houtproductie, biomassa(energie), ecosysteemdiensten, ecologie en soortbescherming. Het intensief overleg met wetenschappers leidde tot een boeiende wisselwerking tussen beheerpraktijk en onderzoek. De inzichten die resulteren uit dit openluchtlaboratorium zijn van belang gebleken bij de ontwikkeling en bijsturing van het beleid op Vlaams niveau.

Kinderen zijn een belangrijke doelgroep, © Rasa Zukauskaite

Uitgestrekt boscomplex Bosland, © Johan Agten

VLM Kijkwandeling Kattebos Lommel, © Rasa Zukauskaite

Aan het strategisch project zijn verschillende communicatie- en sensibiliseringsacties gekoppeld die moeten leiden tot een grotere bekendheid van het project bij de partners en de bevolking. Via (kindvriendelijke) activiteiten worden de bevolking, scholen en toeristen aangetrokken. Speelbossen, kwalitatieve routestructuren en *landart* nodigen uit om op avontuur te gaan. Communicatiemiddelen zijn: een nieuwsbrief, brochures, een kalender, een originele projectwebsite die gericht is op het brede publiek en een kinderblad. Sinds 2011 is er een gratis ontdekkingskaart.

Technische gegevens

Aanvrager	Stad Lommel
Subsidieperiode	1 september 2010 – 1 september 2013
Omvang subsidie	196.948 euro
Projectcoördinator	Heleen Kusters
Situering	Provincie Limburg, Hechtel-Eksel, Lommel en Overpelt
Projectwebsite	www.bosland.be

12 DIVERSITEIT BINNEN DE WIJERS

Situering en doelstellingen

De Wijers is een gebied waarvan de samenhang door een bekenstelsel bepaald wordt. Het ligt ten noorden van Hasselt en Genk op het grondgebied van zeven gemeenten, is 20.000 ha groot en er liggen meer dan 1.000 visvijvers. De oude benaming voor een visweekvijver is een wijer, vandaar de naam van het project.

Het gebied is natuurlijk meer dan dat: in dit prachtig landschap met grote natuurwaarde en hoge biodiversiteit wonen en werken veel Limburgers. Bovendien horen de erkende natuur- en bosgebieden De Maten, Wijvenheide en Bolderberg tot de Europese beschermde Natura-2000-gebieden.

De doelstelling van het project is de ontwikkeling en realisatie van een duurzame en dynamische visie voor het gebied waarin de verschillende vormen van landgebruik een plaats krijgen. Daarbij wordt ingespeeld op de aanwezige basiskwaliteiten die het gebied al eeuwenlang kenmerken. De visie werd in de eerste subsidieperiode uitgewerkt, parallel met een plattelandsproject van de Vlaamse Landmaatschappij. Hiervoor werd een participatief proces opgestart met workshops waaraan meer dan 200 mensen uit verschillende organisaties deelnamen. Doelen waren kennis verzamelen, een draagvlak door samenwerking creëren en projecten realiseren. Door gebruik te maken van de nieuwe methodiek rond 'ecosysteemdiensten' werden de opportuniteiten voor het gebied uitgewerkt. In mei 2012 werd de publicatie 'Uitdagingen voor De Wijers' officieel voorgesteld met vier ambitieuze doelstellingen:

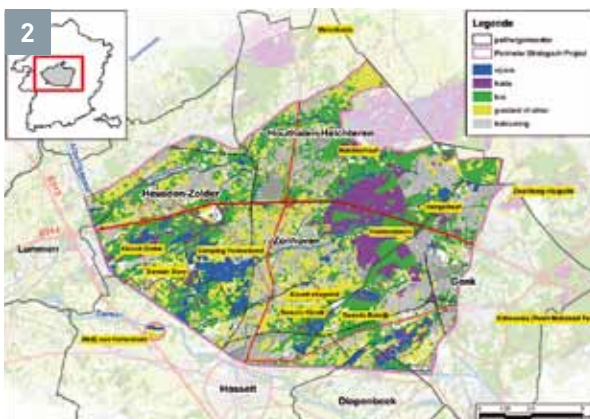
1. het rijke verleden verzilveren,
2. focussen op het water als essentiële levensbron en belangrijk element,
3. slim omspringen met de resterende schaarse open ruimte,
4. uitbouwen van een welvarende regio waar er ten volle op duurzaamheid wordt ingezet.

Resultaten

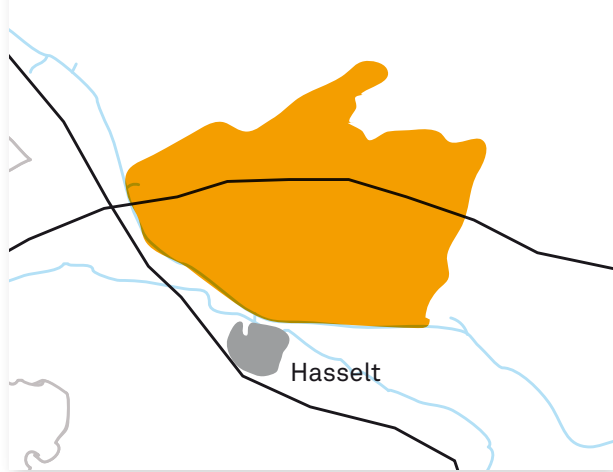
Naast het ontwikkelen van de visie is een sterke organisatiestructuur opgezet. Er is nu een coördinatieteam met meerdere projectleiders, terreinbeheerders en communicatiemedewerkers. In de tweede subsidieperiode zal de samenwerking voortgezet worden. De provincie Limburg neemt de coördinatie op zich en zal op basis van een uitvoeringsprogramma de verschillende deelprojecten verder realiseren. Ook zal intenser worden samengewerkt met lopende planningsprocessen zoals het Economisch Netwerk Albertkanaal of het afbakeningsproces regionaal-stedelijk gebied Hasselt/Genk. Via een aantal hefboomprojecten wordt gewerkt aan de realisatie van de vier doelstellingen.

Verschillende gerichte studies zijn gemaakt rond hydrologie en mijnverzakkingen, duurzame landbouw, natuurontwikkeling, visweek en landschapsgeschiedenis.

1. Circuit van Zolder, © RLLK
2. Situering van het projectgebied

1. Westelijk vijvergebied in Bokrijk, © RLLK
2. Boomkikker, © RLLK
3. Tenhaagdoornheide, © RLLK

Na een studie is het Programmadocument rond Plattelandsontwikkeling ingediend: 'opwaarderen van ecologische aspecten van onthaalinfrastructuur van toeristisch-recreatieve polen'.

Ook op het terrein is heel wat gerealiseerd, vooral op recreatief vlak in het Domein Bokrijk, op het circuit van Zolder en met een aantal wandelroutes. Op het gebied van landinrichting zijn de eerste stappen gezet in het project Stiemerbeekvallei. Voor het recreatiegebied Heidestrand hebben internationale studenten een inrichtingsplan uitgetekend. Voor de aanleg van de Limburgse noord-zuid-verbinding zijn overeenkomsten gesloten voor de (her)inrichting van de ecologische verbindingen.

Het project is een 'pilot' rond klimaatadaptatie van het Europees Interreg-4c-project F:acts! (*Forms for adapting to Climate Change through Territorial Strategies*). Het is ook een 'pilot' voor verschillende Vlaamse wetenschappelijke studies rond ecosysteemdiensten: daarvoor wordt samengewerkt met het Instituut voor Natuurbehoud en de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek.

Bij het grote publiek waren vooral de delen van het gebied bekend maar dankzij investeringen in communicatie, vorming en activiteiten voor kinderen is nu ook de samenhang beter gekend. De Wijers kreeg veel aandacht in een tv-reportage van Vlaanderen Vakantieland. De media waren aanwezig op het startmoment van 2010. Toen werd ook de 'blauwe parel' onthuld: een reizende ideeënbus die bij de partners langsaat. In 2012 zal een eerste grote 'Wijerdag' worden georganiseerd.

Technische gegevens

Aanvrager	Regionaal Landschap Lage Kempen vzw (subsidieperiode 1), Provincie Limburg (subsidieperiode 2)
Subsidieperiode	15 mei 2008 – 7 december 2011 en september 2012 – augustus 2015
Bedrag subsidie	180.000 euro en 300.000 euro
Projectcoördinator	Huig Deneef
Situering	Provincie Limburg, Diepenbeek, Genk, Hasselt, Heusden-Zolder, Houthalen-Helchteren, Lummen en Zonhoven
Projectwebsite	www.dewijers.be

WIJEREN LANGS HET WATER IN KIEWIT: BOEBOEKS MET MARC DE BEL

Ter gelegenheid van de officiële opening van het Boeboekspad op Domein Kiewit in 2011 kregen kinderen Boeboekstassen met leuke opdrachten. De geestelijke vader van de Boeboeks, Marc De Bel, kwam zijn boek 'Kiewit, wijeren langs het water' voorstellen en het pad mee inlopen, en kregen de fans de kans om hun boek te laten signeren.

13 HEEL DE HOGE KEMPEN

HEFBOOM VOOR RUIMTELIJKE KWALITEIT

Situering en doelstellingen

De Hoge Kempen, één van de 11 Limburgse grote landschappelijk eenheden, is een bos- en natuurgebied van meer dan 10.000 ha met als kern het erkende Nationaal Park Hoge Kempen – met zijn 6.000 ha het grootste natuurreservaat van Vlaanderen.

Het masterplan voor het Nationaal Park is in 2002 tot stand gekomen na overleg tussen de gemeenten, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest. In de komende jaren wordt het project op de vele lopende planningsprocessen afgestemd, zoals de nieuwe ontwikkelingen rond projectgrindwinning, de Ecovallei onder de E314, de *light-rail* uit het Spartacusplan en het provinciaal ruimtelijk uitvoeringsplan voor de Bipool Eisden-Lanklaar. De verregaande ruimtelijke keuzes van dit masterplan zullen onder andere tot gevolg hebben dat bepaalde enclaves in het gebied geleidelijk zullen verdwijnen, zoals het bedrijventerrein Op de Berg, het rallycrosscircuit Duivelsberg en het voormalige kinderdorp Molenberg. Er staan verschillende deelprojecten op stapel waaronder ontsnipperingsmaatregelen, uitbreidingen van het Nationaal Park en uitdoofscenario's voor de enclaves.

Overzichtskaart van het project

Technische gegevens

Aanvrager	vzw Regionaal Landschap Kempen en Maasland
Subsidieperiode	2012 – 2015
Omvang subsidie	300.000 euro
Projectcoördinat	Jan Nuijens
Situering	Provincie Limburg, As, Dilsen-Stokkem, Genk, Lanaken, Maasmechelen en Zutendaal
Projectwebsite	www.nationaalpark.be

1. Mijnebouwen in Eisdien, hoofdtoegangspoort van het Nationaal Park, © Misjel Decler
2. Ecoduct Kikbeek, © Erwin Christis

14 DUINENGORDEL LIMBURG, LANDSCHAP VAN GOUD

Situering en doelstellingen

De Duinengordel Limburg is een gevarieerd en uitgestrekt heide- en boslandschap op het Kempens plateau van zo'n 3.000 ha. De recreatief-toeristische aantrekkingskracht van het gebied is groot: het is een groot wandel- en fietsgebied, het maakt deel uit van het provinciaal ruiter- en menrouthenetwerk en er is een groot aanbod aan jeugdkampeertreinen en campings. De gemeenten hebben voor dit project een interlokale vereniging opgericht en een structuurvisie voorbereid. In 2011 werd een partnerschap met het Agentschap voor Natuur en Bos getekend, om samen:

- de samenhangende landbouwgebieden voor de beroepslandbouw te vrijwaren,
- de valleistrukturen voor natuurlijke waterberging te behouden en versterken,
- de bestaande natuurcomplexen te behouden en versterken en die in een netwerk in te schakelen,
- de bestaande bos- en parkstructuur te behouden en versterken,
- de gave cultuurlandschappen en structurerende landschapselementen te behouden,
- de open ruimte toeristisch-recreatief te ontsluiten.

Via doorgedreven inspraak en een duidelijke communicatie willen de partners zorgen voor goed geïnformeerde lokale stakeholders. Hoewel het project in eerste instantie gericht is op het behoud en opwaardering van de open ruimte, kan zij ook een proces van vernieuwing, economische valorisatie en maatschappelijke verankering op gang brengen. Daarvan zijn al resultaten te zien, zoals de groei van het ruitertoerisme. Ook op andere vlakken zijn er mogelijkheden: de bosbouw, het jeugdtoerisme maar vooral het lokaal ondernemerschap in de vorm van bijvoorbeeld fietscafés en -verhuur.

Limburgse duinen, © bpeusens

Technische gegevens

Aanvrager	Gemeente Meeuwen-Gruitrode
Subsidieperiode	3 september 2012 – 3 september 2014
Omvang subsidie	217.428 euro
Projectcoördinator	Jeroen Clerix
Situering	Provincie Limburg, Meeuwen-Gruitrode, Opglabbeek, Bree en Maaseik
Projectwebsite	www.duinengordel.be

15 RIVIERPARK MAASVALLEI... GRENSVERLEGGEND

Situering RivierPark Maasvallei

Situering en doelstellingen

Van Maastricht tot Kessenich vormt de Maas de Belgisch-Nederlandse grens. De Maas is een typische regenrivier die over een lengte van 45 kilometer haar grillig pad volgt in een gevarieerd landschap met oude rivierarmen, stroomgeulen en grindbanken. Hoge en lage waterstanden brachten een grote landschappelijke diversiteit met zich mee waarbij grind, zand en klei de basis vormen voor de typische fauna en flora. De Maasvallei kan niet los worden gezien van zijn rijke geschiedenis. Historische steden, markante dorpen en kasteeldomeinen getuigen van een verleden dat met de rivier vervlochten is.

Het doel van dit project is om meer ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit te creëren en zo bij te dragen tot duurzaam toerisme. Aan Vlaamse kant heeft circa 850 ha (van de 2.500 ha) een groene bestemming gekregen. Het geheel wordt gepresenteerd als het RivierPark Maasvallei: een uitzonderlijk en grensoverschrijdend gebied dat samen met de Nederlandse partners wordt gerealiseerd.

In december 2008 ondertekenden de partners een charter met drie strategische acties:

1. gemeentebesturen beloven hun niet-verpachte eigendommen met een groene bestemming over te dragen aan natuurorganisaties,
2. een grafische en architectonische huisstijl ontwikkelen,
3. de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) formeel vragen om een actieve rol te spelen en haar instrumentarium – vooral voor landinrichting – in te zetten.

Resultaten

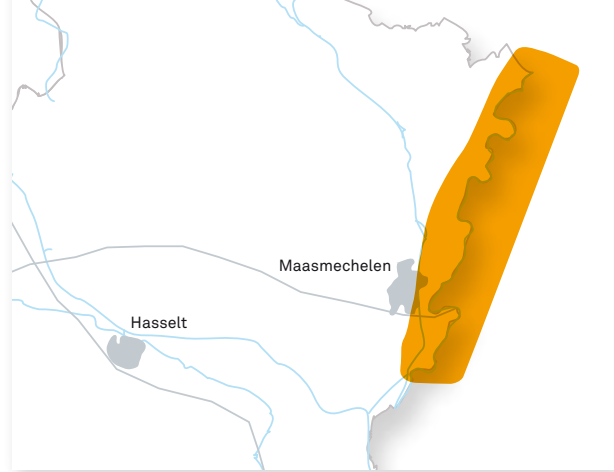
In eerste instantie is vooral gewerkt aan het herstellen van het ecosysteem van de rivier, wat perfect aansluit bij de hoogwaterbeveiliging door de rivierbeheerder. Op basis van het 'Charter Maasvallei' is ondertus-

De monding van de Bosbeek in de Maas

Het proefproject Meers (NL), hier heeft de Maas weer meer ruimte gekregen

sen circa 450 ha van 'papieren natuur' op het gewestplan omgezet naar feitelijke, hoogwaardige en biodiverse natuur. Aan het einde van de eerste projectperiode is de oppervlakte werkelijk beheerde en duurzaam beveiligde natuur opgelopen tot circa 600 ha.

Om het areaal natuur verder te kunnen vergroten moest het grinddecreet gewijzigd worden, wat in 2009 grotendeels dankzij dit project ook gebeurde. In 2011 startte het nieuwe Projectgrindwinningscomité met de eerste projecten (bv. Elerweerd).

Samen met de provincie en de particuliere eigenaren is gewerkt aan natuurverbindingen tussen de Maas en het nabijgelegen Kempens Plateau met daarin het Nationaal Park Hoge Kempen. Markante punt- en lijnvormige landschapsstructuren zoals bomenrijen, dreven of houtkanten zijn aangelegd of versterkt.

In 2011 zijn vijf wandelgebieden gerealiseerd en in de volgende jaren komen er nog twee bij. Er is een langeafstandswandeling van circa 110 km gepland langs de mooiste plekjes aan de Vlaamse en Nederlandse Maas. Verder is gewerkt aan een betere afstemming van het recreatief medegebruik van de rivier. Zo resulteerde een studie rond vissen op de Maas in betere afspraken met de betrokkenen en kwam er overleg over kajakken.

In het gebied is de zorg voor een aantal kasteeldomeinen versterkt en zijn bepaalde locaties heringericht zoals het historisch kerkhof en het dorpsplein met dorpspomp in Leut, het Tugelaplein in Stokkem en de smidse van Meeswijk. De herinrichting van de Motte in Kessenich volgt.

Met de Nederlandse partners is de samenwerking verder uitgebreid en de Vlaamse wijze van projectcoördinatie blijkt zowaar een exportproduct. In de tweede subsidieperiode, die in 2012 begon, zijn er ook meer thema's voorzien. Het coördinatieteam van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland is beetje bij beetje structureel verankerd en uitgebreid.

Technische gegevens

Aanvrager	Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw
Subsidieperiode	21 april 2008 – 20 april 2011 en 25 mei 2011 – 24 mei 2014
Omvang subsidie	174.000 en 300.000 euro
Projectcoördinator	Lambert Schoenmaekers, Sofie Wyns, Evelien Stokmans en Marleen Massonnet
Situering	Provincie Limburg, Kinrooi, Maas- eik, Dilsen-Stokkem, Maasmeche- len en Lanaken
Projectwebsite	www.rivierparkmaasvallei.be

MARKETING EN COMMUNICATIE

Het project kreeg een grafische en architectonische huisstijl en er kwam een gemeenschappelijke en regio-overschrijdende marketing met nieuwsbrieven, kranten en folders. In vele (dag)bladen verschenen artikels over het gebied en op televisie waren reportages te zien in bijvoorbeeld Vlaanderen Vakantieland en op de regionale zenders. Een ontdekkingskaart RivierPark Maasvallei is samen met Toerisme Limburg ontwikkeld en wordt ruim verspreid.

Het grote publiek wordt actief betrokken met evenementen zoals de Big Jump. Het symposium 'Maas in Beeld' van 2009 behandelde de resultaten van de spectaculaire natuurontwikkeling langs de rivier. Voor politici, ambtenaren en studenten uit binnen- en buitenland zijn terreinbezoeken georganiseerd. 'Maasverkenners' zijn opgeleid om een groter publiek op een aangename manier kennis te laten maken met dit boeiende rivierlandschap.

Douanekantoor in Kessenich, Kinrooi

Verwervingssubsidie Maasvallei

Dankzij de sterke organisatie en samenwerking in het strategisch project kon een globale strategie voor het grondbeleid in het Rivierpark worden opgezet. Deze aanpak is deels algemeen en geldt dus voor het hele project: de herbestemmingen van deelgebieden, het beheer door bijvoorbeeld natuurverenigingen, het afsluiten van overeenkomsten met eigenaars, de gerichte aanpak van de grindontginningen en de realisatie van de nabestemmingen. De grindbedrijven zijn hierbij een belangrijke partij omdat zij eigenaar zijn van honderden hectare grond.

Voor een ander deel zijn het de verschillende deelprojecten die onderhandelen over het grondbeleid, zoals in het geval van de toegangsdorpen. Dan speelt het projectbureau een coördinerende rol. Kessenich is één van die vijf toegangsdorpen. Het is de meest noordelijke uitvalsbasis om de Maasvallei te voet of per fiets te verkennen. Het voormalige douanekantoor bij de grensovergang tussen Kessenich en Thorn (Nederland) krijgt daarbij een onthaalfunctie. Deze site is van groot belang voor de ontwikkeling van het hele strategisch project. Toen het douanekantoor toevallig te koop werd aangeboden, werd een verwervingssubsidie aangevraagd en verkregen. Ondertussen heeft de gemeente Kinrooi het plein heringericht en heeft zij verder onderhandeld over de aankoop van het gebouw.

Technische gegevens

Aanvrager	Gemeente Kinrooi
Toekenning	2011
Omvang van de subsidie	52.000 euro

Concept startpunt Maasdorp Kessenich

Lambert Schoenmaekers

Projectcoördinator strategisch project Maasvalllei – grensverleggend

“ Twee zijden van de medaille

Wij waren trots toen ons project werd erkend. We waren blij omdat onze benadering werd gehonoreerd, omdat onze rol als regisseur, bemiddelaar, geldzoeker, procesaanjager en soms zelfs uitvoerder erkenning kreeg. En dat we daarmee (beperkte) bijkomende middelen kregen, maakte ons ook gelukkig.

Maar het is niet allemaal rozengeur en maneschijn. De subsidies die Vlaanderen uittrekt voor grote en complexe projecten zijn zeer beperkt of versnipperd. Bovendien vraagt men ons om creatief naar middelen te zoeken en iedere gesubsidieerde euro te gebruiken als hefboom voor meer euro's. Het moeilijke en beperkende daarvan is dat alle subsidiërende overheden dit vragen. Onze zoektocht naar al die laagjes financiering is een hels karwei en vraagt veel financieel management. We zijn eigenlijk veroordeeld tot 'bladerdeegfinanciering'. Onze creativiteit, die we in de eerste plaats op het proces en de inhoud moeten richten, dreigt hierdoor te verstikken.

Misschien zijn er meer efficiënte of structurele vormen van financiering mogelijk?

Guy Vloebergh

Projectcoördinator strategisch project Albertknoop

“ Een haalbare samenwerking

Deze subsidie is een uitstekend middel om de samenwerking tussen de verschillende beleidsniveaus en eventuele private partners te stimuleren. Maar dit samenwerken mag niet vrijblijvend zijn en partners moeten zich regelmatig (kunnen) engageren. Dit is van cruciaal belang voor het proces. Een projectcoördinator moet dit niet alleen mogelijk maken maar ook kunnen afdwingen van de partners om het project geloofwaardig te maken en te houden.

Een projectstructuur heeft de nodige flexibiliteit nodig op het vlak van focus en doelen. Ook wijzigingen in de projectstructuur brengen dynamiek in het proces.

Meer dan nu het geval is zou het logo 'strategisch project' de ambities van alle actoren moeten uitstralen, niet alleen die van Vlaanderen. Verder verwachten we dat het Vlaamse beleid kwaliteitsimpulsen geeft en met meer workshops aan de vorming van projectcoördinatoren werkt. Tegelijkertijd moet Vlaanderen voldoende selectief zijn bij de erkenning en de subsidiëring van projecten: nu zijn het er dertig, wanneer het er tweehonderd zouden worden, dreigt het instrument haar kracht te verliezen.

16 ALBERTKNOOP

ALBERTKNOOP

Situering en doelstellingen

De Albertknoop heet zo omdat in dit grensoverschrijdend gebied van 500 ha heel wat infrastructuur samenkomt: het Albertkanaal, het geplande maar niet uitgevoerde Cabergkanaal, de spoorlijn Maastricht-Lanaken, verschillende wegen waaronder de A2 en de N78 en een aantal buisleidingen. In de buurt liggen de woonkernen van Lanaken en Maastricht met daartussen de vallei van de Zouw, enkele bedrijventerreinen waaronder Europark in Lanaken, de wijken Malberg en Caberg in Maastricht, het stadsvernieuwingsgebied Belvédère in Maastricht en een leemontginningsgebied.

In de komende jaren zal de landbouwactiviteit en de leemontginning blijven plaatsvinden. In een latere fase komt er een landgrensoverschrijdend bedrijventerrein van circa 110 ha dat ontsloten wordt door de goederenspoorlijn Maastricht-Lanaken, de waterweg en de weg.

Het gebied heeft tal van mogelijkheden maar de ontwikkeling ervan is niet evident door de verschillen tussen Belgische en Nederlandse milieuwetgevingen, de grensoverschrijdende afwatering, de te verwachten groei in het verkeer en de aanleg van nieuwe wegeninfrastructuur, de vraag naar afstemming van het woonbeleid aan weerszijden van de grens, enzovoort.

Dat betekent niet dat men bij de pakken is blijven zitten. De provincies Belgisch en Nederlands Limburg werken al vele jaren samen met de gemeenten Lanaken en Maastricht en met het Vlaams Gewest om de puzzel te doen passen. In 2004 leidde dat tot de 'Euregionale Ontwikkelingsvisie Limburgse Maasvallei'. In 2006 kwam het 'strategisch ontwikkelingsperspectief' tot stand waarin alle thema's ruimtelijk en grensoverschrijdend werden geïntegreerd.

Erg belangrijk is de afstemming van dit project op andere planningsprocessen in de regio zoals het strategisch project Maasvallei, het Economisch Netwerk Albertkanaal van het Vlaams Gewest, het Maaskruisend verkeer in Nederland, de ruimtelijke visies aan weerszijden van de grens en het Limburgcharter.

Resultaten

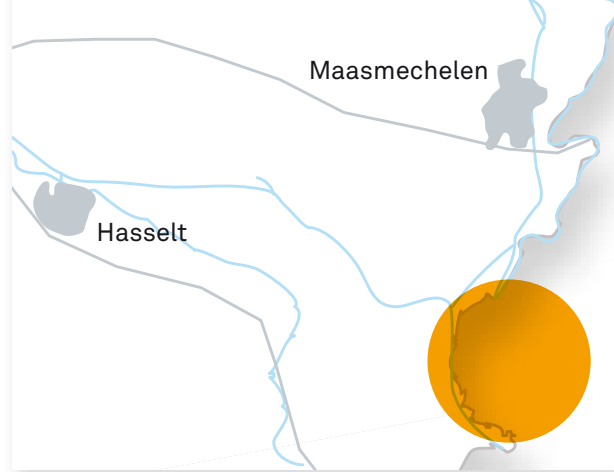
Dankzij de subsidie voor het strategisch project kon de samenwerking versterkt en verbreed worden. In de komende jaren zal op drie sporen worden verder gewerkt:

1. op lange termijn: het juiste beleids- en planningskader opbouwen,
2. op korte termijn: operationele acties voorbereiden en *quick wins* realiseren,
3. werken aan communicatie en het draagvlak.

De Tijdelijke Vereniging Witteveen/Bos en BRO heeft in opdracht van de partners van de Albertknoop een geïntegreerd inrichtingsconcept voor het

Ontwikkelingsvisie voor de Albertknoop, 2006

projectgebied opgesteld en er zijn ook milieustudies gedaan. Er wordt gewerkt aan een netwerk van trage wegen.

In de komende tien jaar zal de leemontginning het beeld van het gebied in sterke mate bepalen. In 2012 staat de vergunningverlening voor deze economische activiteit op de agenda. Daarna krijgen die plaatsen de bestemming van bedrijventerrein en groencorridor.

Wat betreft de waterhuishouding zal in de loop van 2012 een eerste uitvoeringsfase starten met als doel het Zouwdal te 'vernatten'.

Al in 2011 heeft het coördinatieplatform Economisch Netwerk Albertkanaal (ENA) twee acties terug geactiveerd zodat de herstructurering van het gebied én het schrappen van het tracé van het Cabergkanaal mogelijk wordt. Nadat de partners akkoord zijn over de verdere inrichting zullen de nodige beslissingen worden genomen voor de realisatie en zal ook het gewestelijk RUP 'Lanaekerveld / Leemontginning' worden herzien. Hiermee wordt een landgrensoverschrijdende coördinatie van visies, procedures, milieustudies en acties een feit.

Een gebied met vele gezichten

Technische gegevens

Aanvrager	Provincie Limburg (België)
Subsidieperiode	1 september 2010 – 1 september 2013
Omvang subsidie	300.000 euro
Projectcoördinator	Guy Vloebergh
Situering	Provincies Belgisch en Nederlands Limburg, Lanaken en Maastricht
Projectwebsite	www.albertknoop.eu

17 HERK EN MOMBEEK

Situering en doelstellingen

De vallei van de Herk en Mombeek ligt tussen de fruitstreek bij Sint-Truiden en de Voerstreek. Ze is belangrijk voor landbouw, recreatie en waterberging. De vallei is relatief gaaf gebleven maar in het voorbije decennium zijn er beken rechtgetrokken, is de valleigrond droger gemaakt, wordt het oppervlaktewater sneller afgevoerd en is de landbouw gewijzigd. De laatste jaren is bij het beleid het besef gegroeid dat de blauw-groene verbindingfunctie en de waterbergingsfunctie van de vallei hersteld moeten worden, weliswaar met respect voor de bestaande landbouw en recreatievoorzieningen. Kernpunten van het project zijn:

- meer plaats creëren voor waterberging en natuurontwikkeling en het waterbeheer van bron tot monding integraal aanpakken,
- landbouw, natuur, bos en waterberging verweven in de rivier- en beekvalleien,
- ecologische verbindingfunctie van beken in landbouw- of verstedelijkte gebieden behouden en herstellen,
- landschappelijk waardevolle gebieden met erfgoedwaarde vrijwaren en versterken,
- een zacht-recreatief belevingsaanbod uitwerken,
- de samenwerking rond integraal waterbeheer bevorderen.

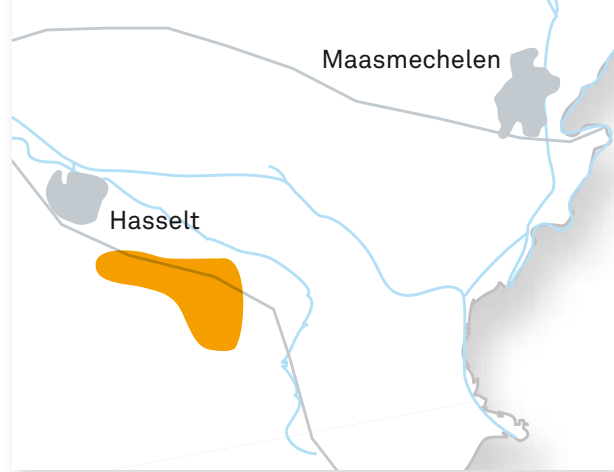
Resultaten

- Op het startmoment in 2010 hebben zeer veel partners zich formeel geëngageerd om met een hele reeks van kleinschalige ingrepen het gebied te verbeteren volgens de principes van integraal waterbeheer. Geregeld wordt vergaderd rond een specifiek thema of project en worden er ruim opgezette netwerkdagen georganiseerd.
- De werkwijze volgt een vast stramien: via kleine lokale acties ontstaat een draagvlak en van daaruit komt men tot grotere ambitieuze projecten. Concreet gaat het om aanplanting, herstel, aanleg of onderhoud van kleine landschapselementen zoals hagen, houtkanten, bufferstroken, poelen, bomenrijen of grasbuffers. Bij beken en grachten gaat het om het herstel van de vallei en hermeandering zodat er plaats is voor water bij overstromingen. Er zijn beheersovereenkomsten gesloten over het maaien van de oevers, ruimingswerken, de verdieping van de beek... Bij de aanleg van gescheiden rioleringen wordt de prioriteit van de zuiveringswerken bepaald.

Eén van de grotere projecten is het herstel van de Oude Mombeek in Alken. Dit project illustreert mooi hoe kleine acties kunnen uitgroeien tot een belangrijke realisatie van integraal waterbeheer. Samen met de lokale natuurvereniging wordt het onderhoud van kleine landschapselementen uitgevoerd en worden graslanden in de Mombeekvallei beheerd. Door eerst de gemeente en daarna de provincie hierbij te betrekken kon het project groeien: in het najaar van 2012 zal een hermeandering van de

1. Winters beeld van de Mombeek
2. Situering van het project

DE BEEKBRIGADE

De Beekbrigade is een lespakket met een speelbord en webapplicatie voor de leerlingen van de tweede en derde graad over het zeer waardevolle natuurgebied van de Mombeekvallei. Alco de IJsvogel en zijn vriendjes nemen de leerlingen mee op een spannend onderzoek in de natuur. Kinderen die een dag vrijwillig de handen uit de mouwen steken, krijgen als beloning de medaille van beekbrigadier. Meerdere scholen hebben het les pakket gebruikt en het is nu ook voor de Jekervallei ontwikkeld.

3. Landschap met oude meanders

4. Beekbrigadiers aan het werk

Oude Mombeek uitgevoerd worden en zal ze weer aangesloten worden op de hoofdwaterloop. Samen met het beekherstel is een wandelroute uitgewerkt die dankzij de medewerking van de gemeenten Hasselt en Alken in 2012 zal worden ingericht.

Een voorbeeld van beekstructuurherstel op een kleinere waterloop is het poelenproject in Helshoven in Borgloon. Vroeger werd het brongebied van de Geitebron (bron van de Herk) sterk ontwaterd door een diepe afvoergracht, nu blijft het bronwater meer ter plaatse door een cascadesysteem van poelvormige verbredingen en een tussenliggende hermeandering van de sloot.

Er zijn acties opgezet om omwonenden en jongeren te sensibiliseren en hen bij het project te betrekken via educatieve lespakketten, bellenblaastochten, wandelgebieden, zoektochten voor jeugdverenigingen en het vertellen van beekverhalen.

Technische gegevens

Aanvrager	Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren vzw
Subsidieperiode	1 april 2011 – 31 maart 2014
Omvang subsidie	300.000 euro
Projectcoördinatoren	Ward Andriessen en Anneleen Verpoorten
Situering	Provincie Limburg, Herk-de-Stad, Hasselt, Alken, Wellen, Borgloon, Sint-Truiden, Heers, Diepenbeek, Kortesseem en Tongeren
Projectwebsite	www.rlh.be/projecten/natuur-en-landschapszorg/herk-en-mombeek/27

18 DEMERVALLEI

Initieel logo

1. De overstroomde Demervallei, ANB, 2005
2. Fietsen in de Demervallei,
foto Ludo Goossens - Vildaphoto

Situering en doelstellingen

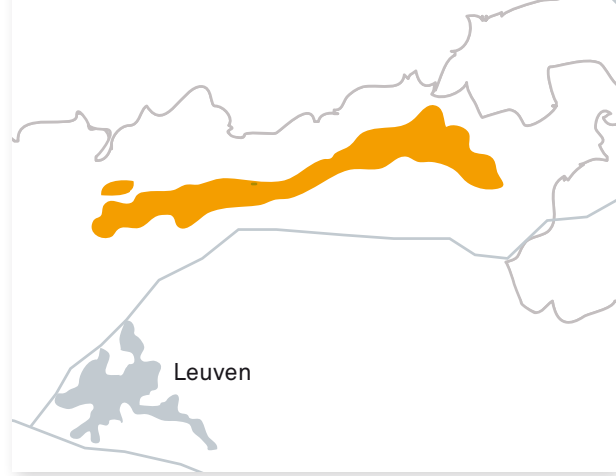
De Demervallei tussen Werchter en Diest is een uniek natuurgebied waar heel wat recreanten te voet of met de fiets komen genieten van het landschap. Daarnaast speelt het gebied een belangrijke rol als waterbergingszone en geniet het grotendeels Europese bescherming (Natura 2000). In de jaren zeventig werd de Demer op verschillende plaatsen rechtgetrokken en ingedijkt. De gevolgen daarvan waren tweeledig: de natuurwaarde van het gebied daalde en de waterveiligheid verminderde, wat onder meer tot uiting kwam bij de zware overstromingen van 1998.

Er zijn heel wat verschillende grondgebruikers en grondeigenaars in het gebied en talrijke overheidsinstanties hebben een eigen bevoegdheid voor de Demervallei. Die veelheid leidde in de voorbije decennia tot versnippering waardoor de samenhang van de vallei verdween. Verschillende actoren hebben zich daarom verenigd om een nieuwe visie op water, recreatie en natuur uit te werken en de vallei weer om te vormen tot één aaneensluitend groen-blauw lint. Dat werd het strategisch project Demervallei.

Het project wil alle lopende en reeds uitgevoerde plannen en concrete initiatieven in het gebied op elkaar afstemmen. Het wil het natuurlijke karakter van de Demervallei versterken, waarbij de beslissingen van de Vlaamse Regering over de afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur (AGNAS) regio Hageland en het bekkenbeheerplan van de Demer gevolgd worden. Het water krijgt meer ruimte en wateroverlast wordt tegengegaan (het groen-blauwe lint). In tweede orde bevordert dit plan de toeristisch-recreatieve ontwikkeling op een duurzame manier (het oranje lint). Tot slot is er een afstemming met de doelstellingen rond landbouw en verstedelijking (het dynamische lint).

Resultaten

- Bij het begin van de subsidieperiode in 2007 zijn de lopende processen op elkaar afgestemd: het Ontwikkelingsplan Demer, het Bekkenbeheerplan van de Demer, het Natuurrichtplan Demervallei, AGNAS, de afbakening van de kleinstedelijke gebieden Diest en Aarschot, enzovoort.
- Er is een globale gebiedsvisie voor de Demervallei opgesteld rond de verschillende linten.
- De partners ondertekenden in 2009 het Demercharter waarin zij zich engageren om hun projecten en activiteiten in de Demervallei op elkaar af te stemmen en samen te werken rond concrete acties. Zo toont het strategisch project ook aan dat het geheel meer is dan de som van de delen.

- Hydrologische studies en onderzoek naar de natuurgebieden zijn uitgevoerd.
- Verschillende projecten worden gezamenlijk uitgewerkt: het fietsroutenetwerk, de stationsomgevingen van Aarschot en Diest en oplossingen voor de weekendverblijven. Er waren verschillende lokale acties zoals 'Demer door Diest', 'De Maagdentoren' in Scherpenheuvel-Zichem, 'De Raskinkade' te Aarschot en 'Rock Werchter'.
- Het coördinatieplatform AGNAS bepaalde eind 2010 dat de 'Demervallei van Diest tot Werchter' een prioritaire op te starten plan was waardoor de opmaak van een gewestelijk planningsproces in 2011 kon beginnen.
- Aansluitend volgde een beslissing van Waterwegen en Zeekanaal nv om in functie van de herbestemming een planmilieueffectenrapport op te maken voor de Demervallei en dat te financieren. Heel vernieuwend was dat daarbij andere onderzoeken werden betrokken: een maatschappelijke kosten-batenanalyse, een gedetailleerd inrichtingsplan, de procesbegeleiding en de ondersteuning bij de opmaak van het ruimtelijk uitvoeringsplan.
- Het 'Demergevoel' werd gepromoot via verschillende publieksmanifestaties en communicatie-initiatieven zoals de Demerhappening, een 'ABC van de Demervallei'-brochure en -poster, geleide wandelingen, de Demerkrant, een reizende Demertentoonstelling, luchtfoto's en 3D-visualisaties.

Het project Demervallei was ook een voorloper voor het beleid en de regelgeving over het versnellen van investeringsprojecten. Het was het eerste investeringsproject in de open ruimte waarbij de visie, krachtlijnen, procedure, communicatiestrategie en het geïntegreerd actieprogramma in één **principiële beslissing** zijn samengebracht. Die werd in de zomer van 2011 goedgekeurd en ceremonieel ondertekend in november 2011 in de prachtig gerestaureerde 's Hertogenmolens in Aarschot. De nieuwe organisatie zal in de tweede subsidieperiode voortbouwen op de bestaande structuur én gekoppeld worden aan de overkoepelende werking rond het SIGMA-plan. Hierdoor ontstaat een sterke complementaire coördinatie, een geïntegreerde communicatie en sturing van de verschillende acties.

Technische gegevens

Aanvrager	Regionaal Landschap Noord-Hageland vzw
Subsidieperiode	1 juni 2007 – 11 november 2010 en 1 september 2012 – 31 augustus 2015
Omvang subsidie	186.000 euro en 212.800 euro
Projectcoördinator	Jeroen Jansen, opgevolgd door Jeroen Heyman, en nu door Evelien Janssens
Situering	Provincie Vlaams Brabant, Diest, Scherpenheuvel-Zichem, Aarschot, Begijnendijk en Rotselaar
Projectwebsite	www.sigmoplan.be/demervallei

Monding Demer en Dijle, © Wouter Pattyn

EEN VERREKIJKER

Alle grote en kleine kinderen die naar de Open Monumentendag van 2009 kwamen, kregen een verrekijktje met het logo van Demervallei.

19 VAARTKOM LEUVEN

Situering en doelstellingen

De Vaartkom is een voormalig industrieel gebied van ruim 30 ha dat omgevormd wordt tot een gemengd stedelijk gebied met een hoge woondichtheid. Er is plaats voor 2.275 wooneenheden, handel, horeca, kantoren, cultuur en recreatie. Omwille van de strategische ligging bij het station en de binnenstad, de beschikbare ruimte en de goede bereikbaarheid heeft de Vaartkom, net als de stationsomgeving en de Philips-site, het potentieel om uit te groeien tot een multifunctionele stedelijke ontwikkelingspool. De aanwezigheid van water, groen en het waardevolle historisch patrimonium bieden een unieke context voor deze herontwikkeling. In de goedgekeurde ruimtelijke uitvoeringsplannen van 2010 zijn er drie deelgebieden bepaald met elk een eigen programma en een eigen ruimtelijke identiteit: stadswijk Tweewaters, Engels Plein en de omgeving van de Sluisstraat.

De ontwikkeling van de Vaartkom is gebaseerd op een aantal ruimtelijke concepten:

- het representatief waterfront aan de Vaartkom behouden en ontwikkelen,
- een nieuw stedelijk landschap met hoogbouw creëren,
- publieke groene ruimte inzetten om de woonkwaliteit te verbeteren: de Dijleoevers in het zuiden en de Keizersberg in het noorden,
- een centrale plaats aan de Dijle toekennen met een continu Dijlepad,
- de Vaartkom multimodaal ontsluiten. Door de herinrichting van het Engels Plein als een grote publieke ruimte en de realisatie van een nieuwe brug over de Vaart wordt de Vaartkom rechtstreeks aangesloten op het J.M. Artoisplein op de ring. Met een nieuwe eindhalte van het openbaar vervoer wordt het gebied verder ontsloten,
- de verbindingen voor langzaam verkeer verbeteren.

Resultaten

Voor het project Vaartkom bestaan het masterplan publieke ruimte (door Omgeving – OKRA – ARA), verschillende stadsontwerpen (door BUUR, XDGA en Stephane Beel Architecten) en vier goedgekeurde ruimtelijke uitvoeringsplannen (Stad Leuven).

Op de noordoever van de Vaartkom zijn de projecten Hungaria en Waterside gerealiseerd met commerciële ruimtes op het gelijkvloers en 180 appartementen. Het project De Latten wordt uitgevoerd: hier komen commerciële ruimtes, kantoren en een gemengd woonprogramma met 69 woningen in opdracht van het Autonoom Gemeentebedrijf Stadsontwikkeling Leuven en de Sociale Huisvestingsmaatschappij Dijledal. Aan de kop van de Vaart opende het Openbaar Entrepot voor de Kunsten de deuren en

Affiche Vaartkomopzondag in 2011, © Stad Leuven

aan het Engels Plein is het project Vander Elst in uitvoering met ondergrondse parkeerplaatsen, commerciële ruimtes en kantoren.

De Keizersberg kreeg een nieuwe trap en toegang en is opengesteld voor het publiek. De aanleg van het Engels Plein is voorzien. Voor de realisatie van de nieuwe brug(gen) over de Vaart en het nieuwe jachthavenhuis tekenden de Stad en Waterwegen en Zeekanaal nv in 2012 een samenwerkingsovereenkomst.

Op de zuidoever wordt in Tweewaters het project Balk van Beel gerealiseerd met 101 appartementen, een commercieel gelijkvloers en een publieke ondergrondse parking. Het heeft zeer ambitieuze doelstellingen op het vlak van duurzaamheid. Het oude Brouwerijgebouw De Hoorn is gerestaureerd en uitgebreid. Het opende in 2012 en biedt nu plaats aan creatieve bedrijven, een evenementenruimte en horecabedrijven.

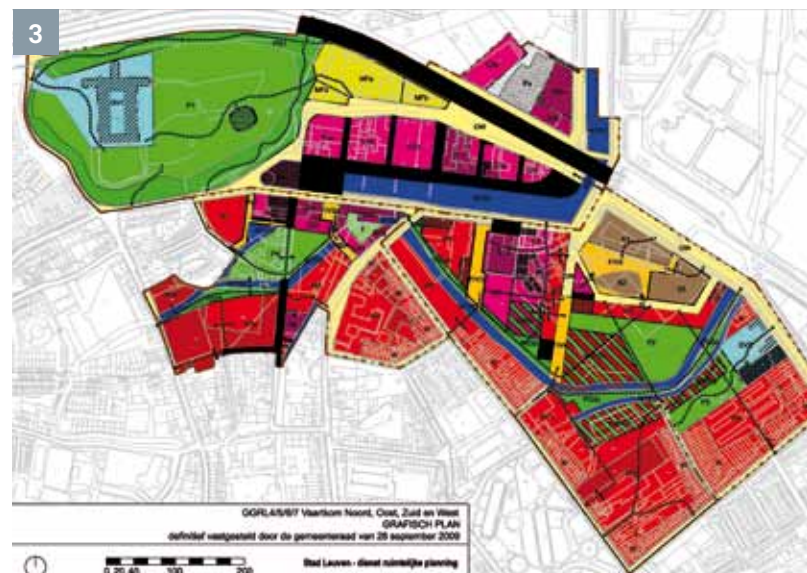
De projectorganisatie van de herontwikkeling van de Vaartkom is versterkt en geprofessionaliseerd met een stuurgroep, een technische werkgroep en het overlegcomité Vaartkom. Het projectmanagement, dat oorspronkelijk verspreid was over een aantal stedelijke diensten, werd samengebracht in het AGSO Leuven. De dienst Communicatie Stadsvernieuwing – samen met de dienst Gebiedsgerichte Werking en de projectontwikkelaars – besteedt veel

aandacht aan actieve informatie voor en actieve participatie van de huidige en toekomstige bewoners en gebruikers. Een voorbeeld daarvan is de 'Vaartkomopzondag' van 2011.

Technische gegevens

Aanvrager	Stad Leuven
Subsidieperiode	1 maart 2010 – 1 maart 2013
Omvang subsidie	296.947 euro
Projectcoördinator	Veronique Henderix
Situering	Provincie Vlaams Brabant, Leuven
Projectwebsite	www.leuven.be/leven/stadsvernieuwing/vaartkom/

1. Situering van de Vaartkom
2. De Vaartkom in Leuven, © Stad Leuven
3. Ruimtelijk uitvoeringsplan Vaartkom, 16 december 2009, © Stad Leuven

20 HEALTH SCIENCES CAMPUS GASTHUISBERG

Situering en doelstellingen

Gasthuisberg ligt ten westen van de stad Leuven, net buiten de stadsring en vlakbij de E314. De campus is hoofdzakelijk voorzien voor UZ Leuven en de groep biomedische wetenschappen van KU Leuven. UZ Leuven is met bijna 2.000 bedden het grootste universitair ziekenhuis van België. Omdat de infrastructuur van de stadscampus van UZ Leuven en KU Leuven verouderd was, moesten zij verhuizen. In het gebied zijn nieuwe grootschalige ontwikkelingen gepland en wil men in de ruimtelijke kwaliteit investeren om de aantrekkingskracht van de campus te vergroten. In 2004 werd daarom een masterplan opgemaakt waarin een derde van de ruimte voor bebouwing is voorzien, de rest zal open ruimte blijven. Omdat men verwacht dat tegen 2020 dagelijks 40.000 mensen naar de site zullen komen, is er onderzoek rond bereikbaarheid en parkeren gebeurd. Tege- lijk is het de bedoeling dat de relatie tussen de campus en de binnenstad van Leuven wordt versterkt.

Resultaten

Campus Gasthuisberg maakt deel uit van het nog lopende gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan voor het regionaalstedelijk gebied Leuven. Door permanente afstemming wordt erop toegezien dat planning, herbestemming en realisatie parallel verlopen. Er wordt nog onderzocht welke herbestemmingen er exact moeten gebeuren en welke deelprojecten er moeten worden gerealiseerd om de band met de stad te optimaliseren. Voor bepaalde gebieden zoals de Kabouterberg of voor de inplanting van een eindpunt van het openbaar vervoer wordt aan een inrichtingsplan gewerkt.

Een aantal deelprojecten is inmiddels in uitvoering.

Wat betreft *de gebouwen* is een en ander gerealiseerd of in uitvoering: de nieuwe spoedgevallenafdeling, het moeder- en kindziekenhuis, het ambulant centrum en het psychiatrisch ziekenhuis voor acute psychiatrische zorg. Het gezamenlijk energiestation met datacenter is afgewerkt.

Verder wordt er gewerkt aan de nieuwe hoofdingang, het gebouw van het Vlaams Instituut voor Biotechnologie (VIB), het Rega-Instituut, een logistiek platform voor de hele campus en de Alma met leercentrum. Om innovatie te stimuleren en te faciliteren is op de campus ruimte voorzien voor spin-offs rond bijvoorbeeld toegepast medisch onderzoek.

Helikopterzicht op de Gasthuisberg

Voor de verbetering van de *openbare ruimte* zijn de hoofd- en bezoekersas in uitvoering en is er een apart masterplan rond signalisatie.

Op het vlak van *mobilititeit* is de bouw gestart van de aansluitingen op de ring rond Leuven en op de E314. Voor het *openbaar vervoer* wordt het busvervoer uitgebreid met nieuwe haltes en een nieuw busstation.

Rond *energie en water* is een apart masterplan gemaakt met onder andere een bufferbekken in een parkachtige omgeving.

Sinds 2009 heeft het project een koepelstructuur. In de stuurgroep zit de top van KU Leuven, UZ Leuven en de Stad Leuven. De dagelijkse projectcoördinatie is in handen van de Dagelijkse Leiding Health Sciences Campus Gasthuisberg. De rol van de Stad Leuven is in de loop van het project aanzienlijk versterkt. Voor specifieke taken wordt externe expertise ingehuurd. De Task Force Health Sciences Campus Gasthuisberg fungeert als klankbordgroep om de wensen van verschillende overheden en diensten op elkaar af te stemmen.

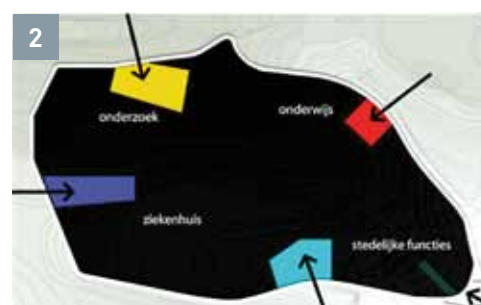
1. Uitsnede uit de overzichtskaart in de Nota Publieke Consultatie planMER afbakening regionaalstedelijk gebied Leuven, Ecorem, 2011
2. Masterplan health Sciences Campus Gasthuisberg, 2004

Op communicatievlak was er de zeer zichtbare inspanning rond de ringweg met een eigen website, een campagne voor omwonenden met folders, posters, een stand en informatiemomenten. De communicatie met de Leuvense inwoners rond Gasthuisberg gebeurde met een editie van Mozaïek die helemaal aan het onderwerp was gewijd. Er waren ook eenmalige initiatieven zoals de opleiding voor de gidsenbond van Leuven, de rapportering aan stakeholders zoals de Task Force en de Europese Investeringsbank, en de presentaties voor andere betrokkenen. Een communicatiestrategie is in de maak.

Technische gegevens

Aanvrager	Stad Leuven
Subsidieperiode	1 oktober 2011 – 1 oktober 2014
Omvang subsidie	300.000 euro
Projectcoördinatoren	Bart De Greef
Situering	Provincie Vlaams Brabant, Leuven
Projectwebsite	www.uzleuven.be/uz-leuven-bouwt-voor-u/uz-leuven-bouwt-voor-u

21 GROENE BEKKEN VAN DE WEESBEEK

Aanleg van een vistrap bij het kasteel van Wilder te Kampenhout, 2011

Situering en doelstellingen

Ten noordwesten van Leuven ligt het stroomgebied van de Weesbeek. Het is een gebied van meer dan 10.000 ha groot waarin de beek haar natuurlijke loop volgt. Het landschap in de vallei wordt gekenmerkt door waardevolle bossen, moerassen en verruigde graslanden. In het gebied liggen ook een aantal woonwijken die geregeld met wateroverlast hebben af te rekenen.

Met dit project willen de vzw Regionaal Landschap Dijleland, de Vlaamse Landmaatschappij en de gemeenten Herent, Kampenhout en Kortenberg de open ruimte in de vallei van de Weesbeek en haar zijlopen beschermen en verder ontwikkelen. De belangrijkste doelstellingen zijn de bosstructuur versterken en de waterproblematiek geïntegreerd aanpakken.

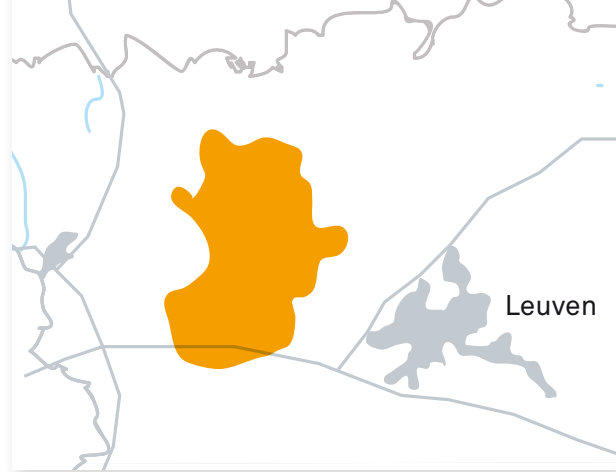
Er wordt gewerkt op twee sporen. Het eerste spoor is het ontwikkelen van een overkoepelende visie op de open ruimte. Het tweede spoor bestaat uit de uitvoering van kleinschalige acties op het terrein. Hierbij is ook de oprichting van een lokale grondenbank voorzien.

Resultaten

Eerst werd een plannenaslas uitgewerkt met een veertigtal bestaande plannen en studies die te maken hebben met de thema's landbouw, natuur, bos, waterrecreatie en wildbeheer. Gemeentelijke werkgroepen met partners uit verschillende sectoren (milieu, natuur, landbouw, toerisme, erfgoed, wildbeheer, waterbeheer...) hebben de informatie uit de plannenaslas verwerkt in 50 gebiedsfiches, met vermelding van de kansen, knelpunten en adviezen voor elk gebied. Dit resulteerde uiteindelijk in een overkoepelende visie en een actielijst met meer dan honderd concrete initiatieven. De gemeenten en de andere partners – zoals waterbeheerders, landbouw- en natuurorganisaties – konden daarmee aan de slag. Doordat de taken zijn vastgelegd en door de verantwoordelijkheid aan een bepaalde partner toe te wijzen, is de continuïteit van het strategisch project verzekerd.

Van in het begin zijn er concrete acties opgezet. Resultaten hiervan zijn onder meer:

- de aanleg van vistrappen op de Molenbeek aan het kasteel van Wilder in Kampenhout,
- een bosproject dat in samenwerking met twee grondeigenaars is opgezet, beplantingsplannen zijn opgesteld en de vergunning voor bebossing aangevraagd,
- het opstellen van een plan voor een ecotunnel die zal zorgen voor een doorgang van de Molenbeek onder de Brusselsesteenweg N2 op de grens van Kortenberg en Herent,
- de organisatie van het wateroverleg, de bespreking van de waterproblematiek op rondetafels en de integratie van de resultaten van het

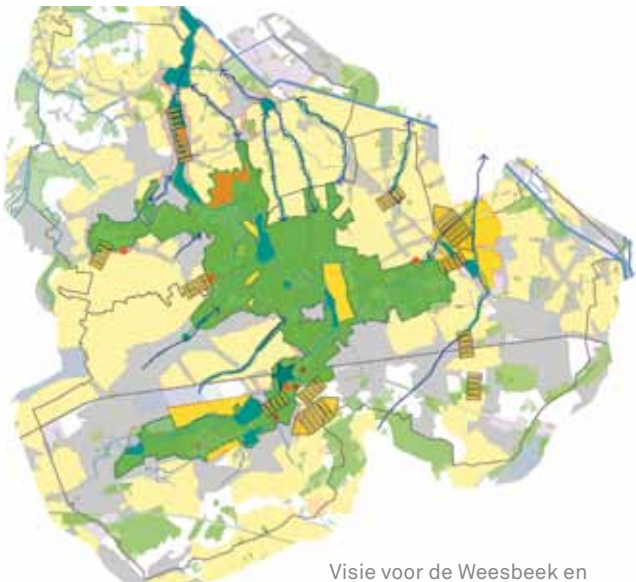
overleg. Een plan van aanpak voor de wateroverlast ter hoogte van de Kasteelstraat in Kortenberg is in opdracht van Aquafin opgesteld waarbij verschillende locaties voor waterbuffering langs de Weesbeek zijn aangeduid,

- het opstarten van een grondenbank en de aankoop van gronden voor het speelbos aan de scoutslokalen van Veltem-Beisem in Herent en het ontwikkelen van een speelbos rond de chiroterreinen en de speelpleinwerking in Relst (Kampenhout). Het ontwerp en de financiële analyse van deze projecten is gemaakt en de hele procedure is door de projectleiding gecoördineerd, inclusief het vastleggen van het grondbeleid en de opmaak van het gemeentelijk ruimtelijk uitvoeringsplan,
- selectie van een aantal zones waarvoor beheersovereenkomsten als systeem gepromoot worden met als doel de waterlopen te bufferen met perceelsranden en bosverbindingen te creëren met heggen, hagen en houtkanten. Testcase was het bufferen van de Leibeek over zowat de volledige lengte. Dit proefproject was succesvol en daarom is beslist om de campagne rond de beheersovereenkomsten verder te zetten en uit te breiden: 31 landbouwers zijn aangeschreven en 30 beheersovereenkomsten afgesloten. De Vlaamse Landmaatschappij staat in voor de opvolging van de overeenkomsten.

Op het gebied van communicatie is een projectwebsite gebouwd en zijn van het Weesbeekblad zes ruim verspreide edities verschenen.

Technische gegevens

Aanvrager	Regionaal Landschap Dijleland vzw
Subsidieperiode	1 september 2008 – 31 augustus 2011
Omvang subsidie	172.800 euro
Projectcoördinator	Maarten Lambrechts, opgevolgd door Marleen Maldeghem
Situering	Provincie Vlaams-Brabant, Herent, Kampenhout en Kortenberg
Projectwebsite	http://weesbeek.wordpress.com

Visie voor de Weesbeek en situering van het gebied, 2011

22 RECONVERSIE VILVOORDE-MACHELEN

Situering en doelstellingen

Het projectgebied is 250 ha groot en ligt tussen het kanaal Brussel-Willebroek, het centrum van Vilvoorde, de Woluwelaan en de Ring rond Brussel. De oude grootschalige en vervuilende industrie is er grotendeels verdwenen, veel van de gebouwen staan leeg en zijn verouderd, de terreinen zijn verlaten. Gezien de mogelijke grote kosten voor een bodemsanering kwam de herontwikkeling moeizaam op gang, ook al gaat het om een economische toplocatie met schitterende reconversiemogelijkheden.

De ruimtelijke visie voor het gebied is vastgelegd in het Strategisch Masterplan Vilvoorde-Machelen. In 2009 koos de Vlaamse Regering voor een gemengde ontwikkeling. Na een eerste subsidie die voor het deelproject Vilvoorde Watersite bestemd was, werd in 2011 een nieuw strategisch project goedgekeurd dat bijna het volledige reconversiegebied beslaat. Het project heeft een belangrijke invloed op de ontwikkeling van de economische pool in het Vlaams Strategisch Gebied rond Brussel (VSGB).

Het is de bedoeling het gebied duurzaam en kwalitatief te (her)ontwikkelen tot een hoogwaardige locatie voor woningen, kantoren, productieruimtes, dienstverlening, handel, horeca en hoogdynamische recreatie. Het plan heeft evenveel oog voor het openbaar domein en het landschap als voor ander ruimtegebruik. De afstemming van alle initiatieven, de sanering en de ontsluiting zijn voor de ontwikkeling van het geheel cruciaal.

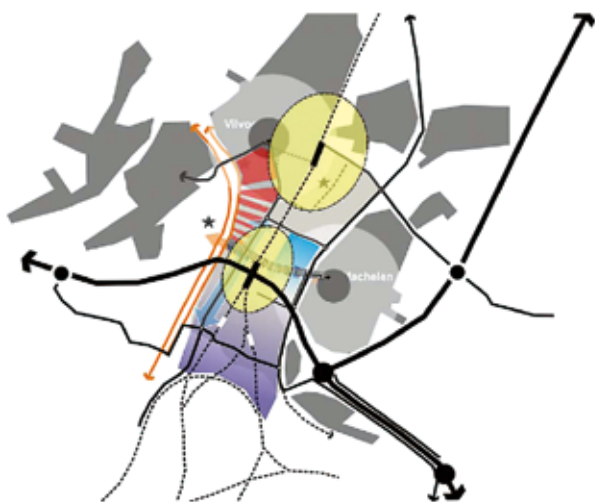
Resultaten

Vilvoorde Watersite heeft de reconversie en ontwikkeling van de verouderde industriële zone tussen het Zeekanaal, Schaarbeeklei, het Brussels gewest en het centrum van Vilvoorde tot doel. Het gebied wordt totaal vernieuwd en er komt ruimte aan het water voor werken, wonen en recreatie. *KanaalPark* voorziet een nieuw stadsdeel rond het historische Tuchthuis en is in uitvoering. Het deelproject *M3 Molens Drie Fonteinen* wordt gerealiseerd: het gebied vormt een schakel tussen het centrum van Machelen, het centrum van Vilvoorde en het park Drie Fonteinen. Er komt daar ook een nieuwe fiets- en voetgangersbrug over het kanaal.

Er is een masterplan voor de herontwikkeling van de site tussen de *Luchthavenlaan*, het spoor, de R22 en de Machelenstraat-Vilvoordelaan (50 ha). Het ziekenhuis van Vilvoorde zal over tien jaar naar de voormalige terreinen van Renault verhuizen. Bedoeling is dat deze investering een motor voor de verdere ontwikkeling wordt.

Situering van het strategisch project
Vilvoorde-Machelen

Masterplan Vilvoorde-Machelen door Omgeving, ECSA, Tritel, Haskoning, o2 Consult, advocatenkantoor Goossens-Sebrechts-Jacqmain, Richard&Ellis, Barn in opdracht van provincie Vlaams Brabant, met volledige integratie van de Stedenbouwkundige conceptstudie voor Vilvoorde Watersite door Xaveer De Geyter Architecten (XDGA)

Woonproject Watersite in aanbouw

Voor de ontsluiting van het projectgebied komen er een nieuwe tramverbinding en een nieuwe treinhalte aan de Kerklaan. Verschillende wegen worden heringericht: Rittwegerlaan, Havenstraat, Schaarbeeklei en R22 (Woluwelaan).

De *Kerklaan-Broekstraat* wordt heringericht. Aan de nieuwe treinhalte komt een plein en de gronden tussen Makro en het viaduct van Vilvoorde krijgen een nieuwe functie. Ook de huidige *stationsomgeving van Vilvoorde* wordt opnieuw ontwikkeld, wellicht als knoop in de media-cluster van Vilvoorde.

Tijdens de eerste subsidieperiode is sterk ingezet op reconversie. De Stad Vilvoorde maakte ook gebruik van de steun voor stadsvernieuwingenprojecten om de ontwikkeling van het gebied sneller te laten verlopen. Daarnaast zijn er meerdere brownfieldconvenanten. De subsidie voor projectcoördinatie als strategisch project zorgt er onder meer voor dat er een goede publiek-private samenwerking mogelijk is. Gelet op alle ontwikkelingen in het gebied en de omgeving (U-Place) is het overleg in het beheerscomité uitgebreid en zal het nodig zijn dat ook de Vlaamse partners zullen deelnemen.

Naar een programmafinanciering

Gezien de vele projecten, instrumenten en middelen zijn er pogingen ondernomen om de financieringen te bundelen. Zo stelde de Vlaamse Regering – naar aanleiding van de sluiting van de Renault fabrieken – middelen ter beschikking voor de reconversie van de regio. Daarom is aan het eind van de jaren negentig de reconversiemaatschappij Novovil nv opgericht en die is eerst begonnen met de reconversie van de Watersite. In 2007 is met de Vlaamse overheid voor het zuidelijk deel van Watersite een akkoord gesloten – mede dankzij de subsidie als strategisch project – voor een ‘enveloppefinanciering’ die de afzonderlijke subsidies zou moeten vervangen.

Een aanzet tot een grondbeleid

Parallel aan deze strategie wordt permanent en gedetailleerd onderzoek gedaan naar de percelen. Doel daarvan is een gestructureerd grondbeleid op te zetten en op basis van die kennis te onderhandelen over hergebruik en herhuisvestingen.

Technische gegevens

Aanvrager	Stad Vilvoorde (en Machelen)
Subsidieperiodes	1 april 2007 – 31 maart 2010 en 1 oktober 2011 – 1 oktober 2014
Omvang subsidie	186.000 en 300.000 euro
Projectcoördinator	Eva Fonteyn
Situering	Provincie Vlaams-Brabant, Vilvoorde en Machelen
Projectwebsite	www.vilvoorde.be of www.machelen.be

Vilvoorde-Machelen: reconversie Kanaalpark, Vilvoorde

23 RUPELSTREEK

ZUURSTOF VOOR EEN ONTGINNINGSLANDSCHAP

**GEBIEDSGERICHT
STRATEGISCH
PROJECT** | **RUPEL**

Situering en doelstellingen

Het projectgebied van 350 ha ligt tussen Rumst en Boom. Daar heeft de kleiontginning tot een uniek maar verstopt landschap geleid. Het gebied heeft veel troeven voor een verdere ontwikkeling en daarom willen de partners dit historisch uniek gebied opnieuw toegankelijk maken voor omwonenden, bezoekers en toeristen. Ze willen er een groengebied realiseren waarin ontginning, recreatie, natuur, landbouw en bos op elkaar afgestemd zijn, de samenhang en herkenbaarheid van het gebied versterkt is en de versnippering verminderd. Het project maakt de relatie met de omgeving zichtbaar: het kleinstedelijk gebied Boom, recreatie in De Schorre, de groengebieden in Willebroek, de Rupel en de A12-autoweg. Het project heeft vier doelstellingen:

- het gebied op landschappelijk, ecologisch en recreatief-toeristisch vlak optimaal inrichten,
- het industriële verleden en erfgoed hierin inpassen en valoriseren,
- de toegankelijkheid en de samenhang van het gebied optimaliseren,
- mogelijke verbindingen uitwerken, bijvoorbeeld tussen het noordelijke kleiputtenlandschap en de zuidelijke Rupel, zowel vanuit een landschappelijke, natuurlijke als recreatieve invalshoek.

Het gebied wordt een multifunctionele groene long die – met respect voor het verleden – de basis vormt voor de vernieuwing van het karakter en de vergroting van de aantrekkingskracht van de hele Rupelstreek.

Resultaten

Op basis van de startnota uit 2010 loopt het project op drie sporen.

Een extern studie bureau stelde een kaderplan op dat zowel een ruimtelijke visie als een concreet actieplan bevat. De visie gaat over het projectgebied en het kleinstedelijk gebied Boom. Twee extra studieopdrachten ondersteunen die visie: een natuurontwikkelingsplan door het Instituut voor Natuur- en Bosbeheer en een ontsluitingsstudie voor het projectgebied.

Concrete voorbeeldacties worden uitgevoerd. Er is de nieuwe trage weg (het 'keibrekerspadi') dat dwars door het ontginningsgebied Reet op-nieuw met Terhagen verbindt. Bij de feestelijke opening waren er duizenden bezoekers. Voor bedreigde diersoorten zoals de rugstreeppad wordt er gewerkt aan de instandhouding van hun habitat. Toegangspoorten tot het gebied, zoals de watertoren in Rumst, worden ingericht als educatieve poort en uitkijkpunt. Er is een landschapskunstwerk opgericht, erfgoed geïnventariseerd en het hergebruik ervan is onderzocht. Er komt ook een nieuwe fietsverbinding tussen de Schorre en de Rupel.

Rugstreeppad

1

2

3

1. Zicht op de huidige ontginning
2. Zicht op projectgebied vanuit Boom
3. Schematische voorstelling van het projectgebied

Het overleg is georganiseerd in stuur-, project- en klankbordgroepen waarbij naar een zo groot mogelijke lokale betrokkenheid en participatie wordt gestreefd. Er is een communicatieplan opgesteld. Een streekverhaal vormt de leidraad voor een vernieuwde streekidentiteit en is de basis voor de informatieverspreiding. Hieromtrent is een samenwerkingsovereenkomst tussen de vijf Rupelgemeenten en de provincie ondertekend.

Het strategisch project is ook partner van het project 'Maximising our green heritage' – een Europees Interreg IVa – 2-Zeeën-programma. Doel daarvan zijn de multifunctionaliteit van groengebieden met erfgoedwaarde te optimaliseren, de gebieden toegankelijk maken, mensen bewustmaken over het belang ervan en hen te betrekken. De deelprojecten krijgen dankzij de internationale kennisuitwisseling en de extra Europese financiering een grote stimulans.

Gelet op de vele initiatieven in de onmiddellijke omgeving (de afbakening van het kleinstedelijk gebied Boom, de uitbouw van Willebroek als economisch knooppunt, de uitbouw van een stadsbos in de zuidrand van Antwerpen en projecten rond de A12) zal in de komende jaren nog heel wat afstemming en coördinatie nodig zijn en dus ook een sterkere betrokkenheid van de (Vlaamse) actoren.

Technische gegevens

Aanvrager	Provincie Antwerpen
Subsidieperiode	1 juli 2010 – 1 juli 2013
Omvang subsidie	300.000 euro
Projectcoördinator	Tom Dumez
Situering	Provincie Antwerpen, Rumst en Boom
Projectwebsite	www.provant.be/rupel

24 ZUURSTOF VOOR DE ZENNEVALLEI

Situering en doelstellingen

De vallei van de Zenne ten zuiden van Brussel is sterk verstedelijkt en er is ook industrie gevestigd. In de toekomst gaat die verstedelijking door waardoor de open ruimte verder versnipperd. Bij de afbakening door het Vlaams Gewest van het Vlaams Strategisch Gebied rond Brussel zijn niet alleen plannen gemaakt voor woningbouw, economie en infrastructuur maar ook voor de versterking van de vallei. Het gebied heeft immers grote landschappelijke kwaliteiten en pittoreske plekjes. Het vormt ook een belangrijke verbinding met andere open ruimtes zoals het Pajottenland, het Zoniënwoud en de openruimtecorridor Zennebeemden-Lotbeek-Laekebeek.

Het strategisch project wil met vloeiende overgangen en groene verbindingen de open ruimte opwaarderen en de landschappelijke beleving vergroten. Daartoe zullen vooral de natuur- en landschapskwaliteiten, de bebossing en het recreatief medegebruik worden versterkt. Er wordt gestreefd naar een synergie van de Zennevallei met de Kanaalzone tussen Brussel en Halle, de stedelijke en economische clusters in het gebied. Omdat het gebied erg overstromingsgevoelig is, wordt tegelijk gewerkt aan een integraal waterbeleid. Verschillende mobiliteitskwesties worden ook geïntegreerd aangepakt. Aangezien de Zennevallei niet aan de gewestgrenzen stopt, is er een samenwerking met Wallonië en Brussel.

Gezien de grootte van het projectgebied en de vele partners is een heldere projectstructuur cruciaal, net als een goede afstemming met de planningsprocessen en projecten als 'Het Land van Teirlinck' en 'Plan Boommarker'. Vele actoren worden betrokken bij de ontwikkeling van het groene, blauwe en recreatieve netwerk en de integratie van bestaande visies.

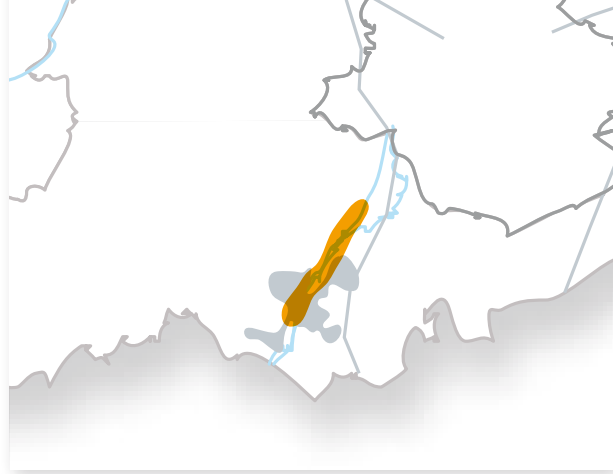
Resultaten

Er is in eerste instantie gewerkt rond drie hoofdthema's: open ruimte, integraal waterbeheer en een recreatief netwerk met de Zenne als natuurlijke drager. Het Zennepad is de eerste groencorridor die het gebied met het Brussels en Waals Gewest verbindt. Het project zal als kapstok dienen voor de deelprojecten. In Drogenbos ligt het scharniergebied tussen de hoofdstad en de groene Zennevallei. Het eerste uitgewerkte deelproject is Het Moeras: in dit plan om de biodiversiteit te bevorderen zijn de drie thema's mooi geïntegreerd. Het nieuwe stukje Zennepad maakt mee de verbinding tussen de Groene Wandeling rond Brussel en het Zennepad in de richting van de Zennebeemden. Het Moeras bevordert de poortfunctie van het FeliXart-museum en clustert de resterende groene ruimte in een nieuwe open ruimte.

Een groene, blauwe en recreatieve visie zijn uitgetekend en om die zichtbaar te maken zijn kleinere schakels van het plan concreter uitgewerkt. Er zijn in het eerste werkingsjaar zeven thematische werkgroepen opgericht:

1. Zennevallei, overstort te Lembeek
2. Situering van het project

1. het Zennepad als natuurlijke drager van de ruimte,
2. ecologische volkstuinen: gezonde voeding en sociale cohesie,
3. Senne & Company: samenwerking en vergroening van bedrijventerreinen,
4. 5 sterren voor boomgaarden,
5. het recreatief netwerk verder ontwikkelen,
6. toepassen van het integraal waterbeheer,
7. deelproject Het Moeras.

Een communicatiemedewerker is aangeworven en is verantwoordelijk voor de interactie en communicatie met het publiek en specifieke doelgroepen zoals bewoners- en gebruikersgroepen. Die staat ook in voor de bekendmaking van het project via de gemeentelijke infobladen, persbe-

3. Verweving van Kanaalzone en Zennevallei
4. Stammentheater op de molensite van Eizingen in Halle
5. Ruimte maken voor... de Zennevallei
6. Het Zennepad verbindt groen, blauw en recreatie

richten en een projectwebsite. Er komt een jaarlijkse editie van de Landschapskrant over het Zenneproject en er zullen infoavonden en laagdrempelige (toeristische) publieksevenementen worden opgezet.

Technische gegevens

Aanvragen	Regionaal Landschap Pajottenland & Zennevallei vzw
Subsidieperiode	1 september 2011 – 1 september 2014
Omvang subsidie	300.000 euro
Projectcoördinator	Marleen Maldegheem en Kim Ceusters
Situering	Provincie Vlaams-Brabant Beersel, Drogenbos, Halle en Sint-Pieters-Leeuw
Projectwebsite	www.pajot-zenne.be

25 LANDSCHAP VAN EREMBALD TOT KRAVAALBOS

Situering en doelstellingen

Het project ligt in de provincies Oost-Vlaanderen en Vlaams Brabant tussen Aalst en Brussel. Dit verstedelijkt gebied wordt gekenmerkt door een versnipperde open ruimte met 'duizend gaatjes' waarbij natuurlijke landschappen en bossen onder druk staan. Het project wil een duurzame landschapsontwikkeling bekomen met een evenwichtig geheel van verschillende functies, met name natuur, landbouw, bosbouw, jacht, visvangst, recreatie en erfgoed. Daartoe zijn een aantal doelstellingen geformuleerd:

- de landschapsecologische en recreatieve kwaliteit van het gebied verhogen via een grensoverschrijdend natuurnetwerk dat hoofdzakelijk uit bos zal bestaan met als grootste schakels: de toekomstige boscomplexen Herenbos-Kravaalbos en het Erembald dat een uitgestrekt en gevarieerd stadsrandbos wordt tussen Aalst en Affligem,
- het landschap visueel aantrekkelijker maken door zichtbare erfgoed-elementen en door een betere inpassing van storende constructies en gebouwen in het landschap,
- acties uitvoeren om het gebied beter in te richten en te promoten voor recreatie, educatie en toerisme,
- een sterk draagvlak en medeverantwoordelijkheid creëren door de verschillende stakeholders bij het project te betrekken en publieks-activiteiten met informatie- en inspraakpunten te organiseren.

Resultaten

Bij de start van het project werden alle relevante plannen en projecten geïnventariseerd en geïntegreerd. Het akkoord in de vorm van een globale visie (Visierapport) en een actieplan maakte deel uit van het Charter dat door de projectpartners in 2011 werd ondertekend. Het actieplan wordt in de gebiedsgerichte en thematische werkgroepen regelmatig geactualiseerd. De doelstellingen en de invulling ervan werden met een visieschets op scherp gesteld. De schets bakende ook deelgebieden af die als schakels in het beoogd natuurnetwerk fungeren. Door de uitbreiding van het projectgebied is de gemeente Merchtem bijkomende partner bij het project. De projectstructuur werd hieraan aangepast en uitgebreid met gebiedsgerichte en thematische werkgroepen. De oorspronkelijke projectgroep werd opgedeeld in een stuurgroep (bestaande uit gezagsdragers, de belangrijkste Vlaamse administraties en het projectbureau) en een overleg met de trekkers van de gebiedsgerichte en de thematische werkgroepen.

- De gebiedsgerichte werkgroepen vormen lokale overlegfora. Alle relevante actoren en verenigingen van een bepaald deelgebied overleg-

Partners verbinden zich formeel tot actie

1. Hopplukdag in Meldert, 2011
2. Aandacht voor landschapselementen

gen over de concretere uitwerking en uitvoering van de inrichting en over het verdere beheer van het deelgebied. De resultaten van het overleg zijn in een actieplan gegoten.

- Dankzij de consensus over de globale visie kunnen deze werkgroepen gericht werken en sneller concrete resultaten boeken. Eigenaars en gebruikers van relevante percelen worden bevraagd over hun bereidheid tot medewerking en worden bijgestaan door de coördinatoren en deskundigen uit verschillende disciplines.
- Daarnaast zijn vijf thematische werkgroepen opgericht rond de thema's plattelandontwikkeling, natuurontwikkeling en -beheer, perceelsexploratie, erfgoed, en tot slot recreatie en toerisme. Al snel bleek het zeer relevant om vanuit de werkgroep plattelandontwikkeling projecten te lanceren rond bodemerosie, biologische landbouw, natuurlijke bestuivers voor de landbouw, hop, fruitverwerking van hoogstamboomgaarden, enzovoort.

Het project heeft een overkoepelende communicatiestrategie. Er zijn activiteiten voor de bevolking georganiseerd zoals verschillende natuurwandelingen, aanplantacties, hopplukdagen, informatie- en inspraakmomenten. Hierdoor komt het project regelmatig in de regionale media, in de gemeentelijke infobladen en op de gemeentelijke websites. Er is ook een infobrochure over het strategisch project verschenen en de projectwebsite is in volle ontwikkeling.

Technische gegevens

Aanvrager	Stad Aalst
Subsidieperiode	22 november 2010 – 21 november 2013
Omvang subsidie	139.200 euro
Projectcoördinator	Leen Martens
Situering	Provincies Oost-Vlaanderen en Vlaams Brabant, Aalst, Affligem, Asse, Opwijk en Merchtem

26 REGIONAAL BEDRIJVENTERREIN SIESEGEM TE AALST

Situering en doelstellingen

Het regionaal bedrijventerrein Siesegem (ook wel Siesegemkouter genoemd) ligt aan de westelijke rand van Aalst. In 2003 was daar bij de afbakening van het stedelijk gebied Aalst een regionaal bedrijventerrein van 96 ha voorzien. In 2006 kreeg dit project als eerste een subsidie voor een coördinator. Naar aanleiding van de verkiezingen in 2007 was er binnen de Stad Aalst discussie ontstaan over de invulling van het project, vooral over de eventuele inplanting van een stedelijk crematorium aldaar. Dankzij de bemiddeling van de provinciegouverneur werd eind 2007 een bestuursakkoord gesloten waarin de knoop was doorgehakt: het stedelijk crematorium komt op het regionaal bedrijventerrein Siesegem. Het geheel moest als strategisch project een hoge architecturale kwaliteit en een grote uitstraling krijgen. Het uitstel en de wijziging van het plan hadden twee gevolgen: het eerder goedgekeurde bestemmingsplan moest worden herzien en de projectcoördinator werd veel later aangeworven dan voorzien.

1. Inplanting van het stedelijk crematorium op het regionaal bedrijventerrein Siesegem, Masterplan van Secchi en Vigano, 2010
2. Simulatie van het bedrijventerrein, Masterplan van Secchi en Vigano, 2010

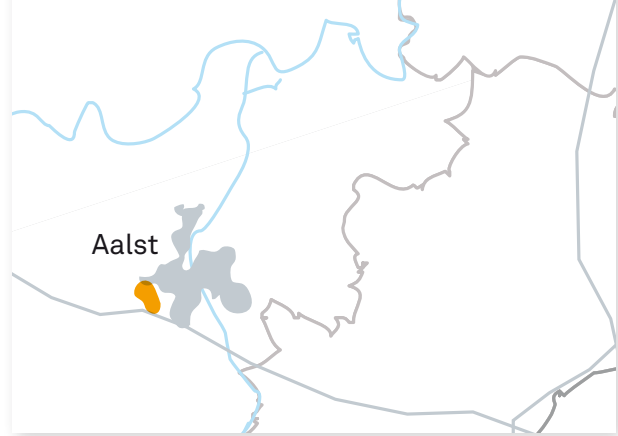
Resultaten

In de eerste jaren werd de organisatiestructuur op punt gezet. De projectcoördinatie kwam in handen van de Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij Oost-Vlaanderen.

Het bureau Grontmij deed verschillende studies rond mobiliteit, milieu en veiligheid en de haalbaarheid van de ontwikkeling van het bedrijventerrein. De Stad Aalst kreeg daarvoor bijkomende subsidies van de Vlaamse overheid. Na een open oproep door de Vlaamse Bouwmeester werd het opstellen van een masterplan – met het crematorium – toegewezen aan het gerenommeerde architectenbureau Secchi & Vigano. Zij vertaalden in 2010 het voorbereidings- en studiewerk in een masterplan.

De partners in dit project willen een ongebruikelijk, hoogwaardig, duurzaam en milieuverantwoordelijk bedrijventerrein creëren. De bedrijfsarchitectuur krijgt er bijzondere aandacht en er komt een gezonde mix op het vlak van de omvang van de bedrijven maar ook op dat van de sectoren – zowel kennisinstellingen als distributiebedrijven met voldoende toegevoegde waarde. Daarnaast is in het masterplan veel groene ruimte voorzien met respect voor het landschap waaraan de beekvalleien structuur geven, waarin het reliëf doorweegt en waarbij er aandacht is voor de wateropslag en de omgeving. Voor de ontsluiting van het gebied stelde het Agentschap Wegen en Verkeer samen met de Stad een toekomstbeeld op. Bij de Gentssesteenweg komt een tunnel en op de Siesegemlaan is een nieuw kruispunt voorzien voor de aansluiting van zowel het ziekenhuis ASZ als het crematorium en het bedrijventerrein. Realisatie is voorzien voor de komende jaren.

Onder impuls van de gouverneur van de provincie Oost-Vlaanderen werden de keuzes over de inrichting van het bedrijventerrein in een bestuursakkoord vastgelegd, dat op 16 maart 2010 door alle partijen werd getekend. Daarin zijn de oppervlaktes voor de verschillende functies bepaald: 33,6 ha voor groen en publieke ruimte, 52 ha verkoopbare (netto) oppervlakte, 7,4 ha voor de wegen en 3 ha voor het crematorium. De gemeenteraad bekrachtigde het masterplan op 8 juli 2010. In het najaar 2011 werd het milieuonderzoek afgerond.

De Stad Aalst zal de ontwikkeling van het regionaal bedrijventerrein Siesegem zelf coördineren en onderzoekt daartoe de mogelijkheden voor de oprichting van een stadsontwikkelingsbedrijf. De realisatie van het crematorium komt in handen van de intercommunale Westlede. Die zal daarbij gebruik maken van de nieuwste technologieën en bijzondere aandacht hebben voor de vormgeving en de inrichting. De procedure voor het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan is in het voorjaar 2012 gestart waardoor

er een juridische onderbouw komt voor het masterplan en waardoor vergunningen kunnen worden gegeven. Onderhandelingen voor de grondverwervingen zijn opgestart. Voor de vergunningsaanvragen zijn er ook nog een Landbouweffectenrapport (LER) en inrichtingsstudies voorzien. Voor het crematorium is er een architectuurwedstrijd uitgeschreven.

Technische gegevens

Aanvrager	Stad Aalst
Subsidieperiode	1 december 2007 – 30 november 2011
Omvang subsidie	139.358 euro
Projectcoördinator	Marieke Van Poucke, opgevolgd door Yvan De Groeve
Situering	Provincie Oost-Vlaanderen, Aalst

Simulatie van het bedrijventerrein, Masterplan van Secchi en Vigano, 2010

27 PARKBOS GENT

Situering en doelstellingen

Het Parkbos is een groot open gebied van bijna 1.200 ha ten zuiden van Gent, tussen de Ringvaart, de Kortrijksesteenweg, de autosnelweg E17 en de woonkern van de gemeente De Pinte.

Al in het midden van de jaren negentig was een wetenschappelijke studie verricht naar de meest wenselijke en haalbare locatie voor een recreatief bos van 300 hectare nabij de stad Gent. De keuze viel op de kastelensite bij Zwijnaarde – later het Parkbos genoemd. Het stadsbos werd in een aantal ruimtelijke planningsprocessen vastgelegd, zoals de afbakening van het grootstedelijk gebied Gent en het Ruimtelijk Structuurplan Gent (2003). De kastelensite is opgenomen als een van de vier uit te bouwen groenpolen rond Gent.

In 2005 keurde de Vlaamse Regering het ruimtelijke uitvoeringsplan 'groenpool Parkbos' goed waarin de nieuwe bestemmingen en doelen waren opgenomen: de uitbouw van een multifunctionele groenpool met 340 ha oud en nieuw bos, 200 ha park- en natuurgebied en 500 ha duurzaam landbouwgebied. Het Parkbos kreeg prioritair belang gezien het groot tekort aan toegankelijk groen in de provincie Oost-Vlaanderen in het algemeen en in de Gentse regio in het bijzonder. Het Parkbos zal vooral 'zachte' recreatiemogelijkheden bieden, maar krijgt daarnaast nog andere functies: duurzame landbouw, ondersteunende horeca, woningen en meer actieve recreatie. Ook tot de doelstelling behoort de vlotte bereikbaarheid van het gebied, onder andere via de centrale fiets- en wandelas de Oude Spoorweg.

Organisatie

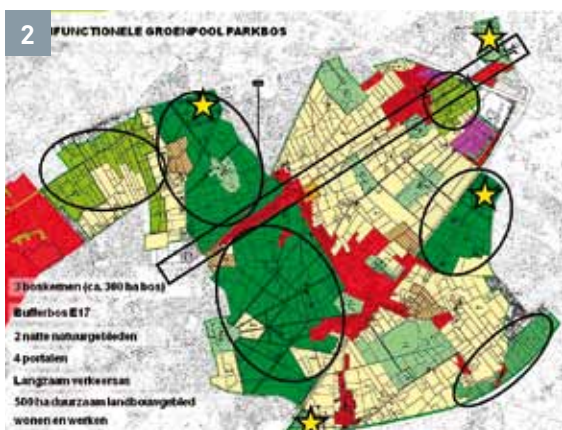
Het was de gouverneur van de provincie Oost-Vlaanderen die mee een impuls heeft gegeven voor de opstart van dit strategisch project. In 2008 sloten de partners – zoals Agentschap voor Natuur en Bos en de Vlaamse Landmaatschappij – een samenwerkingsovereenkomst over de project-coördinatie voor de periodes 2008-2011 en 2011-2014. Bij een aantal deelprojecten wordt samengewerkt met onder andere het Agentschap Wegen en Verkeer en met Waterwegen en Zeekanaal nv.

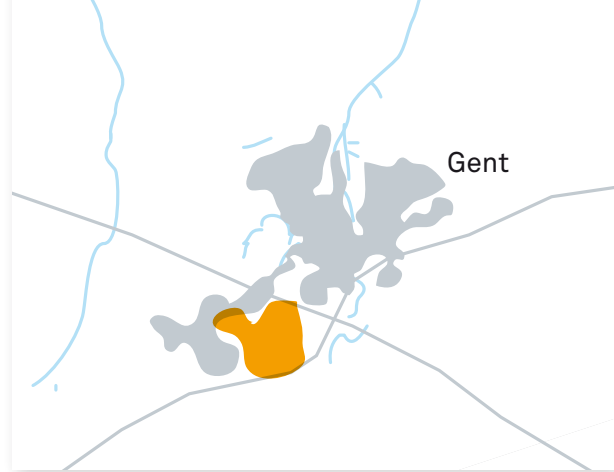
Een stuurgroep bepaalt de hoofdlijnen van het project, de dagelijkse werking zit bij het projectbureau en een zestal werkgroepen bepalen de vorm van de verschillende deelprojecten. Daarnaast is er een klankbordgroep met vertegenwoordigers uit het middenveld.

Resultaten

Het project had de afgelopen jaren vertraging opgelopen, onder andere door de schorsing door de Raad van State van het gewestelijk ruimtelijk

1. Beeld van de nieuwe fiets- en wandelbrug over de Ringvaart/R4, een ontwerp van Greisch
2. Deelplan Parkbos in het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan van 2005 met aanduiding van de deelprojecten

Scheldevelde plantdagactie, 2011

uitvoeringsplan. In juli 2010 legde de Vlaamse Regering het gewestelijk RUP opnieuw vast, ze koppelde hieraan een hoogdringende onteigening en daardoor kwam de uitvoering van het project in een stroomversnelling terecht.

De inrichting van de boskernen zal over een periode van acht jaar gefaseerd gebeuren. Het recreatieve netwerk, een huisstijl en het bijhorend meubilair is ondertussen uitgewerkt. Het ontwerp bureau Greisch zal de realisatie van twee Parkbosbruggen voorbereiden: die zullen – samen met de Oude Spoorwegverbinding – de trage verbindingsas door het projectgebied vormen tussen De Pinte en Gent. Verder zijn er vier portalen voorzien die als toegangspoor-ten tot het gebied zullen fungeren.

- Het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) neemt de portalen Grand Noble, Den Beer en De Ghellinck voor haar rekening. De boskern en het portaal Grand Noble zijn volop in ontwikkeling. ANB sloot hiervoor een erfpacht-overeenkomst af met de eigenaars. Vanaf 2013 is deze boskern open voor het publiek. De Stad Gent staat in voor de ontwikkeling van het portaal Maaltebruggepark.
- Heel wat wandelroutes worden inmiddels gerealiseerd en voor het publiek geopend.

In het (vochtige) natuurgebied Vallei van de Rosdambeek is een houtig wandelpad – een ‘knuppelpad’ – aangelegd vanuit de Rosdamstraat. In 2013 zal ook de verbinding met de Moeistraat verder afgewerkt worden. In dit gebied planten de leerlingen van de vier basisscholen van Sint-Martens-Latem ook jaarlijks bijkomend bos aan tijdens een plantdag. De realisatie van de andere routes is gekoppeld aan de andere inrichtingsprojecten: de boskernen door Agentschap voor Natuur en Bos en het landbouwgebied door de Vlaamse Landmaatschappij in het kader van de ruilverkaveling Schelde-Leie.

Technische gegevens

Aanvrager	Provincie Oost-Vlaanderen
Subsidieperiode	2007 – 2012
Omvang subsidie	178.000 euro
Projectcoördinator	Hannelore Vandorpe, opgevolgd door Iris Lauwaert
Situering	Provincie Oost-Vlaanderen, Gent, De Pinte en Sint-Martens-Latem
Projectwebsite	www.parkbos.be

28 GROENE SPOREN

Situering en doelstellingen

De streek van Kortrijk tot Deinze kenmerkt zich op ruimtelijk vlak door een sterke verstedelijking en een gebrek aan groen. Met dit project reageren de partners op een aantal prangende ruimtelijke vragen en willen ze groene infrastructuur geïntegreerd gebruiken als strategie om te bouwen aan een regio met een sterke identiteit en een grotere landschappelijke en ecologische kwaliteit. Achterliggende doelstelling is Zuid-West-Vlaanderen tot een aantrekkelijke en groene leefomgeving te maken om te wonen, te werken en te ontspannen. In 2005 maakte de provincie West-Vlaanderen hieromtrent de eerste plannen met haar regionale visie voor de Leiestreek en met de oprichting van een gebiedsgerichte cel binnen de provincie.

Groene Sporen staat in voor de uitvoering van ingrepen langs de vier belangrijkste groen-blauwe aders (sporen) in de regio: de Leievallei, de Heulebeek, het kanaal Bossuit-Kortrijk en de Scheldevallei. Er zijn vijf uitgangspunten:

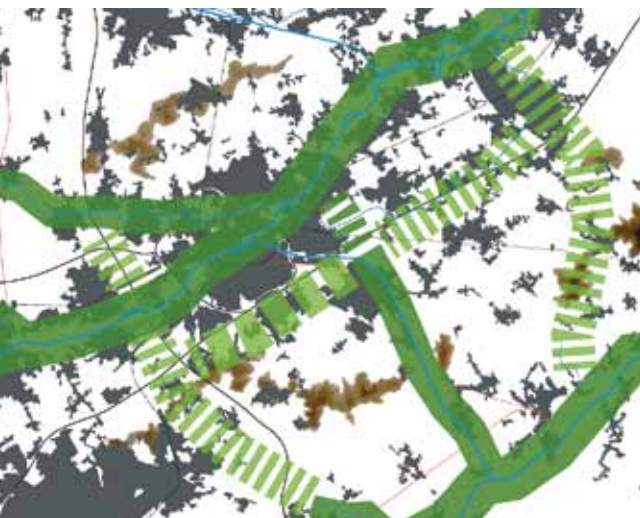
1. ruimte voor meer en beter groen,
2. ruimte voor duurzame landbouw,
3. ruimte voor kwalitatieve recreatie in het groen-blauwe netwerk,
4. bouwen aan het landschap,
5. er zijn veel plannen en te weinig middelen, daarom is samenwerking essentieel.

Resultaten

Rond elk spoor is een overlegstructuur opgezet. Voor de coördinatie ervan is een charter getekend tussen de provincie en de intercommunale Leiedal. Elk van de vier groene sporen bestaat uit een reeks van projecten.

De geïntegreerde gebiedsvisie voor het kanaal Bossuit-Kortrijk werd in 2011 goedgekeurd en wordt stap voor stap uitgevoerd. Zo zijn verschil-

Groene Sporen regionale groenstructuur

De Balokken in Wervik, ©vilda/Yves Adams

lende fietsverbindingen gerealiseerd, is de omgeving van het Oud Pompgebouw in Bossuit heraangelegd en is een nieuw park in Zwevegem aangeplant. Natuur- en bosgebieden zijn uitgebreid. Om de samenhang tussen het provinciaal domein De Gavers, het kanaal en de Transfosite langs het kanaal te versterken, is er een sportief programma in uitvoering. Naar aanleiding van de 150ste verjaardag van het kanaal in 2011 werden op en rond het kanaal een hele reeks manifestaties georganiseerd.

Op verschillende plaatsen in de Leievallei zijn nieuwe bos-, natuur- en parkgebieden aangelegd of gepland en wordt de recreatieve infrastructuur verbeterd en uitgebreid. Een grote uitdaging voor de komende jaren is de verbreding en verdieping van de Leie: dat betekent niet alleen grote infrastructuurwerken maar ook 200 ha bijkomende 'natte natuur' in het project 'rivierherstel'. Om dit te realiseren hebben een tiental partners zich verenigd in het grensoverschrijdende Interreg-project 'Corrid'Or'. Voor het herstel van de 'natte natuur' tussen Kortrijk en Deinze is de agendering van de opmaak van een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan een belangrijke stap geweest.

In de Scheldevallei loopt momenteel een natuurinrichtingsproject in de Scheldemeersen. Verder zijn er plannen uitgewerkt voor een fietsroute op een oude spoorwegaanleg, een nieuwe fietsbrug over de Schelde, een Natuur/Cultuurproject, de herinrichting van het Spierekanaal en de heraanleg van de omgeving van de Spierebeken en het Oud Zwembad in Spiere.

In de Heulebeekvallei zijn de voorbije jaren al verschillende park- en groengebieden en fiets- en wandelver-

1.000 IRISSEN EN FEESTELIJKE ACTIVITEITEN VOOR 150 JAAR KANAAL KORTRIJK-BOSSUIT

De 150ste verjaardag van het kanaal werd op 7 februari 2011 gevierd met een fototentoonstelling, een botenparade, fietstochten, een

Kanaalfestival met begeleide ontdekkingsstochten en kanaalsporten avontuur op en in het water. De flora langs de kanaalboorden werd door De Wilde Floraliën onder de aandacht gebracht.

Er werden 1.000 irissen aangeplant ter verfraaiing van het kanaal Kortrijk-Bossuit. Dit ludieke initiatief ging uit van het personeel van de intercommunale Leiedal om het in de regio vaak vergeten kanaal extra in de kijker te plaatsen.

bindingen gerealiseerd en wordt verder gewerkt aan een recreatieve en ecologische herinrichting van de beekvallei. Basis hiervoor is de visie 'Heerlijke Heulebeek'.

De coördinatoren proberen de verschillende initiatieven beter op elkaar af te stemmen, de verschillende besturen en organisaties op het terrein beter te doen samenwerken en extra financiële middelen te mobiliseren. Zo zijn een aantal acties en projecten langs de vier assen ingeschreven in verschillende Europese programma's. Met initiatieven zoals de Groene Sporendag en een projectwebsite wordt het project op grotere schaal bekendgemaakt.

Oude Leiemeander Bavikhove-Ooigem, ©vilda/Yves Adams

Technische gegevens

Aanvrager	Provincie West-Vlaanderen en intercommunale Leiedal
Subsidieperiode	1 juli 2010 – 30 juni 2013
Omvang subsidie	300.000 euro
Projectcoördinator	Bjoke Carron en Tim Denutte
Situering	Provincie West-Vlaanderen, Anzegem, Avelgem, Harelbeke, Kortrijk, Kuurne, Lendelede, Menen, Spierehelkijn, Waregem, Wevelgem, Wielsbeke, Wervik en Zwevegem
Projectwebsite:	www.groenesporen.be

29 STATIONSOMGEVINGEN ROESELARE-IZEGEM-INGELMUNSTER

Situering en doelstellingen

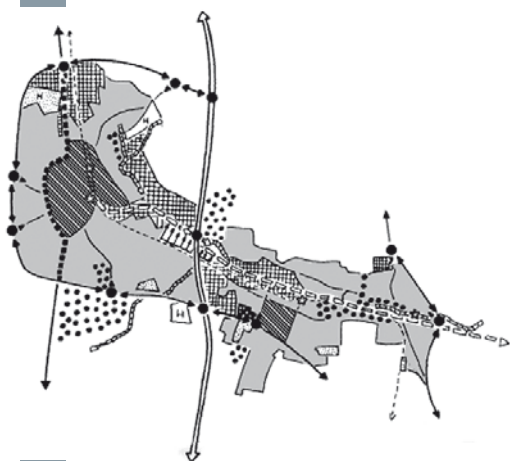
In het ruimtelijk beleid voor de Vlaamse stedelijke gebieden nemen de stationsomgevingen een belangrijke plaats in. Stations zijn immers structuurbepalend voor een (regionaal) stedelijk gebied. In het gebied van dit project zijn er stations in Roeselare, Izegem en Ingelmunster. De drie gemeenten willen hun stationsomgevingen gelijktijdig en gezamenlijk aanpakken en zo tot een complementair geheel komen. Daartoe wordt het openbaar vervoer op elkaar afgestemd en verder ontwikkeld. De stationsomgevingen zelf krijgen meer en verschillende ruimtelijke functies door een verdichting van het stedelijk woonweefsel, de vernieuwing van het openbaar domein, de realisatie van langzaamverkeersverbindingen en de creatie van ruimte voor economische activiteiten. Ook op het vlak van organisatie en communicatie worden door samenwerking belangrijke voordelen behaald. Dit alles moet resulteren in een versterkt imago van het gebied op het vlak van wonen, werken en recreatie.

Resultaten

De meest in het oog springende resultaten en acties zijn:

- De intentieverklaring die op 26 januari 2010 door de colleges van burgemeester en schepenen van Roeselare, Izegem en Ingelmunster is ondertekend. Ook de West-Vlaamse Intercommunale maakt deel uit van dit samenwerkingsverband. In de intentieverklaring zijn onder andere het takenpakket van de coördinator, de verwachtingen op lokaal en bovenlokaal niveau en de projectorganisatie vastgelegd.
- Er is een aanzet gegeven tot een geïntegreerde regionale ontwikkeling en rond de drie stationsomgevingen is op verschillende vlakken gewerkt. Tussen de verschillende stadsdiensten kwam een samenwerking tot stand op het vlak van mobiliteit: trage wegen, zwaar vervoer en de introductie van het autodeelproject Cambio.
- Op het vlak van communicatie is de projectwebsite gerealiseerd. Verder zorgt de projectcoördinator voor kennisdeling tussen de gemeenten. Er is ook een dynamische kaart van het stedelijk gebied gemaakt waarop aangegeven staat wat er nu is, wat het stedelijk gebied te bieden heeft en wat er ontbreekt. Het is een werkinstrument voor een geïntegreerde regionale ontwikkeling.

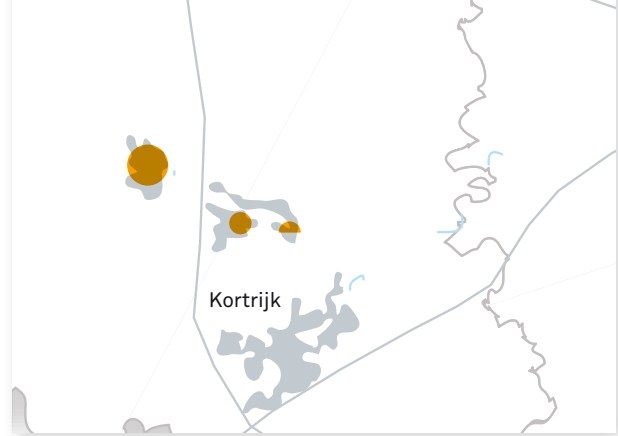
1

2

1. Afbakening regionaalstedelijk gebied Roeselare, 2004
2. Situering van het strategisch project

3. Stationsomgeving Roeselare

4. Stationsomgeving Izegem

5. Stationsomgeving Ingelmunster

Na afloop van de subsidieperiode ervoeren de stadsbesturen de samenwerking op het vlak van mobiliteit als een positief gegeven: bepaalde mobiliteitskwesties kunnen immers enkel bovenlokaal succesvol aangepakt worden. Aan de andere kant moest ook vastgesteld worden dat de samenwerking tussen de gemeenten op het vlak van wonen en werkgelegenheid niet altijd evident was. In de toekomst zal de bovenlokale samenwerking verdergezet worden en dat moet leiden tot een betere coördinatie van de verschillende acties. Basis daarvan is de opgebouwde kennis bij de partners, de uitgebouwde netwerken en de samenwerkingsverbanden. En aangezien de werkgroepen die rond de ontwikkeling van de stationsomgevingen werken bemand zijn met medewerkers van de verschillende betrokken stadsdiensten, geraakt de bovenlokale samenwerking geïntegreerd in de reguliere werking.

Technische gegevens

Aanvrager	Stad Roeselare
Subsidieperiode	1 november 2007 – 30 september 2011
Omvang subsidie	177.600 euro
Projectcoördinator	Matthias Vandebussche
Situering	Provincie West-Vlaanderen, Roeselare, Izegem en Ingelmunster
Projectwebsite	www.stationsmidwest.be/site/site.asp

30 STATIONSOMGEVING KORTRIJK

Situering en doelstellingen

Ten zuidwesten van het centrum van de stad Kortrijk ligt de stationsbuurt, met in de onmiddellijke omgeving het Conservatoriumplein, Kortrijk-Weide en de Blekerij. Samen vormen zij het westelijke deel van de stadskern, de zogeheten 'westelijke banana'.

De stad wil dit gebied samen met verschillende partners ontwikkelen en zo de stadskern uitbreiden met een volwaardige en levendige buurt. Het strategisch project bestaat uit drie deelprojecten: het masterplan stationsomgeving, de ontwikkelingen op het Conservatoriumplein en Kortrijk Weide waar er plaats komt voor wonen, winkelen, ondernemen en onderwijs.

Resultaten

De subsidie van de Vlaamse overheid heeft gezorgd voor een gecoördineerde en gezamenlijke aanpak van de westelijke banana waardoor de projectcoördinator en projectteam een aantal zaken konden oplossen en/of uitklaren. De schaal van het programma is bepaald, verschillende instrumenten van de partners zijn gekoppeld (stadsvernieuwingprojecten, stationsproject ...), de interne en externe versnippering van administraties weggewerkt, de PPS-constructies opgezet, de financieringsmogelijkheden uitgezocht en de positie van

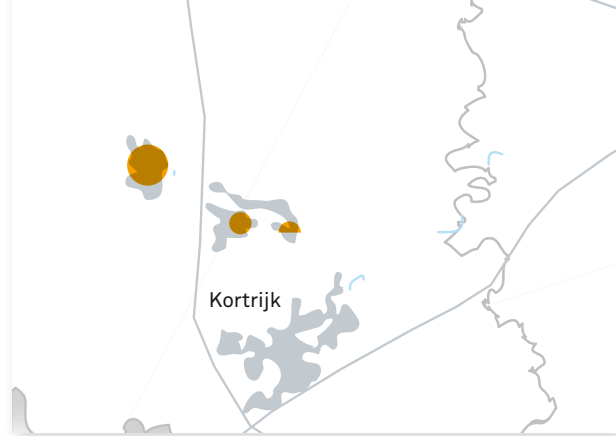
de regisseur bepaald. Daarbij is geïntegreerd gewerkt met de inzet van de juiste instrumenten, zijn de verschillende programma's en fases op elkaar afgestemd, de verschillende spelers verzoend, de bovenlokale verankering van de programma's en de invulling verzekerd, en het participatie- en communicatietraject opgezet.

In de beginfase van het strategisch project lag de focus op de ontwikkelingen op het Conservatoriumplein. Dit is geëvolueerd naar een samenhangende aanpak voor het hele gebied:

- het uitbouwen van een kennis-as, met onder meer Kortrijk-Weide – waar een oud rangeercomplex tot een nieuw stadsdeel van 7 ha wordt omgevormd – en Site C – waar onder andere de nieuwe bibliotheek komt – tot aan het station,
- het afstemmen en ontwikkelen van een duurzame mobiliteit op deze site, met name het multimodaal knooppunt aan het station. Verder staat in de stationsomgeving en aan het Conservatoriumplein de verdichting van het stedelijke weefsel voorop, en de publieke functies op Kortrijk Weide met een politiekantoor, de bouw van Centra voor Volwassenen Onderwijs en een Jongeren Ontmoetingscentrum,
- het invullen en de groene aanpak van de openbare ruimte tussen de drie deelprojecten.

Masterplan stationsomgeving, studie van Maxwan Architecten, 2003

1. Ruimtelijke uitdagingen stationsomgeving Kortrijk
2. Situering westelijke banaan en stationsomgeving Kortrijk

De projectcoördinatie werd in de werking van de Stad Kortrijk ingebed. Een strategische cel coördineert de projecten en wordt rechtstreeks gesuperviseerd door de burgemeester. Geleidelijk aan is de aanpak van het project meer integraal en is die aan de langetermijnstrategie van de stad gekoppeld. De projectcoördinator – die deel uitmaakt van de cel – kan voor de realisatie van het project een beroep doen op de expertise van de verschillende stadsdiensten.

Ook op het vlak van communicatie en participatie is er gekozen voor een totaalaanpak. De regie van het participatietraject komt in handen van een gebiedswerker.

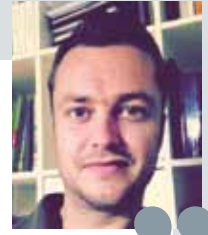
Door de gelijktijdige en gezamenlijke aanpak qua visie, programma en uitvoering wordt dit project binnen en buiten de stadsorganisatie gedragen. Na de beëindiging van de subsidiëring heeft de Stad Kortrijk samen met de partners het strategisch project verdergezet.

Technische gegevens

Aanvrager	Stad Kortrijk
Subsidieperiode	1 januari 2008 – 30 april 2011
Omvang subsidie	180.000 euro
Projectcoördinator	Pieter Jacobs, opgevolgd door Machteld Claerhout
Situering	Provincie West-Vlaanderen, Kortrijk
Projectwebsite	www.kortrijk.be/over-de-stad/projecten/stadsprojecten/stationsomgeving

Tom Coppens

Uittredend voorzitter Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning

Duurzame strategische projecten

Strategische projecten zijn cruciaal voor een anticiperend ruimtelijk beleid. Ze trachten conflicterende beleidsdoelstellingen in een concreet ruimtelijk project te integreren. Zorgvuldig geselecteerde en grondig uitgewerkte strategische projecten kunnen een keerpunt betekenen in de ruimtelijke ontwikkeling van een regio, die het projectgebied zelf ver overstijgt.

Strategische projecten zijn per definitie ambitieus en complex: technisch-juridisch, administratief, maatschappelijk... Zonder een gedegen project- en procesmanagement en zonder een uitgebalanceerde participatie zijn ze kansloos. Daarom valt het toe te juichen dat de Vlaamse overheid in dit proces- en projectmanagement investeert. Stilaan levert dat ook resultaten op. Dat steden opnieuw in trek zijn, is onder meer het gevolg van de brede waaier aan strategische projecten die daar worden gerealiseerd. Ook in het buitengebied zijn er steeds meer verwezenlijkingen die de louter sectorale logica overstijgen.

Toch is voorzichtigheid de boodschap. Slecht geselecteerde strategische projecten verschrompelen snel tot eenzijdige megaprojecten. Als verwevenheid met de omgeving en ruimtelijke kwaliteit op de achtergrond geraken, zijn strategische projecten veeleer een vloek dan een zegen voor een duurzaam ruimtelijk beleid. 'Strategisch' kan geen synoniem zijn van topdown, eenzijdig, snel of groot. Integratie, ruimtelijke verwevenheid, win-winsituaties voor alle ruimtelijke schaalniveaus en voor zoveel mogelijk betrokkenen (bestuurlijke partners, privéspelers, bewoners...) moeten altijd de kern vormen van elk duurzaam strategisch project. Hopelijk blijft het Vlaams Gewest investeren in proces- en projectmanagement dat met al deze uitdagingen rekening houdt.

Joris Voets

Instituut voor de Overheid, KU Leuven, UGent

Continuïteit garanderen is niet zo evident

Stelling 1. De bal gaat aan het rollen, maar veroorzaakt niet altijd een lawine.

De tijdelijke cofinanciering van projectcoördinatie stimuleert alvast andere partners om zelf ook (verder) te investeren in een project. Het hefboomeffect kan vergroten door de huidige formule te verruimen en/of door die intelligent te verbinden met andere kanalen en instrumenten. De erkenning en subsidiëring als 'strategisch project' zou dan meteen ook andere engagementen vanuit de (Vlaamse) overheid met zich moeten meebrengen.

Stelling 2. De subsidie creëert mooie vonken maar laat het licht nog niet duurzaam branden.

De Vlaamse overheid moet nieuwe projecten blijven stimuleren, maar heeft ook baat bij een engagement op langere termijn. Complexe projecten vergen immers een volgehouden inzet van partners gedurende lange tijd. Daarbij zijn regelmatige monitoring en evaluatie van de vooruitgang van het project vanzelfsprekende randvoorwaarden voor dat engagement.

TOEKOMST: MEER UITVOERING, MINDER PLANNING

LEERPUNTEN

Waarom waren sommige strategische projecten succesvoller dan andere? Daar is geen pasklaar antwoord voor omdat elk project verschillend is en dus moeilijk met een ander project te vergelijken. Toch kunnen uit de 30 projecten van de voorbije jaren enkele lessen getrokken worden.

Samenwerking

Actoren zijn steeds selectiever geworden bij de formulering van een strategisch project. De projecten zelf zijn grootschaliger geworden en ze verbinden steeds meer, beter en eerder andere processen en projecten, zoals grote stedenbouwkundige plannen of projecten die door andere beleidssectoren of actoren worden gerealiseerd of gesubsidieerd. Daarom moeten de lokale, private en de Vlaamse projecten in een bepaald gebied op elkaar afgestemd worden. Dit impliceert een samenwerking van alle partners.

Strategie over een lange termijn

Er gaat een hele tijd over alvorens een strategisch project als een geoliede machine draait en de organisatie op punt staat. Veel deelprojecten vragen nog heel wat voorbereiding, bij andere wordt al aan het beheer gedacht. De projectsubsidie laat ook toe om te investeren in professionele coördinatie die op lange termijn tot resultaten moet leiden. Aangezien de subsidieperiode tot drie jaar beperkt is, is er maar een relatief korte periode om die investering

maximaal te doen renderen. Daarom is de zorgvuldige bepaling van alle stappen essentieel. Wanneer er later andere en nieuwe stappen kunnen worden gezet, kan eventueel een nieuwe aanvraag voor een projectcoördinatiesubsidie worden ingediend.

Projecten en plannen integreren

Een programma is slechts realiseerbaar als alle noodzakelijke (ruimtelijke) ingrepen binnen een concrete visie passen. Bij complexe situaties moeten de verschillende ruimtelijke plannen en ideeën dan ook gebundeld worden tot een samenhangend geheel. Maar dat betekent niet dat er geen prioriteiten kunnen zijn. In een riviervallei bijvoorbeeld zal de waterberging en veiligheid het zwaarst doorwegen, op een bedrijventerrein zal de economische functie voorrang krijgen. Dat wordt aan een concreet uitvoeringsprogramma gekoppeld, liefst met een win-winsituatie voor alle partners. De verschillende onderdelen daarvan – de ‘eieren in het mandje’ – moeten in evenwicht zijn.

In de praktijk zal men eerst de bestaande plannen en projecten samenbrengen en op één kaart plaatsen om na te gaan waar zij met elkaar in overeenstemming zijn en waar in conflict. Voor het deel van het project waarover een consensus bestaat, worden dan prioriteiten bepaald en wordt een concreet actieprogramma vastgelegd. Bij de knelpunten wordt meestal verder gezocht naar een gewenste ontwikkeling aan de hand van streefbeelden, masterplannen of inrichtingsplannen en extra overleg.

Taken tegelijk doen

In het verleden werden de verschillende planningstaken vaak na elkaar uitgevoerd: eerst een structuurplan, dan de afbakening, dan de herbestemming, dan de vergunning en ten slotte de realisatie en het beheer. Steeds meer strategische projecten doen het anders: zij combineren planningstaken en ze beslissen op afgesproken momenten samen daarover. Een paar voorbeelden: meerdere herbestemmingen van een gebied worden tegelijk vastgelegd en meteen wordt bepaald welke overheid die herbestemming het best uitvoert; twee grote vergunningen aanvragen in plaats van tien kleinere; allerlei afspraken vastleggen en realiseren met de partners over de uitvoering en het beheer van de deelprojecten en de acties.

Als alle partners hun verantwoordelijkheid nemen, zal het voortraject intensiever en actiever verlopen, maar ook leiden tot grote tijdswinst in latere fases.

De evaluatie van de strategische projecten kan leiden tot een aangepaste regelgeving en sectoraal of ruimtelijk beleid dat de gebiedsgerichte aanpak bevordert.

Samenwerken vraagt een efficiënte organisatie

Bij strategische projecten zijn het vooral de lokale partners die de aanvraag indienen. Toch zijn er vaak ook andere, Vlaamse organisaties die een aanvraag mee onderschrijven, zoals Agentschap Natuur en Bos, Onroerend Erfgoed of de Vlaamse Landmaatschappij. Door hun strategisch karakter vallen de projecten vaak samen met processen of projecten op Vlaams niveau. Daardoor kunnen verschillende initiatieven die van onderuit zijn ontstaan tot één geheel worden gebundeld (een voorbeeld is de integratie met projecten uit het SIGMA-plan). Om dergelijke projecten tot een goed einde te brengen, zijn een verbetering van de interne structuur en van de samenwerking tussen de beleidsniveaus nodig.

De partners moeten zich engageren tot een structurele samenwerking, de bundeling van hun inspanningen en de actieve opbouw van een draagvlak. De subsidie van de projectcoördinatie is daartoe een stimulus. Maar zo'n samenwerking gaat niet vanzelf, daarom kunnen formele stappen helpen om die samenwerking politiek en maatschappelijk te verankeren via verklaringen, charters,

overeenkomsten of beslissingen. De strategische projecten spelen hierin een pioniersrol: projectcoördinatoren verzetten bakens, de partners laten vaak de klassieke samenwerkingsmethoden achter zich en ontwikkelen nieuwe ideeën rond samenwerking en financiering. In ideale vorm wordt zo'n strategisch project één project met één boekhouding en begroting. Essentieel is ook dat er een gerichte strategie wordt opgezet voor het te voeren grondbeleid.

Programmaregie door een coördinatieteam

In de loop van een project moeten zeer diverse taken worden uitgevoerd: sturen, aftasten, initiëren, stimuleren, afstemmen, faciliteren, definiëren, bijsturen, regisseren, samenwerken, communiceren, bundelen van het overleg, besluitvorming voorbereiden... Dit is de opdracht van de projectcoördinatie. In tegenstelling tot de beginjaren, toen er slechts één coördinator was, is er nu steeds vaker een coördinatieteam of een soort projectbureau, dat verbonden is met de normale (reguliere) werking van de kernactoren. Dit team moet professioneel kunnen werken, met voldoende autonomie en onafhankelijkheid. Het actieprogramma van een strategisch project bestaat uit vele deelprojecten en acties, die verschillen in grootte, snelheid van uitvoering of complexiteit. De projectcoördinatoren proberen dit alles in handen te houden door een regie te voeren; eigenlijk zijn ze 'programmaregisseurs'.

Communicatie en participatie

Goed communiceren is niet eenvoudig. Een goede aanpak vertrekt van een gesynchroniseerde communicatiestrategie met een eenduidige boodschap en duidelijke informatiemomenten die best aan bepaalde speciale gebeurtenissen, zoals een beslissing, gekoppeld zijn. Door gebruik te maken van een gebiedslogo kan worden vermeden dat er (politieke) ruzie ontstaat over wie de belangrijkste partner is – het is immers een zaak van allen. Hierbij zullen verschillende communicatiemiddelen gebruikt moeten worden, inclusief de nieuwe technologische mogelijkheden. Ook op het vlak van participatie moet er een duidelijke planning zijn en die moet leiden tot een grotere betrokkenheid van de bevolking.

1

1. Knuppelpad SP Groene Sporen
2. Simulatie Centraal plein academie, Turnhout 2012
3. Rustplek RivierPark Maasvallei, 2012
4. Bataviabrug in aanbouw te Gent Scharnier

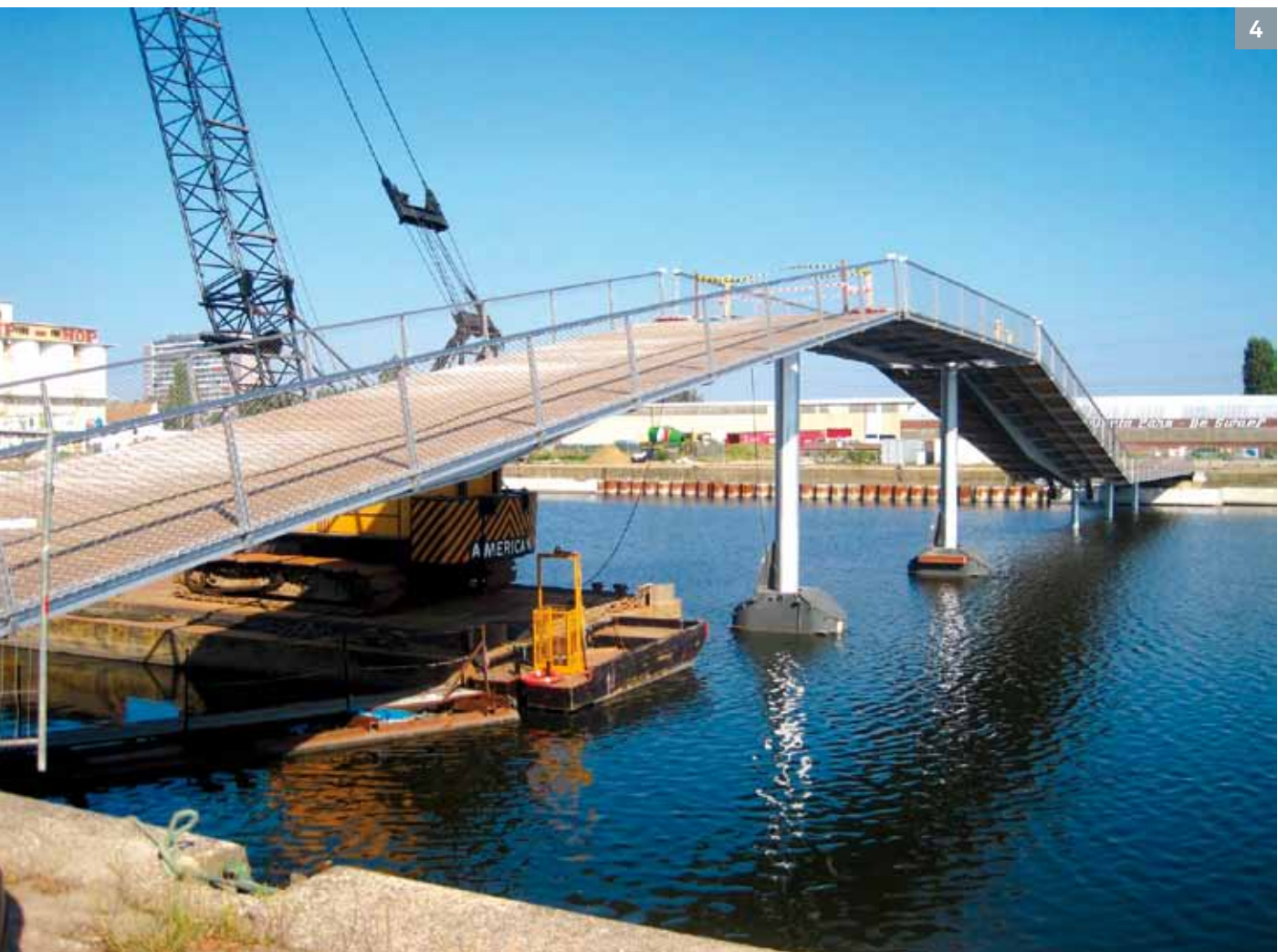
3

2

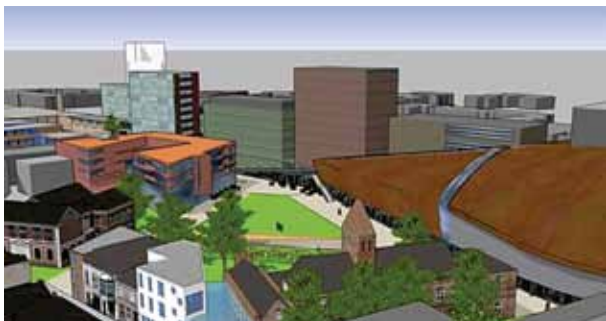

4

LEREN VAN DE BUREN

ERVARINGEN IN NEDERLAND

Voorbeeldproject Muziekkwartier Enschede uit BIRK: planschets en realisatie, © Jeroen Musch

Ook Nederland heeft ervaring met strategische programma's en projecten. Hun eigen aanpak heeft tot enkele nuttige inzichten geleid.

Ruimtelijke planning

In Nederland is er een traditie van een getrapte ruimtelijke ordening: de nationale overheid maakt strategische ruimtelijke plannen en die worden vertaald in provinciale (streek)plannen en gemeentelijke (bestemmings)plannen. In 2009 kwam de nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening tot stand waardoor het Structuurplan naast het bestemmingsplan het leidende plan werd. In haar recente ruimtelijke beleid beperkte de nationale overheid zich tot het eigen, nationale belang en gaf zij de twaalf provincies meer ruimte. Dit paste in de trend die in de jaren 90 was begonnen: de provincies waren steeds meer bepalend voor complexe gebiedsontwikkeling, vooral in het buitengebied. In 2010 is het departement Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) opgegaan in het nieuwe ministerie voor Infrastructuur en Milieu. Bij de planuitvoering zijn vooral gemeenten, ontwikkelaars en woningbouwcorporaties aan zet.

Strategische projecten en programma's

In de periode 2000-2004 maakten de Nederlandse gemeenten, provincies en waterschappen gebruik van het Investeringsbudget voor Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK). Zij konden een bijdrage vragen voor (extra) investeringen in ruimtelijke kwaliteit. Het budget van ruim 400 miljoen euro werd aan 36 projecten toegekend. In het stedelijk gebied werd vooral de ontwikkeling van stationsomgevingen bevorderd, met als voorbeelden de spoorzone Delft en het muziekkwartier Enschede. In het landelijk gebied ging de aandacht uit naar het Groene Hart en de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

In 2004 kwam met de Nota Ruimte een nieuw uitvoeringsinstrument: het Nota Ruimte Budget (NRB) dat voor projecten in totaal zo'n 800 miljoen euro ter beschikking

had. De Nederlandse rijksoverheid bepaalde welke strategische projecten voor een bijdrage in aanmerking kwamen: complexe projecten rond integrale gebiedsontwikkeling die zonder rijksbijdrage niet of niet met de gewenste kwaliteit tot stand zouden komen. In totaal kregen 31 strategische projecten een subsidie. Eens een project in aanmerking voor subsidie kwam, moest de projectverantwoordelijke – provincie, gemeente of waterschap – een businessplan maken dat op een projectresultaat uit de Nota Ruimte was toegespitst. Pas daarna werd het subsidiebedrag vastgelegd. Enkele voorbeelden van projecten die met dit systeem werden gerealiseerd, zijn het kustproject Boulevard Scheveningen (10,8 miljoen voor waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit), de Zuidplaspolder (24,4 miljoen duurzame woningbouw, waterberging, glastuinbouw en groen) en IJsseldelta Kampen (22,4 miljoen voor waterveiligheid, woningbouw en natuur).

Ondertussen is in Nederland de strategische beleidsnota rond ruimtelijke ordening Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) tot stand gekomen. Een gevolg daarvan is dat het begrip strategisch project geherdefinieerd zal moeten worden. Het is nog niet duidelijk of er nieuwe stimulerings- of investeringsprogramma's het licht zullen zien.

Leerpunten uit Nederland

- De investeringsbijdrage stimuleert niet het planproces, wel de planrealisatie.
- Het rijk of gewest bepaalt zelf de strategische projecten en legt resultaatsverplichtingen op.
- De hoogte van de bijdrage is variabel: die wordt bepaald door tekorten en door uitgaven voor grondexploitatie. Daarnaast wordt over die subsidie onderhandeld.
- Strategische projecten zijn complex aangezien het om integrale gebiedsontwikkeling gaat en aangezien de projecten langlopend zijn.
- Een strategisch project kan zowel in landelijk als stedelijk gebied gesitueerd zijn.
- De aanvragers van de investeringsbijdrage zien dat geld als 'triggermoment' om andere financiers en bronnen aan te spreken.
- De erkenning als strategisch project werkt als een keurmerk maar het biedt geen garantie op een resultaat.
- Kleine gemeenten moeten samenwerken en hebben baat bij een nationale inbreng.
- Er is een grote flexibiliteit omdat de sturing van het project enkel voor de hoofdlijnen en de inhoud geldt.

ERVARINGEN IN ZWEDEN

Västra Hammen/Bo 01, © City of Malmö

Ruimtelijke planning

Op nationaal niveau is de ruimtelijke ordening ondergebracht bij het ministerie van Milieu, waar een verweving bestaat met duurzame bouw. Daarnaast zijn er nationale raden – zoals de Nationale Raad voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (Boverket) – die onder meer tot taak hebben de uitvoering van het ruimtelijk overheidsbeleid te bewaken en te evalueren. In de praktijk is de ruimtelijke ordening in Zweden vooral een gemeentelijke aangelegenheid. Op nationaal niveau zijn er weliswaar richtlijnen, maar de gemeenten hebben een grote vrijheid. De positie van de 21 provincies daarentegen is relatief zwak. De gemeenten ontwikkelen uitgebreide plannen (översiktsplaner) waarin de bestaande functies en geplande veranderingen in verband met het land- en waterbeheer zijn opgenomen. Voor de burger is het gedetailleerde plan (Detaljplan) van belang: het beslaat slechts een deel van de gemeente en het is bindend voor het verlenen van

bouwvergunningen. Door deze sterk gedecentraliseerde aanpak is de rol van de centrale overheid relatief klein en vinden strategische, vernieuwende projecten vaak lokaal hun oorsprong.

Strategische projecten en programma's

Twee strategische projecten in Malmö leveren een schat aan ervaringen op. Het eerste project Västra Hammen/Bo 01 gaat om een oud havengebied van 175 ha dat wordt omgevormd tot een woongebied voor 6.500 mensen en dat plaats zal bieden aan 20.000 banen. De eerste fase, een woonwijk met 1.300 woningen op 22 ha, is inmiddels afgevoerd. De lokale overheid en de projectontwikkelaars hebben daarvoor nauw samengewerkt en zij hebben gekozen voor duurzaamheid: de bodem werd gesaneerd, de energie wordt voor 100% lokaal geproduceerd, er zijn gescheiden watercircuits en de gebruikte materialen zijn recycleerbaar. In het project legde de gemeente Malmö de investeerders een aantal verplichtingen op. Twee voorbeelden: 50% van de oppervlakte moest groen zijn en het ontwikkelde gebied moest aan minimum 10 voorwaarden uit een lijst van 35 'green points' voldoen.

Het tweede project in Malmö is Augustenborg. Dit is een voorbeeld van een geïntegreerde aanpak om tot een zorgvuldig ruimtegebruik te komen dankzij interdisciplinaire samenwerking en uitwisseling van expertise. Een sociale woonwijk uit de jaren vijftig met ruim 3.000 inwoners is volledig gerenoveerd en getransformeerd tot een modern ecostadsdeel. Uitgangspunten daarbij waren: de gehele buitenruimte duurzaam herinrichten, de sociale problematiek aanpakken, een oplossing voor het waterprobleem vinden en zorgen voor een uitgebreide samenwerking met en participatie door alle betrokkenen.

Het kernteam was samengesteld uit de huisvestingsmaatschappij (MKB), een basisschool, een privébedrijf uit de wijk en diverse diensten van de stad Malmö en het Fosie-district. Ook de bewoners, lokale verenigingen, OV-bedrijven en externe experts van de Universiteit Malmö en van Nordisk Gröntak werden bij het project betrokken. De financiering gebeurde via het 'Local Investments Programme' voor Ecologische Conversie en Eco-Cycle van de Zweedse regering, via de EU (Urban Life -programma's) en via andere partners uit de openbare en private sector.

Västra Hammen/Bo 01, © City of Malmö

Leerpunten

- De projecten zijn sterk lokaal, zowel organisatorisch als financieel.
- Stadsvernieuwing en verduurzaming zijn nauw met elkaar verweven. Dit heeft onder andere te maken met de plaatselijke cultuur en de mix van ruimtelijke ordening en milieu in één departement.
- Om tot lokale participatie en een groot draagvlak te komen, was er een lang, maar productief proces nodig. Wel moest men vaststellen dat er vermoedelijk tijds-winst geboekt zou zijn als de bewoners eerder bij de concrete planontwerpen betrokken waren.
- Dankzij het project werden de lokale competenties hersteld, de vorming en informatieverstrekking verbeterd en de tewerkstelling verhoogd via herintegratie in de arbeidsmarkt en de creatie van lokale jobs.
- Doorslaggevend voor het succes van het project waren het engagement van zij die met het project waren gestart, enkele jonge stimulerende krachten en de ingebrachte internationale expertise.
- De oorspronkelijke planning om het geheel te realiseren in zes jaar bleek te optimistisch: het werden er tien.

VLAAMS RUIMTELIJK BELEID NAAR 2020 EN 2050

De rol en de positie van ruimtelijke ordening is gewijzigd

Het ruimtelijk beleid uit de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw was hiërarchisch, het was van bovenuit gestuurd door planners die de verdeling van de ruimte autonoom konden bepalen. Dat is voorbij. Het ruimtelijk beleid is nu een open netwerk geworden van verschillende beleidsdomeinen die alle hun inbreng doen. Er wordt, zoals in dit boek wordt aangetoond, steeds vaker vertrokken van een gebiedsgerichte benadering die de verschillende beleidsambities integreert.

De relevantie van het ruimtelijk beleid wordt pas bewezen bij realisatie op het terrein. Daarom benadrukt de Vlaamse Regering in haar huidig beleid een meer realisatiegerichte planning: we denken hierbij aan 'Vlaanderen In Actie' maar ook aan de startnota voor het nieuwe Beleidsplan Ruimte. Dit beleidsplan wordt ambitieus omdat de uitdagingen op ruimtelijk vlak groot zijn. Vele maatschappelijke actoren maken immers aanspraak op de ruimte waardoor op sommige plaatsen een grote druk bestaat door tegenstrijdige belangen. Ook zijn er nieuwe trends, zoals de verandering van de bevolkingssamenstelling, het klimaat of het energiegebruik waarop de ruimtelijke ordening een antwoord moet geven.

Sneller, beter en meer

Twee parlementaire commissies hebben in 2010 de besluitvorming en de projecten i.v.m. het ruimtelijk beleid geëvalueerd. Zij stelden een aantal maatregelen voor om de realisatie van maatschappelijk belangrijke investeringsprojecten te versnellen en te verbeteren. De Vlaamse Regering ging in op deze suggesties met de 'Visienota versnellen van investeringsprojecten': door een geïntegreerde aanpak komen alle procedurestappen vlotter en logischer na elkaar, er wordt extra geïnvesteerd in de agendering en doelstellingenformulering, het voortraject en het onderzoek van de alternatieven, en er wordt meer aandacht besteed aan het draagvlak en de betrokkenheid van de bevolking bij het proces. De Vlaamse overheid heeft daarmee niet alleen een versnelde procedure op het oog maar ook een betere kwaliteit van het proces.

De verantwoordelijkheid om deze basisprincipes in de praktijk om te zetten, ligt bij iedereen die bij een project betrokken is: zowel bij de initiatiefnemer, bij politici en ambtenaren als bij het middenveld, actiegroepen en individuele burgers. De Vlaamse overheid van haar kant wil belangrijke strategische particuliere initiatieven snel en efficiënt oppikken en bij haar grotere projecten betrekken. Eens het proces in gang is, moeten er duidelijke afspraken en samenwerkingsovereenkomsten tussen Vlaamse overheid en lokale besturen gemaakt worden om projecten daadwerkelijk te realiseren. De integratie van de verschillende stappen in het proces moet leiden tot een vereenvoudiging. Ambtenaren en politici moeten een oplossingsgerichte houding aannemen en dat vraagt een cultuurverandering. De Vlaamse overheid moet zich organiseren op een gerichtere mandatering van haar medewerkers. Het gaat daarbij in elk geval om het schenken van het nodige vertrouwen, het geven van feedback en het naleven van afspraken.

Naar 2020 en 2050

Het toekomstig ruimtelijk beleid wordt in de komende jaren vastgelegd in het Beleidsplan Ruimte. Ook de regelgeving voor de ruimtelijke ordening wordt onder de loep genomen. Om projecten meer op een effectieve realisatie te richten, zullen bestaande instrumenten worden gestroomlijnd en uitgebreid met hulpmiddelen die de partners kunnen gebruiken. Nieuwe instrumenten, zoals een grondbeleidsplan Vlaanderen, zullen de ruimtelijke ordening slagvaardiger maken. Praktisch kan gebruik worden gemaakt van convenanten, overeenkomsten en gezamenlijke beslissingen tussen de bestuursniveaus en actoren.

Zowel in het huidige als in het toekomstige ruimtelijk beleid zullen gebieden een belangrijke plaats krijgen, juist omdat ze essentieel zijn in de Vlaamse ruimte. Omdat ze echter niet allemaal dezelfde prioriteit hebben, dringt een selectie zich op. Er is dus een *programmatie* nodig die strategische ruimten bepaalt waar Vlaanderen een meer actieve rol zal spelen. Voor de andere gebieden en thema's krijgen de andere overheden een grotere rol. Sommige van de huidige strategische projecten kunnen als hefboom fungeren voor de realisatie van de doelstellingen op lange termijn van het beleidsplan ruimte. Een programmatie betekent een concreet meerjarenprogramma met jaarlijks een actieplan dat voortbouwt op het meerjarenprogramma en dat initiatieven toevoegt uit andere gebieden. Hoe dit allemaal gestalte zal krijgen en hoe het *beslissingsproces* zal verlopen, zal in de komende jaren duidelijk worden.

Die programmatie is echter geen vast gegeven. Ze kan wijzigen omdat er urgent een interventie noodzakelijk is, omdat het gewicht van de agenda's wijzigt of omdat wijzigingen in de toestand de kansen op slagen verhogen, bijvoorbeeld omdat er een breed draagvlak is ontstaan. De Vlaamse Regering zal wellicht bij elke nieuwe legislatuur eigen klemtonen in het meerjarenprogramma leggen. Dat programma zal meer inhouden dan het huidige, passief faciliteren van de gewenste ruimtelijke ontwikkeling met

verordenende plannen en stedenbouwkundige vergunningen. Van bij het begin zal de Vlaamse overheid een resultaatverbintenis aangaan voor effectieve realisaties.

Via *coproductie* werken de partners samen om te bepalen in welke gebieden en op welke thema's, instrumenten en budgetten kan worden ingezet. Ook de inzet en rol van de verschillende partners in de programmatie worden bepaald. Deze manier van werken heeft als groot voordeel dat de middelen voor de verschillende gebieden op maat kunnen worden gereserveerd en gekoppeld aan de stappen die moeten worden gevolgd.

Het Departement Ruimte Vlaanderen is op Vlaams niveau verantwoordelijk voor de realisatie van het ruimtelijk beleid. Het departement heeft als een belangrijke taak complexe, gebiedsgerichte projecten te integreren om een antwoord te geven op maatschappelijke vragen en zij brengt daarbij eigen kwaliteitsstandaarden en instrumenten in. In tegenstelling tot vroeger zullen de planningstaken meer tegelijk worden gedaan, inclusief de communicatie en participatie bij complexe projecten en het afsluiten van samenwerkingsakkoorden en/of bestuursovereenkomsten. Verder moet ze ook zorgen voor de evaluatie en monitoring van alle projecten en processen en voor kennisopbouw.

Elk gebied vraagt een *aanpak op maat* en dus een specifieke inbreng van de Vlaamse overheid. Die inbreng moet in de meerjarenprogramma's en jaarlijkse actieplannen duidelijk zijn, wat kan betekenen dat in de toekomst het Departement Ruimte Vlaanderen voor de belangrijkste gebieden en thema's vaker het volledige traject van visievorming over uitvoering tot realisatie in handen neemt, en dus meer projectmanager wordt. In andere belangrijke gebieden zal het departement eerder partner zijn die processen actief opvolgt en bijvoorbeeld de intergemeentelijke samenwerking stimuleert.

De projecten die in dit boek aan bod komen zijn pionierswerk. De ervaring die erin opgedaan werd is van onschatbare waarde voor het ruimtelijk beleid van morgen.

www.beleidsplanruimte.be
rsv.vlaanderen.be
www.ruimtevlaanderen.be